

Omgevingsvisie Limburg

Milieueffectrapport

projectnummer 0453529.100
definitief
25 augustus 2020

Omgevingsvisie Limburg

Milieueffectrapport

projectnummer 0453529.100

definitief
25 augustus 2020

Auteurs

L.T. Runia
P.J. Verhoeven

Opdrachtgever

Provincie Limburg
Limburglaan 10
6229 GA MAASTRICHT

datum vrijgave	beschrijving revisie	goedkeuring	vrijgave
25-08-2020	definitief	J. Fuite	H.A.M. van de Wetering

Inhoudsopgave

Blz.

1	Inleiding	3
1.1	Waarom dit milieueffectrapport?	3
1.2	De m.e.r.-procedure	4
1.2.1	Start: reikwijdte en detailniveau	4
1.2.2	Omgevingsvisie en m.e.r.	4
1.2.3	Opstellen van het MER	5
1.2.4	Zienswijzen en advies op de ontwerp-Omgevingsvisie en het MER	5
1.2.5	Participatie	6
2	Milieueffectrapportage voor de Omgevingsvisie	7
2.1	Aanpak op hoofdlijnen	7
2.1.1	Beleidsthema's en beoordelingsaspecten	7
2.2	De aanpak van dit MER	8
2.2.1	Werkwijze en de plaats van de informatie in dit MER	8
2.2.2	Portret van Limburg: methodiek	10
2.2.3	Beoordeling van het voorgenomen beleid in het MER: kansen en risico's	11
2.3	Iteratie met Omgevingsvisie	14
3	Limburg in een veranderende wereld	16
3.1	Waarom een beschrijving van exogene ontwikkelingen	16
3.2	Belangrijkste ontwikkelingen	16
4	Portret van Limburg: People	20
4.1	Gezonde, veilige leefomgeving	20
4.2	Aantrekkelijke leefomgeving	24
4.3	Wonen	27
4.4	Sociaal	30
5	Portret van Limburg: Planet	34
5.1	Ecologisch kapitaal	34
5.2	Energie en grondstoffen	38
5.3	Bodem, water en ondergrond	42
5.4	Historisch kapitaal	44
6	Portret van Limburg: Prosperity	46
6.1	Vestigingsklimaat	46
6.2	Werk en inkomen	48
6.3	Onderwijs en netwerken	50
6.4	Bereikbaarheid	51

7	Beschouwingen bij het Portret	53
7.1	Aandachtspunten uit het Portret van Limburg	53
7.1.1	Portret van Limburg	53
7.1.2	Constateringen bij het Portret	54
7.1.3	Hoe duurzaam is de provincie Limburg, getoetst aan het PPP-model?	55
7.2	Portret van de regio's	56
7.2.1	Noord-Limburg	57
7.2.2	Midden-Limburg	58
7.2.3	Zuid-Limburg	60
8	Analyse van het voorgenomen beleid per beleidsthema	62
8.1	Inleiding op dit hoofdstuk	62
8.2	Wonen en leefomgeving	62
8.3	Veiligheid en gezondheid	66
8.4	Cultuur, sport en erfgoed	68
8.5	Economie	71
8.6	Werklocaties	74
8.7	Mobiliteit	76
8.8	Energie	78
8.9	Land- en tuinbouw	81
8.10	Water	83
8.11	Natuur	85
8.12	Landschap	88
8.13	Bodem en ondergrond	92
9	Kansen en risico's van het voorgenomen beleid voor Limburg en de drie regio's	95
9.1	Kansen en risico's Limburg	95
9.2	Kansen en risico's Noord-Limburg	98
9.3	Kansen en risico's Midden-Limburg	102
9.4	Kansen en risico's Zuid-Limburg	105
10	Conclusies en aanbevelingen	109
10.1	Conclusies	109
10.2	Voortoets en Passende beoordeling	110
10.3	Aanbevelingen	111

Bijlage 1 Portret van Limburg (apart document)

Leeswijzer

Voorliggende MER bestaat uit vier onderdelen. Deze onderdelen zijn volgens onderstaande indeling in het rapport opgenomen.

Inleidende hoofdstukken

- H1: Inleiding
- H2: Milieueffectrapportage voor de Omgevingsvisie

Samenvatting van het Portret van Limburg

- H3: Limburg in een veranderende wereld (trends & ontwikkelingen)
- H4: Portret: Samenvatting People
- H5: Portret: Samenvatting Planet
- H6: Portret: Samenvatting Prosperity
- H7: Beschouwingen bij het Portret (synthese hoofdstuk)

Milieueffectbeoordeling

- H8: Thematische analyse van kansen en risico's
- H9: Gebiedsgerichte analyse van kansen en risico's

Conclusies en aanbevelingen

- H10: Conclusies en aanbevelingen

De uitgebreide beschrijving van het Portret van Limburg is opgenomen in bijlage 1.

1 Inleiding

1.1 Waarom dit milieueffectrapport?

De Omgevingswet komt eraan. Met deze nieuwe wet wil de overheid de regels voor de fysieke leefomgeving vereenvoudigen en samenvoegen. Inmiddels is bekend dat de Omgevingswet volgens de huidige planning op 1 januari 2022 in werking treedt. Eén van de instrumenten van deze nieuwe wet is de Omgevingsvisie, de vervanger van onder andere de structuurvisie(s) en andere beleidsplannen. Omgevingsvisies worden opgesteld door het Rijk, de provincies en de gemeenten.

De provincie Limburg is bezig met het opstellen van de provinciale Omgevingsvisie, hier verder aangeduid als Omgevingsvisie. In de Omgevingsvisie legt de provincie haar ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn, dat wil zeggen de komende 10 tot 30 jaar, vast. Hoe ziet Limburg er in de toekomst uit en wat is er nodig om ervoor te zorgen dat de doelen en ambities worden gehaald? De Omgevingsvisie bevat een langetermijnvisie op vraagstukken waarbij de provincie wettelijke taken en bevoegdheden heeft, maar ook op vraagstukken die zij autonoom oppakt vanwege het belang voor Limburg. De visie schetst ambities en rolopvattingen over de volgende beleidsthema's: wonen en leefomgeving, veiligheid en gezondheid, cultuur, sport en erfgoed, economie, werklocaties, mobiliteit, energie, land- en tuinbouw, water, natuur, landschap en bodem en ondergrond.

Met de provinciale Omgevingsvisie stelt de provincie Limburg kaders voor toekomstige ontwikkelingen. Als onderdeel van het tot stand komen van de Omgevingsvisie is ook een **milieueffectrapportage** uitgevoerd¹. Dit is gedaan omdat in de (vigerende) Wet milieubeheer (en ook in de Omgevingswet) is vastgelegd dat bij kader stellende plannen voor (mogelijk) m.e.r.-plichtige activiteiten de milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen moet worden.

Het formele doel van het m.e.r. is het milieubelang volwaardig en vroegtijdig in de plan- en besluitvorming mee te nemen. Hiertoe is dit voorliggend milieueffectrapport (MER) opgesteld.

Dit MER is bedoeld om de provincie te helpen bij het maken van keuzes in de Omgevingsvisie. Op basis van de ambities van de provincie is daarbij breder gekeken dan de 'formele' m.e.r.-aspecten, die vooral uit de gebruikelijke milieuaspecten bestaan. In dit MER is een breed en integraal beoordelingskader gebruikt dat is gebaseerd op de indeling People, Planet, Prosperity en dat past bij de eisen die de Omgevingswet stelt. Het beoordelingskader is beschreven in paragraaf 2.1. Door voorafgaand aan het maken van keuzes de effecten op de fysieke leefomgeving (en de overige onderdelen van het beoordelingskader) in beeld te brengen, kan dit ook daadwerkelijk meegewogen worden in de besluitvorming. De beoordeling van de effecten op de leefomgeving is dan niet een toets achteraf, maar vormt een medebepalend onderdeel bij het opstellen van de Omgevingsvisie. Als gevolg van het strategische karakter van de ontwerp-Omgevingsvisie en het beleid dat op hoofdlijnen is beschreven heeft de beoordeling van de effecten in belangrijke mate het karakter van een deskundigenoordeel, dus zonder rekenmodellen of andere manieren om effecten te kwantificeren². Deze aanpak past bij het strategische karakter van dit MER. Door het strategische karakter van de Omgevingsvisie is dit MER dan ook anders dan een MER zoals dat

¹ Het is gebruikelijk om afkortingen m.e.r. voor milieueffectrapportage (procedure en proces) en MER voor het milieueffectrapport (als belangrijk product) te gebruiken.

² Waarbij wordt opgemerkt dat de beoordelingen van het beleid en in het Portret van Limburg (zie bijlage 1 en de hoofdstukken 4 t/m 6) mede zijn gebaseerd op kwantitatieve gegevens en waargenomen trends.

wordt gemaakt voor concrete ruimtelijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld een weg of een bedrijventerrein. Bij dergelijke concrete voornemens kan een groot deel van de effecten kwantitatief in beeld worden gebracht. Bij dit (strategische) MER is dat niet het geval.

1.2 De m.e.r.-procedure

1.2.1 Start: reikwijdte en detailniveau

De m.e.r.-procedure kent een aantal stappen. De eerste stap is het formuleren van de reikwijdte en het detailniveau van de m.e.r.: wat gaat worden onderzocht en op welke manier gaat het onderzoek plaatsvinden? Voor de Omgevingsvisie Limburg is dat beschreven in de Notitie Reikwijdte en detailniveau (verder aangeduid als NRD). De NRD is door Gedeputeerde Staten gepubliceerd op 16 september 2019, waarna inspraak heeft plaatsgevonden en adviezen zijn ingewonnen.

Ook de Commissie m.e.r. heeft advies uitgebracht over de NRD, in eerste instantie in de vorm van een concept-advies. Mede op basis van de resultaten van de inspraak in dit concept-advies is de concept-NRD aangepast tot de definitieve NRD die op 3 december 2019 is vastgesteld door GS. Na het vaststellen van de NRD heeft de Commissie het definitieve advies uitgebracht (13 februari 2020). In dat advies is rekening gehouden met informatie die door de provincie is verstrekt over de voortgang van de beleidsontwikkeling voor de Omgevingsvisie.

In de NRD is onder andere het **beoordelingskader** opgenomen. Dat bevat de beoordelingsaspecten die in het MER zijn gebruikt voor de beoordeling van de effecten van het voorgenomen beleid.

De NRD is gebruikt als basis voor het opstellen van het MER.

1.2.2 Omgevingsvisie en m.e.r.

Het opstellen van een Omgevingsvisie is een dynamisch proces. Bij dat proces is een groot aantal actoren betrokken, zowel binnen als buiten de overheid, die de Omgevingsvisie maken. Bij het ontwikkelen van de visie komen veel vragen aan de orde en worden keuzes gemaakt. Doordat het bij een Omgevingsvisie gaat om een langere termijn, is de inhoud ervan onderwerp van politieke en bestuurlijke discussie en afweging. De termijn waarop de visie zich richt is langer dan de periode tussen twee verkiezingen.

Dit dynamische proces is ook bij het opstellen van de Omgevingsvisie voor Limburg aan de orde geweest. Het traject van de Omgevingsvisie is reeds in 2018 begonnen, hierna is gestart met het in kaart brengen van de relevante bouwstenen. Na de provinciale verkiezingen van 2019 zijn er nog nadere accenten gelegd ten aanzien van de lange termijn ambities, die meegenomen zijn in het proces en ook zijn voorgelegd in diverse externe consultatierondes³. Relevante elementen uit lopende trajecten, zoals de Regionale Energiestrategieën (RES) en het ontwerp van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) zijn meegewogen.

De teksten van de ontwerp-Omgevingsvisie zijn in het voorjaar van 2020 tot stand gekomen. Het proces van de milieueffectrapportage en de ontwerp-Omgevingsvisie zijn in nauwe interactie tot stand gekomen. Bij het opstellen van de ontwerp-Omgevingsvisie zijn vanuit de milieueffectrap-

³ Zie hiervoor hoofdstuk 21 van de ontwerp-Omgevingsvisie.

portage suggesties gedaan voor aanscherpingen van het voorgenomen beleid. Het eindelijke resultaat van de m.e.r. is de beoordeling van het voorgenomen beleid. Op basis daarvan zijn in dit MER conclusies en aanbevelingen opgenomen. In paragraaf 2.2 zijn deze processen verder beschreven.

Als onderdeel van het opstellen van het MER is ook nagegaan of een Passende beoordeling noodzakelijk is. Een Passende beoordeling is noodzakelijk als de Omgevingsvisie een kader is voor ontwikkelingen die negatieve effecten kunnen hebben op Natura 2000-gebieden.

1.2.3 Opstellen van het MER

Na de periode van inspraak en advies op de NRD is het MER opgesteld. Het opstellen van het MER liep gelijk op met het opstellen van de ontwerp-Omgevingsvisie. Dit ontwerp is tot stand gekomen via een aantal interne conceptversies die zijn gebruikt om de inhoud (van de Omgevingsvisie) aan te scherpen, ook in interactie met de ambtelijke en bestuurlijke omgeving.

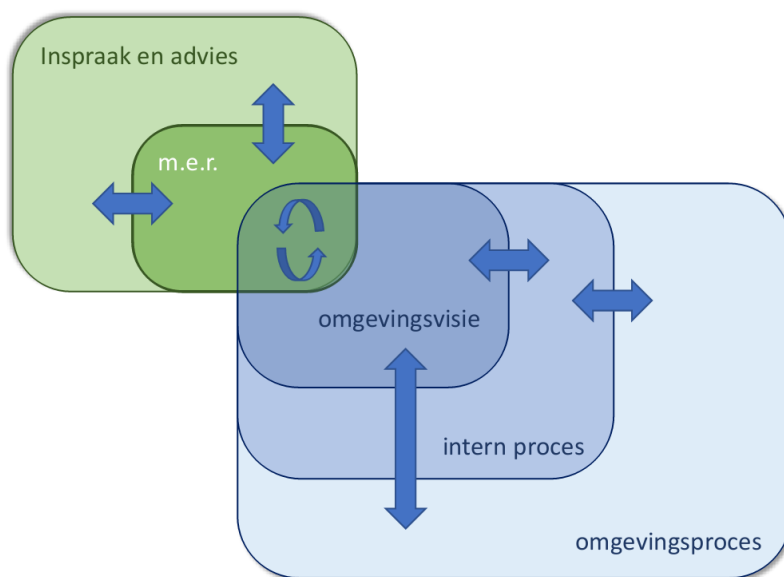
De eerste stap in het opstellen van het MER was het maken van het **Portret van Limburg**. Dit is de beschrijving van de bestaande en toekomstige staat van de leefomgeving, op basis van autonome ontwikkelingen (zie paragraaf 2.2.1). Na het maken van het Portret is het MER tot stand gekomen, in nauwe interactie met het opstellen van de ontwerp-Omgevingsvisie. De manier waarop dit heeft plaatsgevonden is beschreven in hoofdstuk 2 van dit MER.

1.2.4 Zienswijzen en advies op de ontwerp-Omgevingsvisie en het MER

Na het opstellen van de ontwerp-Omgevingsvisie en het afronden van dit MER zijn deze door GS vrijgegeven voor de zienswijzenprocedure. Dit MER ligt samen met de ontwerp-Omgevingsvisie ter inzage. In de zienswijzenperiode brengt ook de Commissie m.e.r. een advies uit. Na het zienswijzen- en adviestraject wordt de ontwerp-Omgevingsvisie omgezet naar de Omgevingsvisie die door PS zal worden vastgesteld.

1.2.5 Participatie

Bij het tot stand komen van de Omgevingsvisie is de maatschappelijke en bestuurlijke omgeving betrokken. Op diverse momenten en op verschillende manieren is de omgeving betrokken geweest bij het ontwikkelen van de inhoud van de ontwerp-Omgevingsvisie. Dit is beschreven in hoofdstuk 21 van de ontwerp-Omgevingsvisie. Vanwege deze betrokkenheid heeft vanuit de m.e.r. alleen de formele inspraak op de NRD plaatsgevonden en zal (na het afronden van dit MER) inspraak plaatsvinden gezamenlijk met de inspraak op de ontwerp-Omgevingsvisie. Dit via de mogelijkheid van het indienen van zienswijzen.

Principe van de participatie: vanuit de m.e.r.-procedure heeft alleen de formele inspraak en advies plaatsgevonden. Vanuit het proces van de ontwerp-Omgevingsvisie is zowel gecommuniceerd binnen de provincie als met de omgeving (zie hoofdstuk 21 van de ontwerp-Omgevingsvisie)

2 Milieueffectrapportage voor de Omgevingsvisie Limburg

2.1 Aanpak op hoofdlijnen

2.1.1 Beleidsthema's en beoordelingsaspecten

Een belangrijke opgave voor dit MER is dat beoordelingen moeten worden gemaakt van zowel het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie als van de milieugevolgen (in brede zin) van het voorgenomen beleid. Bij de beoordeling van het voorgenomen beleid van een bepaald beleidsthema gaat het om effectiviteit (*'werkt het zoals bedoeld'*) en effecten van het beleid (*'wat zijn de gevolgen voor andere aspecten'*).

Bijvoorbeeld: gaat het voorgenomen beleid voor het thema 'wonen en leefomgeving' er toe leiden dat de doelen voor wonen en leefomgeving worden gehaald en daarnaast, wat zijn de effecten van dit voorgenomen beleid voor natuur, landschap, water en de andere aspecten van het beoordelingskader?

De beleidsthema's van de ontwerp-Omgevingsvisie passen niet één op één op het beoordelingskader. Voor het opstellen van het MER is het daarom noodzakelijk duidelijk te maken wat de relatie is tussen de beleidsthema's en de beoordelingsaspecten. De beleidsthema's en de per thema geformuleerde opgave en beleidsinzet zijn kern van de ontwerp-Omgevingsvisie. De beoordelingsaspecten zijn de basis voor het opstellen van het MER. Deze aspecten zijn beschreven in de NRD.

Opbouw van de ontwerp-Omgevingsvisie

De ontwerp-Omgevingsvisie bestaat uit een aantal onderdelen. De beleidsvoornemens in de visie zijn beschreven aan de hand van twaalf beleidsthema's. Per thema zijn opgaven en ambities beschreven en is aangegeven waar de provincie voor kiest. In de visie wordt apart ingegaan op grensoverschrijdende aspecten. Daarnaast is aandacht besteed aan de drie regio's Noord-, Midden- en Zuid-Limburg. Een aantal thema's worden in de ontwerp-Omgevingsvisie Noord- en Midden-Limburg gezamenlijk behandeld. De begrenzing van de drie regio's is aangegeven in paragraaf 2.2.2.

De twaalf beleidsthema's van de ontwerp-Omgevingsvisie zijn:

- wonen en leefomgeving
- veiligheid en gezondheid
- cultuur, sport en erfgoed
- economie
- werklocaties
- mobiliteit
- energie
- land- en tuinbouw
- water
- natuur
- landschap
- bodem en ondergrond

Opbouw van het beoordelingskader

In de NRD voor dit MER is het beoordelingskader beschreven. Dit, in het MER gehanteerde beoordelingskader bestaat uit twaalf aspecten die zijn gerangschikt onder drie hoofdaspecten. Deze hoofdaspecten volgen de People – Planet - Prosperity indeling. Dit is een indeling die aansluit bij de accenten die de provincie legt in de ontwerp-Omgevingsvisie en die in principe alle onderwerpen bevat die van belang zijn voor het maken van afwegingen en keuzes in de ontwerp-Omgevingsvisie. In deze indeling zijn tevens alle milieuaspecten vertegenwoordigd die in het kader van een MER moeten worden beschouwd.

Onder elk hoofdaspect hangen vier aspecten. In onderstaande tabel 2.1 is het overzicht van de aspecten opgenomen. Deze indeling is gebruikt voor het Portret van Limburg. In hoofdstuk 8 van dit MER is dit beoordelingskader gebruikt voor het beschrijven van de effecten van het voorgenoemen beleid (per beleidsthema).

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving	Ecologisch kapitaal	Vestigingsklimaat
Aantrekkelijke leefomgeving	Energie en grondstoffen	Werk en inkomen
Wonen	Bodem, water en ondergrond	Opleiding en netwerken
Sociaal	Historisch kapitaal	Bereikbaarheid

Tabel 2.1 Overzicht van de hoofdaspecten en aspecten die gezamenlijk het integrale beoordelingskader vormen

2.2 De aanpak van dit MER

2.2.1 Werkwijze en de plaats van de informatie in dit MER

Ontwerp-Omgevingsvisie en MER zijn in onderlinge interactie tot stand gekomen. Figuur 2.1 bevat een schematisch beeld van de twee parallelle processen van m.e.r. en ontwerp-Omgevingsvisie. In deze paragraaf is een korte beschrijving van de werkwijze opgenomen.

Figuur 2.1: Schematisch beeld van de gevolgde werkwijze ten aanzien van Omgevingsvisie en m.e.r.

Na het vaststellen van de NRD is als eerste onderdeel van het MER de Leefomgevingsfoto - verder aangeduid als het **Portret van Limburg** - opgesteld. Hierin is aan de hand van het beoordelingskader de bestaande staat van Limburg beschreven en is de autonome ontwikkeling geschetst. Wat zijn de aanwezige waarden binnen de fysieke leefomgeving? Welke ontwikkelingen verwachten we de komende jaren? En hoe ziet de toekomstige leefomgeving eruit en welke inzichten en aandachtspunten levert dat op.

Paragraaf 2.2.2 bevat een beschrijving van de aanpak die is gevolgd bij het opstellen van het Portret en van de figuren die in het Portret zijn opgenomen om trends, ontwikkelingen en onzekerheden zichtbaar te maken.

Portret van Limburg/Foto van de leefomgeving

In milieueffectrapporten is de afgelopen jaren geleidelijk de term 'Foto van de leefomgeving' geïntroduceerd als een nieuwe naam voor de beschrijving van 'bestaande situatie en autonome ontwikkeling'.

In dit MER gebruiken we het begrip 'Portret van Limburg' voor de foto van de leefomgeving. Een portret - zowel geschreven als geschilderd - is namelijk meer dan een registratie, het is tevens een duiding en bedoeld om inzicht te geven, karakteristieken te benadrukken en accenten aan te brengen. Dat is ook het doel van het Portret van Limburg: inzicht geven in de bestaande en toekomstige staat van Limburg, met ook aandacht voor trends, ontwikkelingen en onzekerheden.

Het Portret van Limburg heeft mede gediend als input voor het opstellen van de ontwerp-Omgevingsvisie en fungeert in dit MER ook als de **referentiesituatie**. De hoofdlijnen van het Portret van Limburg zijn opgenomen in de **hoofdstukken 4 tot en met 7** van dit MER. **Bijlage 1** bevat de meer uitgebreide beschrijving en onderbouwing. **Paragraaf 2.2.3** bevat een beschrijving van de werkwijze van de samenhang van de verschillende onderdelen van het MER. Voorafgaand aan het Portret zijn in **hoofdstuk 3** van dit MER autonome ontwikkelingen en trends beschreven die invloed kunnen hebben op de ontwikkelingen in Limburg. Deze, ook wel als 'exogene factoren' aangeduide ontwikkelingen, zijn meer uitgebreid opgenomen in bijlage 1.

In het vervolgproces na het opstellen van het Portret is over en weer informatie tussen ontwerp-Omgevingsvisie en m.e.r. uitgewisseld. Dit bestond uit de geleidelijk vorm krieggende inhoud van de ontwerp-Omgevingsvisie enerzijds en de reflectie vanuit de m.e.r. op de groeiende inhoud van de ontwerp-Omgevingsvisie (contouren en concept-beleidsstukken) en op de keuzes en afwegingen die daarbij werden gemaakt anderzijds.

Het laatste onderdeel van dit MER bevat de beoordeling vanuit de m.e.r. van het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie als geheel. De inhoud van de ontwerp-Omgevingsvisie is in dit deel van het MER beoordeeld op de kansen en risico's voor de aspecten van het beoordelingskader. Dit onderdeel van het MER is opgenomen in **hoofdstuk 8** van dit MER. Op basis van de bevindingen in hoofdstuk 8 zijn **conclusies en aanbevelingen** opgenomen in de **hoofdstukken 9 en 10**.

2.2.2 Portret van Limburg: methodiek

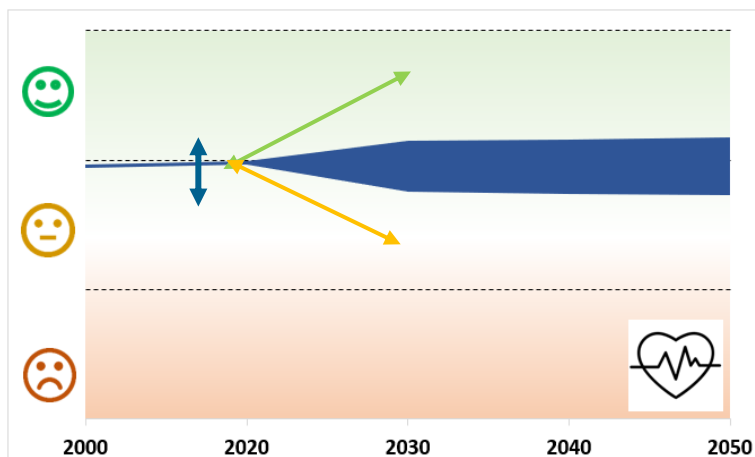
Het Portret van Limburg bevat voor alle aspecten van het beoordelingskader beschrijvingen van de huidige situatie en van belangrijke trends en ontwikkelingen. Het Portret bevat twaalf beoordelingsaspecten, geordend onder drie hoofdaspecten volgens een People-Planet-Prosperity-indeling. Het Portret is opgenomen in bijlage 1 van dit MER.

Voorafgaand aan het Portret zijn op de eerste plaats negen "exogene" trends beschreven. Deze exogene, autonome trends gaan over bredere ontwikkelingen die een grote invloed (kunnen) hebben op Limburg, maar niet direct beïnvloedbaar zijn door beleid. Het gaat om maatschappelijke ontwikkelingen, maar ook om ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving, zoals de verandering van het klimaat. De beschouwde exogene trends gaan over 'wonen en leefomgeving', 'economische ontwikkeling', 'infrastructuur en bereikbaarheid', 'energietransitie', 'landbouwtransitie', 'klimaatverandering', 'ondergrond' en 'technologisering van de samenleving'.

Het Portret bevat vervolgens voor alle twaalf beoordelingsaspecten een beschrijving van de huidige situatie, de geprognosticeerde autonome ontwikkeling en de daarbij horende onzekerheden (en lokale verschillen). Deze gegevens zijn voor de twaalf aspecten samengevat gevisualiseerd. Daarbij is gebruik gemaakt van figuren, zoals weergegeven in onderstaand voorbeeld (figuur 2.2) voor het aspect 'Gezonde, veilige leefomgeving'. Per aspect is tenminste één figuur opgenomen, of (als daar aanleiding voor is), één per regio. In het Portret is de regio-indeling Noord-, Midden- en Zuid-Limburg aangehouden⁴ en sluit daarmee aan bij de ontwerp-Omgevingsvisie. De figuur biedt inzicht in een drietal aspecten. Deze drie aspecten betreffen de huidige situatie, de autonome ontwikkeling en de bandbreedte van de autonome ontwikkeling. Deze drie aspecten zijn hieronder toegelicht. Iedere figuur wordt vergezeld door een tabel waarin de overwegingen ten aanzien van de drie onderstaande aspecten worden toegelicht.

⁴

Noord-Limburg: Beesel, Bergen, Horst aan de Maas, Mook en Middelaar, Peel en Maas, Venlo, Venray.
Midden-Limburg: Nederweert, Weert, Leudal, Roermond, Maasgouw, Roerdalen, Echt-Susteren.
Zuid-Limburg: Beek, Beekdalen, Brunssum, Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem, Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Maastricht, Meerssen, Simpelveld, Sittard-Geleen, Stein, Vaals, Valkenburg a/d Geul, Voerendaal.

Figuur 12.2: Wijze van visualiseren referentiesituatie

Huidige situatie

Hoe presteert de provincie Limburg (c.q. de regio) voor dit thema (de hoogte op de y-as). Dit betreft een kwalitatief oordeel op basis van de beschrijvingen van de huidige situatie. Daarbij geldt dat de groene zone in de figuur de meest wenselijke situatie representeert, terwijl de rode zone een situatie representeert die voor het specifieke thema sterk onwenselijk is.

Autonome ontwikkeling

Het verloop van de autonome ontwikkeling. Op basis van trends uit het verleden (de periode 2000 – 2020 in de figuren) in combinatie met autonome ontwikkelingen, exogene trends en vastgesteld beleid van de provincie (met als peildatum zomer 2019), wordt een verwachting geprognosticeerd over de wijze waarop de situatie zich voor dit thema ontwikkelt. De x-as in de figuren geeft het verloop in tijd weer, die loopt van 2000 tot 2050. Een stijgende lijn (groene pijl) betekent dat het voor het betreffende aspect in de toekomst beter wordt, een dalende lijn (oranje pijl) duidt op een (risico op) achteruitgang.

Bandbreedte van de autonome ontwikkeling

Omdat het lange termijn voorspellingen van veelal lastig voorspelbare thema's betreft, bestaan er in de meeste gevallen (grote) onzekerheden. Dit komt tot uiting in de bandbreedte (via blauwe pijl) en deze kan per thema verschillen. Een andere invulling van de bandbreedte kan ook voortkomen uit lokale verschillen. Wanneer binnen een van de regio's nog grote lokale verschillen voorkomen, komt dit tevens tot uiting in de bandbreedte. Hoe groter de bandbreedte, hoe groter de onzekerheden en/of de verschillen binnen de regio.

Bij het opstellen van het Portret van Limburg en bij de analyses in het MER ten aanzien van de kansen en risico's van het voorgenomen beleid is geen rekening gehouden met de gevolgen die de corona-crisis kan hebben. De mogelijke gevolgen van de crisis zijn nog zeer onvoorspelbaar. Na het vaststellen van de Omgevingsvisie zal voor een aantal thema's een nadere uitwerking plaatsvinden in plannen, programma's en de provinciale Verordening. Bij deze vervolgstappen ligt het in de rede om de dan opgedane inzichten over de mogelijke gevolgen van de coronacrisis te betrekken bij het maken van keuzes.

2.2.3 Beoordeling van het voorgenomen beleid in het MER: kansen en risico's

In hoofdstuk 8 van dit MER is het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie beoordeeld aan de hand van het beoordelingskader (de 12 aspecten, zie paragraaf 2.1.2). Er is daarbij

per beleidsthema uit de ontwerp-Omgevingsvisie een beoordeling gemaakt van kansen en risico's die het voorgenomen beleid heeft voor de twaalf aspecten van het beoordelingskader. Deze beoordeling resulteert per beleidsthema in een overzichtstabel met kansen en risico's. Deze tabellen zijn vervolgens vertaald in een matrix waarin met kleuren is aangegeven of er kansen en risico's zijn en hoe groot die zijn. Er is daarbij apart gekeken naar de drie regio's Noord-, Midden- en Zuid-Limburg en naar Limburg als geheel.

Deze matrixen zijn in hoofdstuk 9 gebruikt als basis voor constatering over de gevolgen die het voorgenomen beleid in de ontwerp-Omgevingsvisie kan hebben voor de toekomstige staat van de leefomgeving van de provincie Limburg (opnieuw weergegeven in regionale verdeling). Daarbij is gekeken naar de kansen voor het bereiken van de doelen en aan de kansen en risico's die voortvloeien uit het voorgenomen beleid voor andere aspecten. We doen dat aan de hand van het integrale beoordelingskader dat ook is gebruikt voor het Portret van Limburg.

Limburg en de drie regio's afzonderlijke beschouwd

In hoofdstuk 9 van dit MER is de beoordeling van de kansen en risico's van het voorgenomen beleid voor de provincie als geheel en voor de drie regio's Noord-, Midden en Zuid-Limburg afzonderlijk gedaan. Deze aanpak vloeit voort uit de verschillen die tussen de regio's aanwezig zijn. Dit blijkt ook uit het Portret dat in principe voor elk van de drie regio's is opgesteld. Ook binnen de regio's zijn verschillen aanwezig. Bijvoorbeeld in Noord-Limburg het verschil tussen de Peel ten westen van de Maas, het Maasdal en de zone ten oosten van de Maas. Of in Zuid-Limburg als het gaat om de verschillen tussen en binnen de stedelijke gebieden. Ook het verschil tussen de natuurkwaliteit van de beschermende natuurgebieden en de agrarische gebieden is een voorbeeld. Deze verschillen binnen en tussen de regio's onderling, komen tot uitdrukking in de bandbreedte in de referentielijnen van het Portret die zijn opgenomen in de hoofdstukken 4 t/m7.

De drie regio's Noord- Midden- en Zuid-Limburg verschillen in de bestaande toestand, de opgaves, de beleidsinspanningen en de kansen en risico's die aan de orde kunnen zijn als gevolg van het beleid in de ontwerp-Omgevingsvisie. Ook de relaties over de grens met Duitsland en België verschillen voor de drie regio's. In de analyse in dit MER zijn de verbanden gelegd tussen het voorgenomen beleid – de inhoud van de ontwerp-Omgevingsvisie per beleidsthema – en de omgevingseffecten in brede zin. Gezien het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie heeft de analyse sterk het karakter van het aanduiden van kansen en risico's, op een abstractieniveau dat aansluit bij dat van de ontwerp-Omgevingsvisie. Deze analyse levert in matrixvorm een overzicht van kansen en risico's.

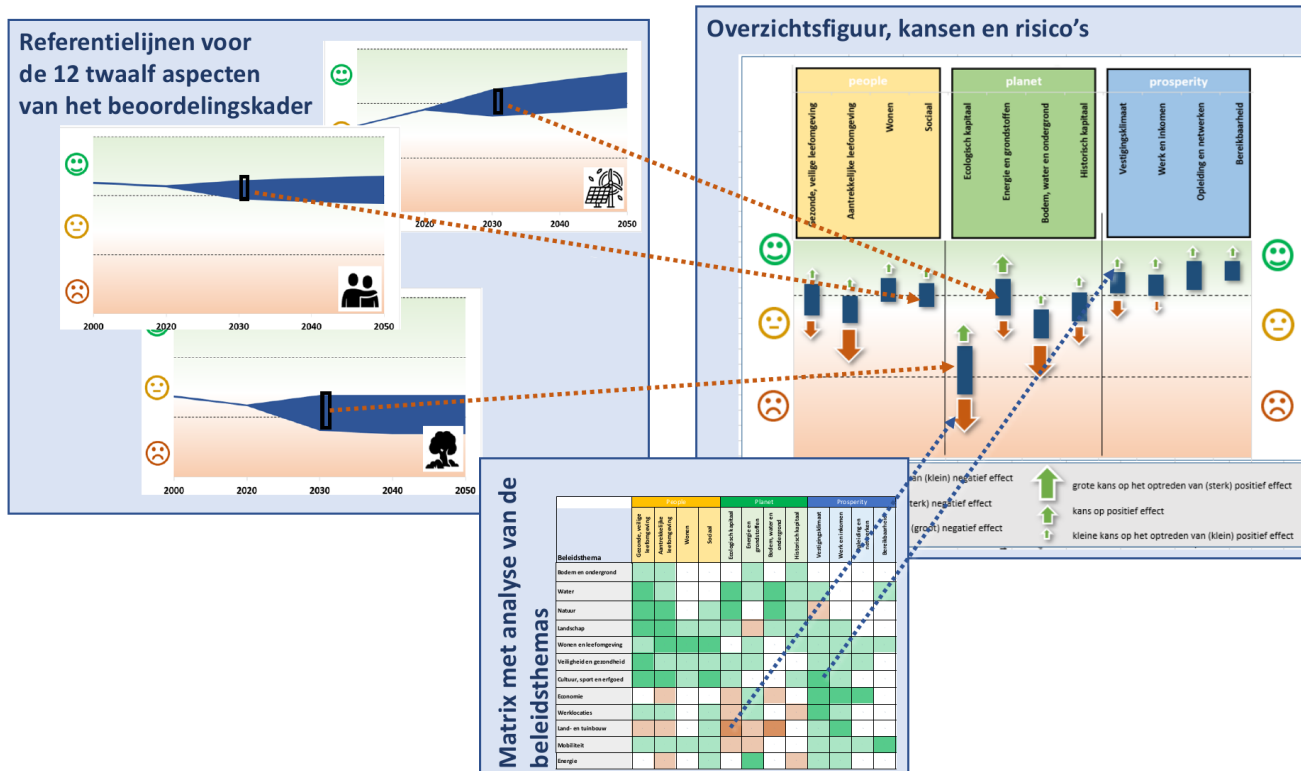
Portret van Limburg als uitgangspunt

Het uitgangspunt voor de analyse van kansen en risico's van het voorgenomen beleid is het Portret van Limburg. Bij de het opstellen van het Portret is (zie paragraaf 2.2.2) rekening gehouden met de exogene factoren en het relevante en vaak gebiedsgedifferentieerde (omgevings)beleid van de provincie Limburg dat voor medio 2019 is vastgesteld. Dit beleid bestaat uit het POL 2014 en de aanvullende beleidskaders en programma's die daarop zijn gebaseerd, de Omgevingsverordening. Beleid, plannen, programma's en Euregionale beleidsinspanningen die na de zomer van 2019 zijn vastgesteld of opgepakt zijn niet beschouwd als onderdeel van het Portret maar meegeenomen bij het beoordelen van de effecten, kansen en risico's van het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie.

De analyse van het voorgenomen beleid is gevisualiseerd in een matrix waarin is aangegeven waar kansen en risico's aanwezig zijn.

Redeneerlijn voor hoofdstuk 9

In onderstaande figuur 2.3 is de redeneerlijn voor hoofdstuk 9 weergegeven.

Figuur 2.3: Verbeelding van de redeneerlijn hoofdstuk 9 (grotere afbeeldingen zijn opgenomen in de volgende hoofdstukken)

Het uitgangspunt van de beoordelingen wordt gevormd door de twaalf referentielijnen van het Portret (linksboven in figuur 2.3), hoofdstukken 4, 5 en 6). De referentielijnen van de twaalf aspecten resulteren per regio in een overzichtsfiguur (rechtsboven in figuur 2.3; opgenomen in hoofdstuk 8). De blauwe blokken of balkjes in deze overzichtsfiguur zijn afgeleid uit de referentielijnen die samen het Portret van Limburg vormen. Ze geven de stand van zaken van het betreffende aspect neer voor het jaar 2030. De hoogte van de balken in de figuur is een indicatie van kwaliteit van het betreffende aspect en de bandbreedte geeft de onzekerheid en de verschillen voor het aspect binnen de regio aan.

In de overzichtsfiguur (rechtsboven in figuur 2.3) zijn ook gekleurde pijlen opgenomen. Deze duiden op de kansen en de risico's van het voorgenomen beleid (geaggregeerd voor alle beleidsthema's) van de ontwerp-Omgevingsvisie voor het betreffende aspect van het beoordelingskader. De grootte van de pijlen is een indicatie van de omvang van risico of kans, en de richting en de kleur duiden op een kans of een risico.

Deze kansen en risico's (en dus ook de grootte en richting van de pijlen) zijn gebaseerd op de analyse van het voorgenomen beleid van alle thema's van de ontwerp-Omgevingsvisie in hoofdstuk 8 van dit MER. Deze kansen en risico's zijn in dat hoofdstuk beschreven en per regio samengevat in een matrix. In figuur 2.3 is deze midden-onder weergegeven. In deze matrix zijn de kolommen de aspecten van het beoordelingskader. De rijen in de matrix zijn de beleidsthema's van

de ontwerp-Omgevingsvisie. Groene kleuren in de matrix duiden op een kans en rode kleuren op een risico. Als in een kolom (dat wil zeggen voor een aspect) zowel rode als groene vlakken staan betekent dit dat het voorgenomen beleid zowel kansen biedt als risico's oplevert.

De kleuren groen en rood zijn ook gebruikt voor de pijlen in de overzichtsfiguur. Groene pijlen omhoog met een witte contour zijn kansen en rode pijlen naar beneden met een witte contour zijn risico's.

Per aspect kunnen zowel kansen als risico's aanwezig zijn. Dit is het gevolg van het gegeven dat verschillende beleidsthema's op een verschillende manier kunnen inwerken op de beoordelingsaspecten. Daarnaast is ook het strategische karakter van de ontwerp-Omgevingsvisie van belang. De feitelijke effecten van het voorgenomen beleid hangen sterk af van de nadere invulling en van de rolopvatting van de provincie.

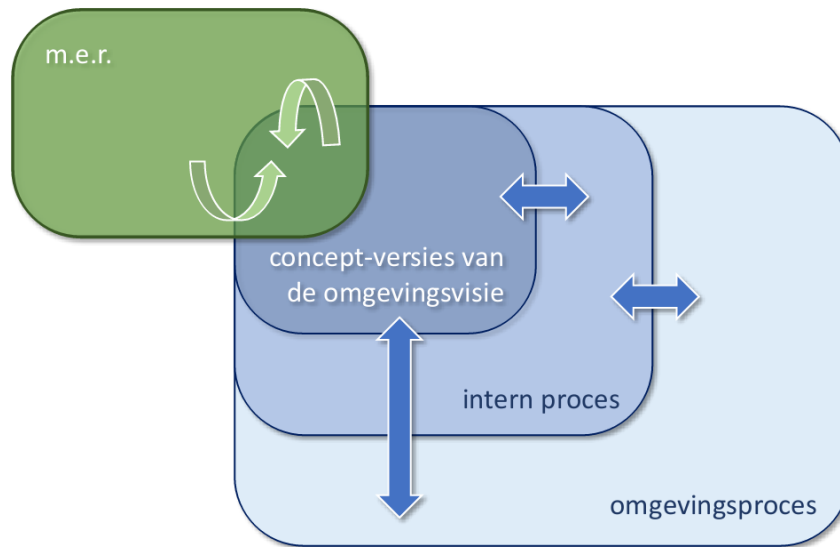
Inhoud van de paragrafen per regio in hoofdstuk 9

In de paragrafen over de regio's Noord-, Midden en Zuid-Limburg in hoofdstuk 9 is per regio een regiospecifiek overzichtsfiguur opgenomen (zoals linksboven in figuur 2.3) en de matrix met het overzicht van de kansen en risico's (zoals midden onder in figuur 2.3). In elke paragraaf in hoofdstuk 9 is ingegaan op de kansen en risico's voor de hoofdaspecten en de aspecten die daar onderdeel van zijn. Per paragraaf is de volgorde van de hoofdaspecten (People, Planet en Prosperity) gebaseerd op de beoordelingen en de kansen en risico's (hoofdaspect met de grootste knelpunten, kansen en risico's komt als eerste aan bod). Ook in de regioparagrafen is de terminologie van hoofdaspecten en aspecten (het beoordelingskader van het MER) en beleidsthema (conform de ontwerp-Omgevingsvisie) gebruikt.

2.3 Iteratie met Omgevingsvisie

In deze paragraaf wordt ingegaan op de interactie tussen m.e.r. en de zich ontwikkelende inhoud van de ontwerp-Omgevingsvisie. Dit heeft in het voorjaar van 2020 plaatsgevonden.

Dit proces bestond uit de geleidelijk vorm krijsende inhoud van de ontwerp-Omgevingsvisie enerzijds en de reflectie vanuit de m.e.r. op de groeiende inhoud van de ontwerp-Omgevingsvisie (contouren en concept-beleidsteksten) en op de keuzes en afwegingen die daarbij werden gemaakt anderzijds. De ontwerp-Omgevingsvisie is tot stand gekomen na het opstellen van de (interne) notitie Omgevingsdilemma's en vervolgens in de vorm van enkele conceptversies. Deze conceptversies zijn door de provincie gebruikt voor de terugkoppeling met stakeholders, belangengroepen en de gemeenten. Vanuit de m.e.r. zijn deze conceptversies gebruikt voor een reflectie op het voorgenomen beleid. Deze reflectie vanuit de m.e.r. had betrekking op risico's en kansen van de beleidskeuzes voor de aspecten van het beoordelingskader (People, Planet, Prosperity), ook in relatie tot de conclusies en constatering uit het Portret van Limburg. Bij die reflectie vanuit m.e.r. is gekeken naar (de haalbaarheid van) het bereiken van de gestelde doelen en een beeld geschetst van de (mogelijke) kansen en risico's voor het gehele beoordelingskader. In deze iteratieslagen zijn voorlopers gemaakt van de tabellen die in dit MER in hoofdstuk 8 zijn opgenomen.

De reactie vanuit de m.e.r. op de conceptversies van de Omgevingsvisie zijn betrokken bij het verder aanscherpen van de inhoud van de Omgevingsvisie, samen met andere input uit het proces met de omgeving.

3 Limburg in een veranderende wereld

Dit hoofdstuk bevat een overzicht van de belangrijkste autonome trends en ontwikkelingen die van belang kunnen zijn voor de toekomstige staat van de leefomgeving in Limburg. Deze ontwikkelingen zijn ook aangeduid als 'exogene' trends en ontwikkelingen omdat ze buiten de invloedssfeer van de provincie staan.

3.1 Waarom een beschrijving van exogene ontwikkelingen

Het is evident dat de toekomstige staat van Limburg wordt beïnvloed door autonome ontwikkelingen. Onder autonome ontwikkelingen worden ontwikkelingen verstaan die los staan van het voorgenomen beleid van de Omgevingsvisie zelf. Het gaat daarbij om ontwikkelingen in Limburg zelf, maar ook in de wereld waar Limburg deel van uitmaakt. Het gaat deels om ontwikkelingen die in feite van buitenaf en buiten de directe invloedssfeer van de overheid plaatsvinden, maar wel invloed hebben op Limburg. Vandaar de term 'exogene ontwikkelingen'. Ontwikkelingen als gevolg van beleid, wet- en regelgeving van andere overheden (zoals het Rijk) worden wel tot deze ontwikkelingen gerekend.

Bij deze ontwikkelingen kan worden gedacht aan de verandering van het klimaat – met alle onzekerheden daarbij – maar het gaat bijvoorbeeld ook om de demografie, technologische ontwikkelingen, de economie en ontwikkelingen ten aanzien van regelgeving en beleid op nationaal en Europees niveau. Deze ontwikkelingen zijn deels voorspelbaar en de voortzetting en extrapolatie van trends uit de afgelopen jaren, maar zijn voor een groot deel ook onvoorspelbaar. De onvoorspelbaarheid van ontwikkelingen en van de mogelijke gevolgen van onverwachte gebeurtenissen is in het voorjaar van 2020 manifest geworden: de uitbraak van het coronavirus laat zien dat toekomstvoorspellingen altijd onzeker zijn.

De exogene ontwikkelingen zijn mede bepalend voor de toekomstige staat van Limburg en daarmee mede bepalend voor de referentiesituatie. Ten behoeve van het maken van het Portret van Limburg en als basis voor het beoordelen is daarom een overzicht gemaakt van relevante exogene ontwikkelingen, met alle onzekerheden die daarbij aan de orde zijn.

3.2 Belangrijkste ontwikkelingen

In bijlage 1 bij dit MER is een beschrijving van de exogene ontwikkelingen opgenomen. De belangrijkste elementen daaruit zijn hieronder beschreven.

Demografische trends

- Er wordt tot 2050 een lichte daling van de bevolkingsomvang in de provincie Limburg verwacht (bron: CPB, CBS, PBL, zie bijlage 1). Deze daling vindt met name plaats in Zuid-Limburg. De demografische ontwikkelingen laten verschillen zien tussen de stedelijke gebieden en de meer landelijke gebieden. Krimp en groei kunnen naast elkaar voorkomen.
- Het aantal ouderen (65 jaar en ouder) zal naar verwachting toenemen.
- Huishoudens worden gemiddeld kleiner. Het aantal huishoudens in Noord- en Midden-Limburg zal daarom tot 2035 toenemen en daarna stabiliseren. Naar verwachting zal na 2035 het aantal huishoudens in Zuid-Limburg afnemen.
- Er is gerelateerd aan de demografische ontwikkelingen een groeiende vraag naar levensloopbestendige woningen in stedelijk gebied en grotere landelijke kernen.
- In Zuid-Limburg wordt een vertrekoverschot van jongeren verwacht.

Klimaatverandering

- Het klimaat verandert, maar nog onzeker is in welke mate en wat de grote verschillen zullen zijn. Rekening wordt gehouden met grotere extremen, zowel in temperaturen, als in droogte en neerslag.
- Voor het buitengebied lijken vooral de effecten op neerslag, verdamping en waterbalans het meest relevant.
- In stedelijk gebied zijn met name hittestress en mogelijke wateroverlast als gevolg van hevige regenval een aandachtspunt.
- Als gevolg van klimaatverandering worden door het KNMI gemiddeld 10-20% hogere piekafvoeren verwacht. Door middel van gebiedsontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld Ooijen-Wanssum, moet de toekomstige situatie met betrekking tot hoogwaterveiligheid gewaarborgd worden.

Economische ontwikkelingen

- Het Centraal Planbureau verwacht dat het aantal banen in de kwartaire sector zal toenemen als gevolg van de vergrijzing en de daarbij behorende stijging van de zorgvraag.
- Een verwachte groei van de ICT- en communicatiesector.
- Op Europees en nationaal niveau wordt beleid ontwikkeld en initiatieven ontplooid met als doel de economie groener en meer circulair te maken. Ook bij grote bedrijven zijn er trends om 'Planet' aspecten meer gewicht te geven.
- Door schaalvergroting en stoppende landbouwbedrijven wordt een afname van de werkgelegenheid in de landbouwsector verwacht. Een factor hierbij is ook het gebrek aan opvolging bij agrarische (familie) bedrijven.
- Er wordt voorspeld dat de beroepsbevolking in absolute omvang zal afnemen, terwijl het deel van de bevolking dat niet wil of kan werken zal toenemen. Een belangrijke oorzaak voor deze ontwikkeling is de vergrijzing.
- In krimp- of anticipeerregio's (regio's waar krimp te verwachten is) kan de vraag en aanbod van werk in kwalitatieve zin verslechteren. Deze gebieden trekken veel arbeidsmigranten aan terwijl jongeren voor een opleiding wegtrekken en in onvoldoende mate terugkeren omdat er onvoldoende werkgelegenheid is die past bij hun opleiding of opleidingsniveau. Bij de overweging van bedrijven om zich in een krimp- of anticipeerregio te vestigen is het kwalitatieve arbeidspotentieel een van de afwegingen.
- Door trends zoals flexwerken en thuiswerken zal het benodigde oppervlak per werknemer afnemen. Hierdoor is er in de toekomst naar verwachting minder kantooruimte nodig.
- De detailhandelssector in de provincie Limburg is goed voor ruim € 7,3 miljard consumentenbestedingen en 50.000 banen. De detailhandel is daardoor een belangrijke sociaaleconomische sector. Ondanks de afname van het winkelaanbod is de werkgelegenheid in de detailhandel in Limburg relatief stabiel gebleven (Bron: KSOL 2019)⁵.
- Voor de periode 2020-2030 wordt op basis van de ontwikkelingen in de huisvestingslasten (ten opzichte van het totale huishoudbudget) een daling van het bestedingspotentieel van consumenten verwacht (als gevolg van sterker stijgende woon- en huurprijzen gerelateerd aan loonstijgingen).
- Limburgers kopen minder online dan Randstedelingen. In Limburg vloeit 12,3% van de totale bestedingen af naar online. Dit staat gelijk aan bijna € 860 mln. bestedingen. Deze afvloeiing vindt vooral plaats in de niet-dagelijkse sector, zoals bij aankopen aan media. In de dagelijkse sector is de online afvloeiing beperkt. In de niet-dagelijkse sector vloeit in Limburg 21,9% af naar online (Bron: KSOL2019).

⁵ Koopstromenonderzoek Limburg 2019 (KSOL2019).

- De economische impact van de Coronacrisis is nu nog niet te voorspellen, maar deze zal groot zijn. De verwachting is dat autonome trends hierdoor meer vaart krijgen: Online verkoop zal versneld toenemen. Heroverweging van winkellocaties gelet op teruglopende inkomsten en blijvende kosten (minder meters maar meer kwaliteit). Toename van het aantal faillissementen en daardoor toename van de leegstand (Bron: KSOL2019).

Gezonde omgeving

Er is in de samenleving steeds meer aandacht voor gezonde leefomgeving en een gezonde levensstijl. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in het realiseren van een leefomgeving die uitnodigt tot beweging en ontmoetingen, maar die ook voldoende groen, passende voorzieningen en duurzame woningen biedt. Daarnaast komt beleid en regelgeving tot stand die een gezonde levensstijl moet bevorderen. Daarnaast is er blijvende aandacht voor de gezondheidsbescherming, bijvoorbeeld ten aanzien van de regelgeving ten aanzien van emissies en de luchtkwaliteit. Europese afspraken moeten de emissie van stikstofoxiden terugdringen en zo de negatieve gevolgen voor de gezondheid en natuurgebieden beperken.

Infrastructuur en bereikbaarheid

- Steden groeien nog steeds. Naar verwachting neemt het verkeer in de steden toe. Dit betreft, naast “regulier wegverkeer”, ook het openbaar vervoer. Steden als Maastricht, Heerlen en Venlo onderzoeken parallel hieraan mogelijkheden om de binnenstad autoluwer te maken.
- Het openbaar vervoer speelt, met het oog op vergrijzing, een belangrijke rol in het bereikbaar houden van voorzieningen.
- De verwachting is dat voertuigen de komende jaren verder worden verbeterd (o.a. stiller, minder uitstoot). Daarnaast zal met de opmars van de elektrische fiets het aantal fietsverplaatsingen toenemen.
- In het kader van een schone en duurzame leefomgeving wordt het vervoer per buisleiding, binnenvaart en trein gestimuleerd ten opzichte van de vrachtwagen. Hiervoor zijn mogelijk aanvullende (infrastructurele) voorzieningen nodig. Op het spoor kan dit leiden tot capaciteitsknelpunten en conflicten tussen personen- en goederenvervoer.

Energietransitie

- De energievoorziening zal de komende decennia ingrijpend veranderen.
- Alle nieuwbouwwoningen worden ‘gasloos’ (dit betekent zonder aansluiting op het gasleidingennet) gebouwd volgens de Wet Voortgang Energietransitie (2018) en gaandeweg worden ook steeds meer bestaande woningen van het gas afgehaald.
- Door technologische ontwikkelingen worden meer financieel betaalbare mogelijkheden ontwikkeld. Zo wordt een verdere prijsdaling van bijvoorbeeld zonnepanelen verwacht.
- Bedrijven en particulieren maken bij investeringen gericht op het besparen of opwekken van energie afwegingen in het kader van de kostprijs en terugverdientijd van investeringen. Subsidies en fiscale regelingen spelen hierbij een belangrijke rol.
- Bewuster omgaan met energie en energiebesparing wordt steeds belangrijker voor zowel particulieren, als voor de industrie en overige bedrijven.
- Draagvlak voor grootschalige energieopwekking is een steeds groter wordend probleem. Initiatieven stuiten in toenemende mate op lokaal verzet.

Landbouwtransitie

- Het aandeel landbouwgrond zal naar verwachting verder afnemen door de omzetting in natuur en om ruimte te bieden voor de aanleg van infrastructuur, stedelijke ontwikkelingen en energieopwekking.

- Het aantal landbouwbedrijven zal afnemen vanwege bedrijfsbeëindigingen. De gemiddelde omvang van bedrijven neemt toe.
- Diverse landbouwbedrijven zullen zich meer richten op gespecialiseerde- / nevenactiviteiten in combinatie met andere sectoren zoals zorg, (verblijfs)recreatie, natuur- en landschapsonderhoud en dergelijke. Daarnaast zetten steeds meer agrariërs in op regionale directe afzet (directe verkoop aan consument).
- Naar verwachting zal de regelgeving ten aanzien van intensieve veehouderijen verder worden aangescherpt om emissies van ammoniak, fijnstof en geur te verminderen.
- Het gebruik van kleinere kassen voor glastuinbouw neemt naar verwachting af, maar enkele grote glastuinbouwbedrijven zullen zich waarschijnlijk vestigen of doorgroeien in de omgeving van Greenport Venlo.
- De agrarische milieudruk zal de komende decennia waarschijnlijk afnemen door een combinatie van innovatie, sanering, regelgeving en versterking van concepten zoals natuurinclusiviteit en kringlooplandbouw.

Bodem, water en ondergrond

- Vanwege de toenemende drukte in de ondergrond neemt de behoefte aan afstemming tussen de kwaliteiten en potenties van de ondergrond, ondergrondse activiteiten en het bovengronds ruimtegebruik toe.
- De transitie naar meer hernieuwbare vormen van energiewinning, zoals warmte-koudeopslag en geothermie, doet de drukte in de ondergrond stijgen.
- Het voorkomen van nieuwe verontreinigingen en de aanpak van zeer zorgwekkende stoffen vraagt om een stevige, blijvende inzet. Een voorbeeld hiervan is PFAS⁶.
- De vraag naar drinkwater zal naar verwachting toenemen. Het RIVM gaat uit van een toename van circa 3%, de Waterleiding Maatschappij Limburg van 18% tot 2050.

Technologisering van de samenleving

Technologische ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op. Dergelijke ontwikkelingen bepalen in welke mate mensen afhankelijk zijn van hun fysieke werkplek, auto, vaste (internet)verbinding en andere zaken die de inrichting van de fysieke leefomgeving bepalen.

⁶ Poly- en perfluoralkylstoffen (vaak afgekort als PFAS) is een verzamelnaam voor meer dan 6000 stoffen waarin onder andere een combinatie van fluorverbindingen en alkylgroepen voorkomen. Deze groep chemische stoffen is door mensen gemaakt en komt van nature niet voor in het milieu. PFAS kunnen een negatief effect hebben op milieu en gezondheid.

4 Portret van Limburg: People

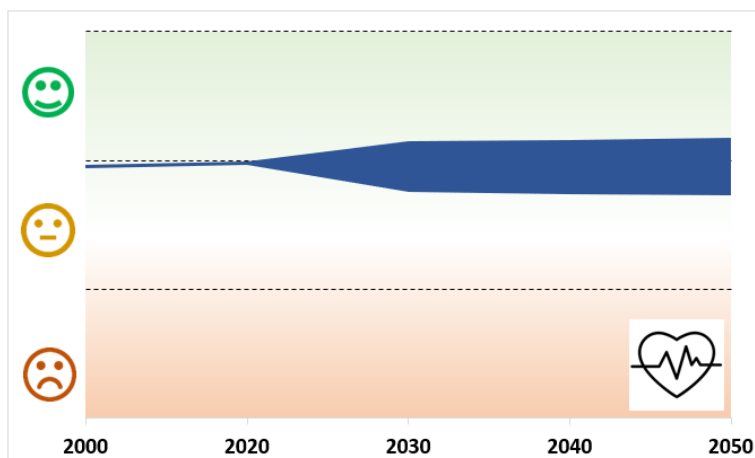
Dit hoofdstuk bevat een analyse van de huidige situatie en autonome ontwikkelingen voor de aspecten van het beoordelingskade die vallen onder het hoofdaspect People. Achtereenvolgens worden de aspecten “Gezonde, veilige leefomgeving”, “Aantrekkelijke leefomgeving”, “Wonen” en “Sociaal” behandeld. Iedere paragraaf bestaat uit twee onderdelen:

- *De eerste alinea gaat in op de uit het Portret naar voren gekomen knelpunten;*
- *Vervolgens wordt per regio aangegeven hoe de referentielijnen eruit zien en wordt in de bijbehorende tabel aangegeven welke overwegingen hebben geleid tot de verschijningsvorm van de lijn (huidige situatie, autonoom verloop, bandbreedte).*

4.1 Gezonde, veilige leefomgeving

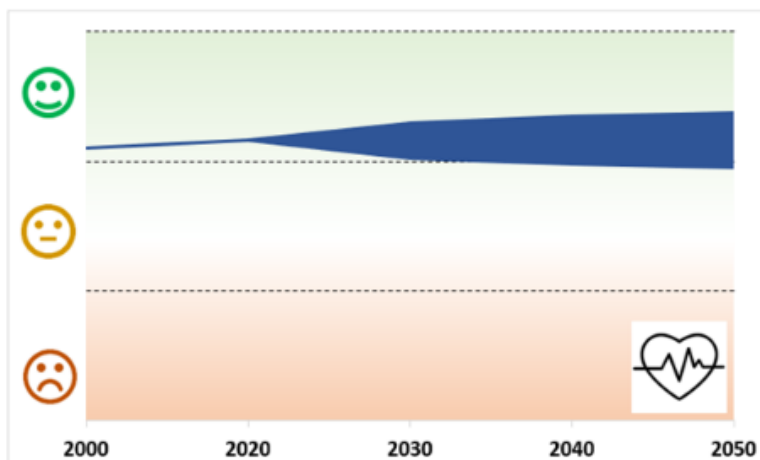
De huidige situatie is op provinciaal schaalniveau niet zorgwekkend, maar er doen zich nog wel knelpunten voor (o.a. op gebied van waterkwaliteit en nutriënten, zie hoofdstuk 9 van het Portret van Limburg). Zeer lokaal doen zich (grote) knelpunten voor, maar over het algemeen geldt dat de leefomgeving gezond en veilig is (zie hoofdstuk 3 van het Portret van Limburg). Autonoom geldt voor enkele indicatoren (luchtkwaliteit, geluidsoverlast) dat de situatie zal verbeteren als gevolg van vigerend beleid en technische ontwikkelingen. Voor enkele andere (veiligheids-) indicatoren zal de situatie autonoom licht verslechteren. Dat betekent dat de situatie rond milieu en gezondheid geen urgente verslechtering zal ondergaan, maar ook niet significant zal verbeteren.

Noord-Limburg

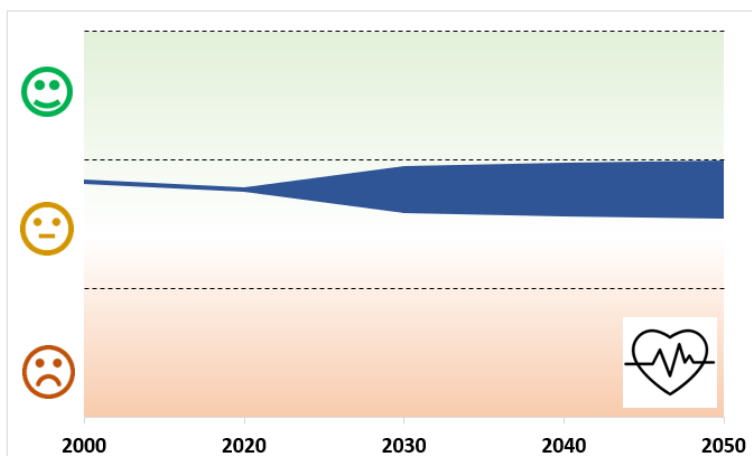
Huidige situatie	<p>- De Peelregio (ten westen van de Maas) kent knelpunten rondom luchtkwaliteit (stikstof, fijnstof/PM₁₀) en geurhinder. Dit is deels gerelateerd aan de intensieve veehouderij. (Te) hoge concentratie van stikstofoxiden en fijnstof (PM₁₀ (deeltjes kleiner dan 10 micrometer)) zijn slecht voor de gezondheid. Met uitzondering van genoemde knelpunten met betrekking luchtkwaliteit en geurhinder, is er over het algemeen sprake van een gezonde leefomgeving (bijvoorbeeld uitgedrukt in geluidhinder).</p>
Autonome ontwikkeling	<p>- Verloop van de referentielijn zal autonoom licht verbeteren door het schoner worden van landbouw, industrie en mobiliteit en anderzijds door samenwerkingsverbanden die gericht zijn op verbeteringen van levensstijl (sport en bewegen en eetgewoonten). Laatstgenoemde is bijvoorbeeld vastgelegd in de Regio Deal, in welk kader Noord-Limburg streeft de gezondste regio van Nederland te worden. Door toenemende verstedelijking, een afname van de biodiversiteit en het teruglopen van sociale gezondheid (verhoogde kans op depressie bijvoorbeeld) kan de situatie voor sommige indicatoren ook verslechteren. De bevolking vergrijst en de groep kwetsbaren wordt groter: absoluut gezien zal het aantal ongezonde mensen (mensen met medische problemen) dus toenemen.</p>
Bandbreedte	<p>- De bandbreedte is relatief beperkt. De belangrijkste invloeden op de menselijke gezondheid worden beperkt. Andere bepalende factoren voor de bandbreedte zijn de (lokale) verschillen binnen Noord-Limburg. Eerder genoemde knelpunten rondom luchtkwaliteit (fijnstof) en geurhinder spelen (grosso modo) niet ten oosten van de Maas.</p>

Midden-Limburg

Huidige Situatie	<ul style="list-style-type: none"> - De regio Midden-Limburg laat hetzelfde beeld zien als de regio Noord-Limburg zien. Het Peelgebied kent knelpunten rondom luchtkwaliteit (fijnstof (PM10)) en geurhinder. Dit is deels gerelateerd aan de intensieve veehouderij. (Te) hoge concentratie van stikstofoxiden en fijnstof zijn slecht voor de gezondheid. - Verder over het geheel genomen een gezonde regio (bijvoorbeeld uitgedrukt in geluidhinder).
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Het verloop zal autonoom licht verbeteren door enerzijds schoner worden industrie, mobiliteit en landbouw en anderzijds door verbeteringen in de levensstijl (sport en bewegen, eetgewoonten). - Door toenemende verstedelijking, een afnemende biodiversiteit en het teruglopen van sociale gezondheid (verhoogde kans op depressie bijvoorbeeld) kan de situatie voor sommige indicatoren ook verslechteren. De bevolking vergrijsst en de groep kwetsbaren wordt groter: absoluut gezien zal het aantal ongezonde mensen (mensen met medische problemen) dus toenemen.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - De bandbreedte is relatief beperkt. De belangrijkste negatieve invloeden op de menselijke gezondheid worden beperkt door wet- en regelgeving (bijvoorbeeld rondom luchtkwaliteit en geluidhinder). Andere bepalende factoren voor de bandbreedte zijn de (lokale) verschillen binnen Midden-Limburg. Eerder genoemde knelpunten rondom fijnstof (PM10) en geurhinder spelen (grosso modo) niet ten oosten van de Maas.

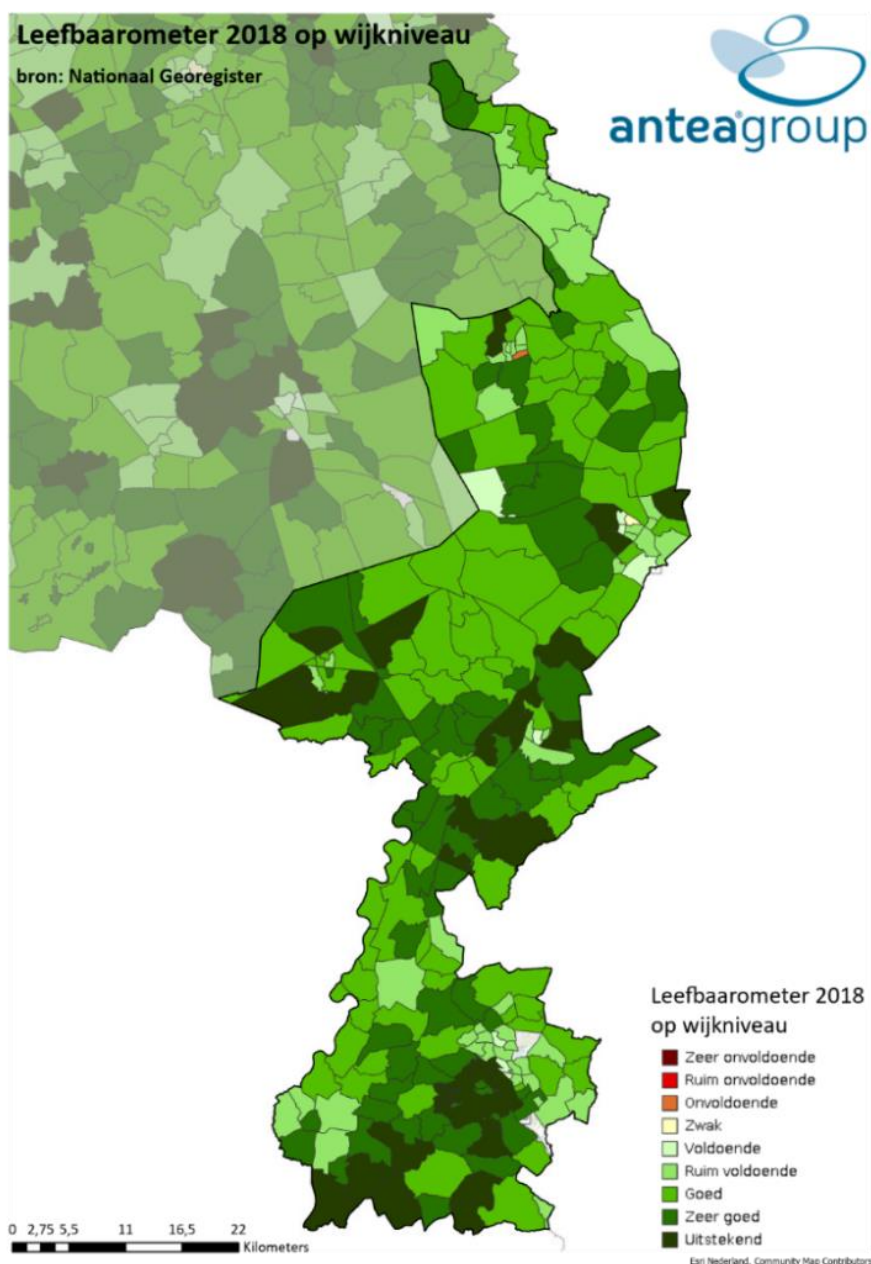
Zuid-Limburg

Huidige situatie	<p>- Zuid-Limburg is de minst gezonde regio van Nederland. Voornamelijk de gemeenten Heerlen, Brunssum en Kerkrade scoren slecht op gezondheidsthema's als overgewicht, kans op depressie. De oorzaken hiervan zijn divers (fysieke leefomgeving, inkomen, sociale factoren). De indicatoren uit het Portret (luchtkwaliteit, geluid, bodem, externe veiligheid) lijken niet te duiden als een belangrijke factor daarvoor.</p>
Autonome ontwikkeling	<p>- De situatie rondom de onderzochte indicatoren (milieuthema's) zal autonoom licht verbeteren, o.a. door schoner wordende industrie, mobiliteit en landbouw enerzijds en door verbeteringen in de levensstijl (waar het Zuid-Limburgse knelpunt zich voornamelijk voordoet) anderzijds. Door toenemende verstedelijking, een afnemende biodiversiteit en het risico op het teruglopen van de sociale gezondheid (kans op depressie bijvoorbeeld) kan de situatie voor sommige indicatoren ook verslechteren.</p> <p>- De bevolking vergrijst en de groep kwetsbaren wordt groter: absoluut gezien zal het aantal mensen met medische problemen dus toenemen.</p>
Bandbreedte	<p>- De bandbreedte is relatief beperkt. De belangrijkste invloeden op de menselijke gezondheid worden beperkt door wet- en regelgeving (bijvoorbeeld rondom luchtkwaliteit en geluidhinder). Andere bepalende factor voor de bandbreedte zijn de regionale verschillen. In de (sub)urbane gemeenten (Parkstad) zal de gezondheid in het algemeen achterblijven bij de meer landelijke gemeenten.</p>

4.2 Aantrekkelijke leefomgeving

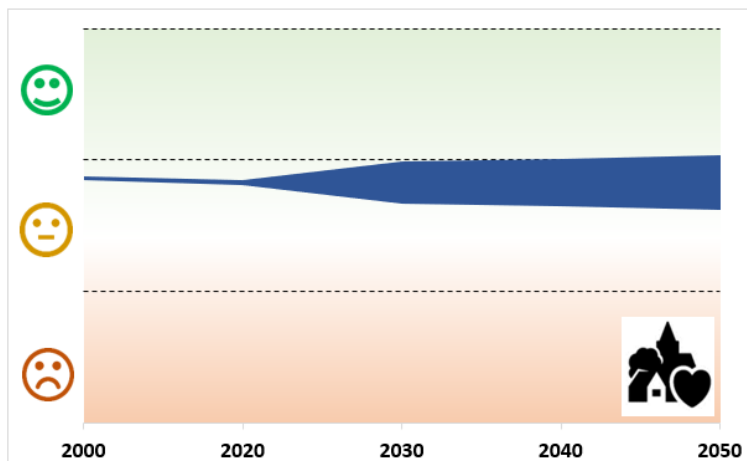
Een aantrekkelijke leefomgeving gaat over de aantrekkelijkheid van woongebieden, de aantrekkelijkheid van het stedelijk en landelijk gebied en van de aanwezigheid en bereikbaarheid van voorzieningen. In stedelijke woongebieden gaat dat voornamelijk over de uitstraling van woonwijken en de aanwezigheid van fysieke en sociale voorzieningen. In het landelijk gebied gaat dat voornamelijk over landschappelijke belevingswaarde en vervuiling/verloedering, bijvoorbeeld als gevolg van vrijkomende agrarische bebouwing. In het landelijk gebied is ook het teruglopen van (de bereikbaarheid van) voorzieningen een aandachtspunt.

Figuur 4.1. De Leefbaarometer 2018 op wijkniveau voor Limburg

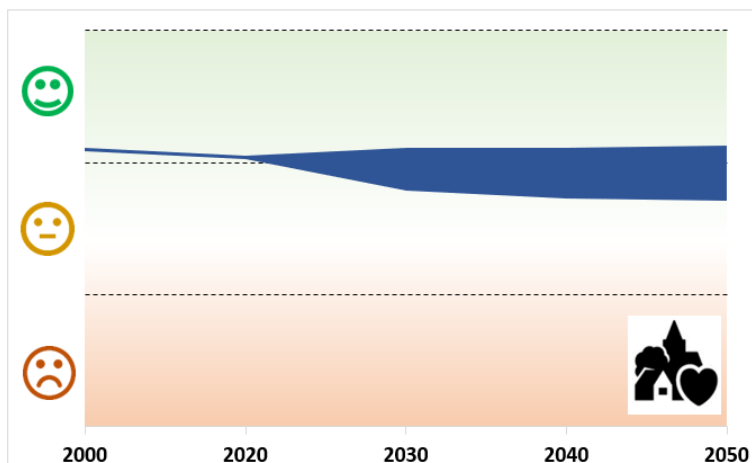
De Leefbaarometer (een rapportcijfer dat inzicht verschaft in de mate van leefbaarheid aan de hand van vijf onderliggende dimensies) toont dat voornamelijk het landelijk gebied in Midden-Limburg en het Heuvelland in Zuid-Limburg voor wat betreft het voorzieningenniveau, veiligheid, de fysieke omgeving, bevolking en woningen zeer hoog scoren. Het Noord-Limburgse landelijk gebied en de verstedelijkte gebieden van Zuid-Limburg worden relatief laag beoordeeld.

Noord-Limburg

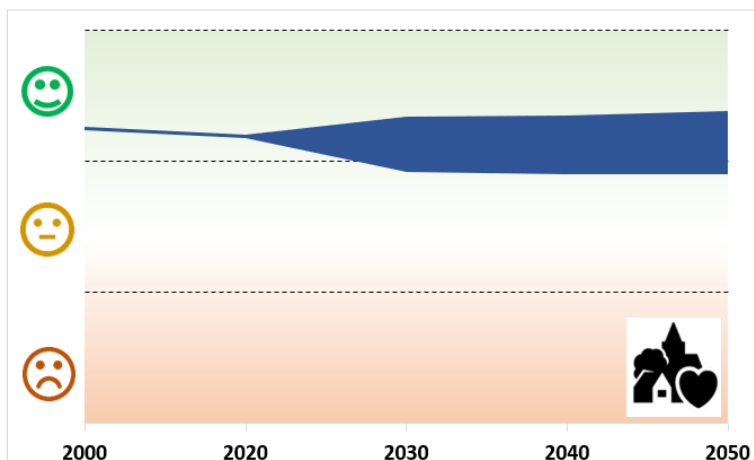
Huidige situatie	<p>- De leefkwaliteit is over het algemeen op orde. In stedelijke gebieden is in voldoende mate groen aanwezig. Het landelijk gebied (in Peelregio) laat een sterk homogeen beeld met (voor Nederlandse begrippen) veel verrommeling zien. De beoordeling voor aantrekkelijkheid van de landschappelijke beleving is in Noord-Limburg aanmerkelijk lager dan Zuid-Limburg.</p>
Autonome ontwikkeling	<p>- De kwaliteiten van het Noord-Limburgs landschap worden in de brons-groene landschapszone beschermd. Voor gebieden daarbuiten bestaat het risico van kwaliteitsverslechtering door grootschalige energieopwekking, verstedelijking en stoppende agrarische ondernemers (en daarmee samenhangende vrijkomende agrarische bebouwing en schaalvergroting).</p> <p>- In Noord-Limburg is alleen in enkele kleine agrarische dorpen sprake van demografische druk (in de zin dat mensen wegtrekken). Hier staan voorzieningen onder druk en dreigt hiermee samenhangende leegstand en verloedering. In sommige stedelijke gemeenten (kernen Venlo, Venray) bestaan zeer lokaal leefbaarheidsknelpunten. Verbeteringen zijn mogelijk door het voorkomen van vandalisme, natuurontwikkeling (voornamelijk in Maasvallei en oosten daarvan).</p>
Bandbreedte	<p>- De bandbreedte wordt bepaald door regionale verschillen. In het Peelgebied dreigt verslechtering. Ten oosten van de Maas zijn zowel de kwaliteit van de leefomgeving als de potenties voor kwaliteitsontwikkeling hoger, c.q. zijn de bedreigingen op dat punt beperkter. Landschappelijke effecten van (grootschalige) energieopwekking zijn uiteraard voor een deel afhankelijk van de landschappelijke inpassing. Een goede inpassing beperkt de landschappelijke impact.</p>

Midden-Limburg

Huidige situatie	- De leefkwaliteit in Midden-Limburgse gemeenten is goed tot uitstekend. In het landelijk gebied in het Peelgebied (Weert, Nederweert) komt, net als in Noord-Limburg, verrommeling in het buitengebied voor. Woongebieden scoren op leefbaarheid en voorzieningenniveau het hoogst van Limburg.
Autonome ontwikkeling	- De kwaliteiten van het Midden-Limburgs landschap worden in de bronsgroene landschapszone beschermd. Voor gebieden daarbuiten bestaat het risico van kwaliteitsverslechtering door grootschalige energieopwekking, verstedelijking, ontwikkelingen in land- en tuinbouw (schaalvergroting, stoppende agrarische ondernemers en daarmee samenhangende vrijkomende agrarische bebouwing). - De kwaliteit van woongebieden staat niet direct onder druk. Er is geen (of zeer lokaal) sprake van demografische krimp.
Bandbreedte	- De bandbreedte wordt bepaald door regionale verschillen. In het Peelgebied dreigt verslechtering. Ten oosten van de Maas is de kwaliteit hoger en de potenties voor kwaliteitsontwikkeling ook c.q. zijn de bedreigingen beperkter. Landschappelijke effecten van (grootschalige) energieopwekking zijn uiteraard voor een deel afhankelijk van de landschappelijke inpassing. Een goede inpassing beperkt de landschappelijke impact.

Zuid-Limburg

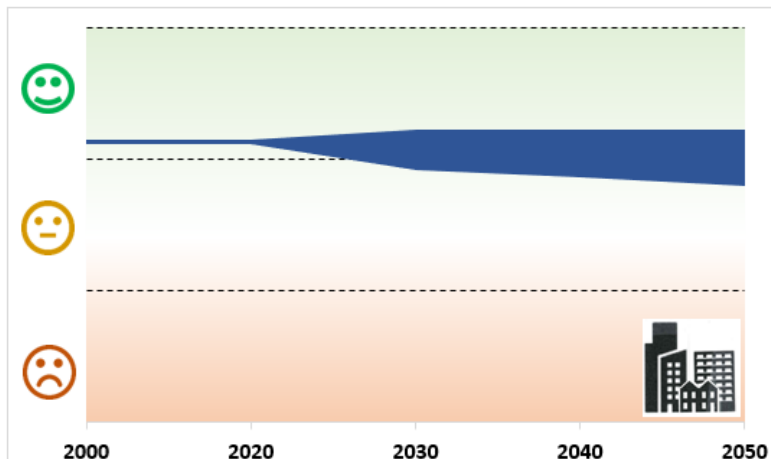
Huidige situatie	- De beoordeling laat twee kanten zien. Het Heuvelland wordt zeer hoog gewaardeerd. Dat wordt mede bevestigd door de status als Nationaal Landschap Zuid-Limburg. In de woongebieden (zeker in Parkstad) bestaan behoorlijk grote knelpunten ten aanzien van de kwaliteit van de leefomgeving.
Autonome ontwikkeling	- Het Heuvelland wordt beschermd door de bronsgroene landschapszone (POL2014) en het Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Daarmee zijn grote bedreigingen als grootschalige energieopwekking minder urgent. Niettemin staat het landschap onder druk door landbouw, toerisme & recreatie en verstedelijking. De kwaliteit van woongebieden in Parkstad komt, door demografische ontwikkelingen en het wegtrekken van (voornamelijk hoogopgeleide) jongeren, verder onder druk te staan.
Bandbreedte	- De bandbreedte wordt bepaald door regionale verschillen. In de stedelijke woongebieden dreigt verslechtering. Voor de landelijke gebieden zijn de bedreigingen beperkter.

4.3 Wonen

De onbalans in de woningvoorraad komt in Zuid-Limburg (en in minder sterke mate Midden- en Noord-Limburg) het sterkst tot uitdrukking in de suburbane wijken van de steden (Heerlen, Sittard-Geleen, Maastricht). In een aantal van deze wijken spelen problemen zoals werkloosheid/economische inactiviteit, armoede en waardedaling van vastgoed waardoor men het zicht op een beter perspectief dreigt te verliezen of dat al heeft verloren. Dat is een maatschappelijk en menselijk onwenselijke situatie, die linksom of rechtsom moet worden doorbroken. In veel gevallen kunnen mensen dat zelf, maar in sommige situaties vraagt dat ook een rol van de overheid/het maatschappelijk middenveld. Op zijn minst moet daarbij een beter toekomstperspectief (denk aan scholing, werk, woning) binnen bereik komen. Wat betreft de woningvoorraad kan worden geïnvesteerd in de transformatie en reductie van de incurante woningvoorraad in met

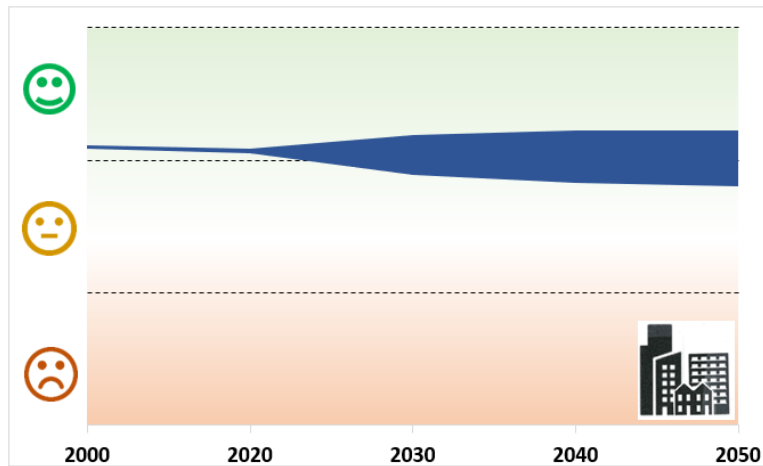
name de wijken waar de hiervoor genoemde problematiek speelt. Daarbij geldt dat het uiteindelijk goedkoper is om (o.a. vanuit de overheid) tijdig in te grijpen en te investeren in bijvoorbeeld transformatie, dan om de autonome ontwikkeling zijn beloop te laten gaan. Eén en ander leidt tot een neergaande lijn voor wat betreft de woningmarkt, omdat bovengenoemde grotere onbalans tussen vraag en aanbod in de woningvoorraad dreigt te ontstaan.

Noord-Limburg

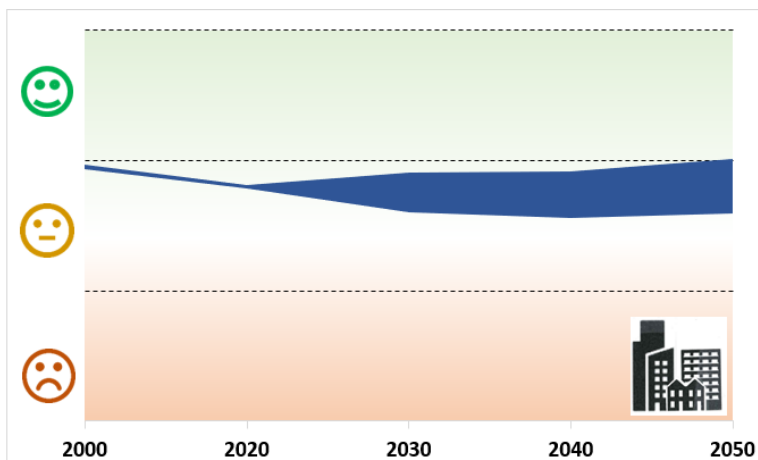
Huidige situatie	- In Noord-Limburg wordt tot 2040 een huishoudensgroei verwacht. De vraag naar woningen overstijgt het aanbod. Huisvesting van woonurgente en internationale werknemers is een zorgpunt.
Autonome ontwikkeling	- In Noord-Limburg zijn (tijdelijk) inspanningen nodig voor wat betreft de realisatie van woningen (in balans brengen vraag en voorraad). Op zowel korte als lange termijn zal sprake blijven van een vraag naar nieuwe en voor bepaalde doelgroepen (starters, ouderen) geschikte woningen. Dit vraagt nu om actie. De situatie is gevoelig voor verslechtering, maar gezien vigerend beleid (Limburgse Agenda Wonen 2020-2023 en beleid gemeenten) en het blijven bestaan van vraag naar woningen is niet te verwachten dat de situatie significant zal verslechteren.
Bandbreedte	- Het vigerende beleid draagt bij aan een beperking van de risico's.

Midden-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - De vraag naar woningen overstijgt het aanbod in Midden-Limburg (onbalans tussen vraag en voorraad). - In Midden-Limburg stabiliseert de huishoudensgroei op lange termijn. Dat vraagt op korte termijn een inhaalslag om aan de vraag te kunnen voldoen, maar vraagt op lange termijn focus op de bestaande woningvoorraad.
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - In Midden-Limburg stabiliseert de huishoudensgroei op lange termijn. Dat vraagt op korte termijn een inspanning om de balans tussen vraag en aanbod te verbeteren, maar vraagt op lange termijn focus op de (dan) bestaande woningvoorraad. De woningvoorraad dient ook op de lange termijn goed aan te sluiten op de vraag. Dit vraagt om actie. De situatie is gevoelig voor verslechtering, maar gezien geldend beleid (Limburgse Agenda Wonen 2020-2023 en beleid gemeenten) en het blijven bestaan van vraag naar woningen, is niet te verwachten dat de situatie significant zal verslechteren.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - Vigerend en ingezet beleid draagt bij aan een beperking van de risico's.

Zuid-Limburg

Huidige situatie	- Het aantal huishoudens krimpt tot 2040 met 9,8%. Dit betekent dat het aanbod van woningen de vraag zal gaan overstijgen. Hiermee gaan leefbaarheidsrisico's gepaard die de regio verder meetrokken in een negatieve spiraal naar beneden. Op een lager schaalniveau blijken te vaak de verkeerde woningen op de verkeerde locatie te staan (te weinig goedkope huurwoningen en te veel dure koopwoningen).
Autonome ontwikkeling	- Demografische ontwikkelingen domineren de problematiek in de toekomst. De wijze waarop overheden hiermee omgaan bepaalt het verloop van de autonome ontwikkeling. In de nieuwe Limburgse Agenda Wonen (2020-2023) wordt ingezet op transformeren van de bestaande woningvoorraad en nieuwbouw in het tempo van de vraag. Dat zijn zaken die kunnen bijdragen aan het goed begeleiden van de effecten van een krimpende bevolking.
Bandbreedte	- De autonome ontwikkeling zijn beloop laten gaan lijkt geen voor de hand liggende optie die tot een wenselijke situatie leidt. Doelbereik is afhankelijk van de mate waarin gestuurd wordt op het toevoegen van woningen aan de woningvoorraad.

4.4 Sociaal

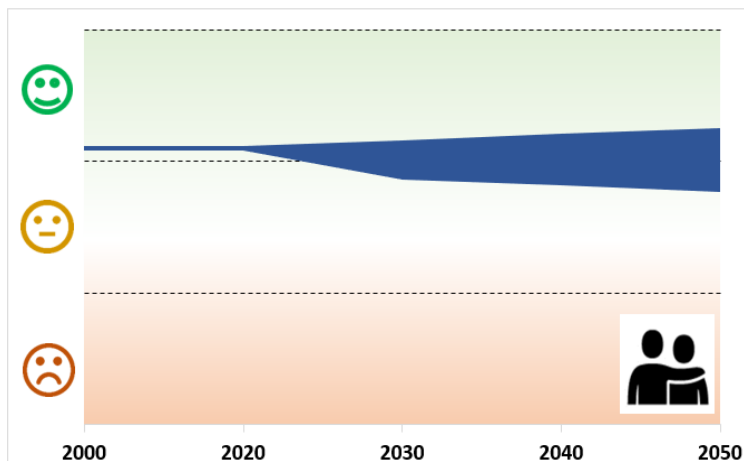
Per Limburgse regio spelen hele andere problemen. Regio Midden-Limburg kent de kleinste bedreigingen op sociaal vlak (sociale cohesie, sociale "levendigheid", voorzieningenniveau). In Zuid-Limburg zijn de demografische verschuivingen van belang en in Noord-Limburg is de grote instroom van internationale werknemers een bedreiging voor sociale aspecten.

In Noord-Limburg werken (en wonen tijdelijk) veel internationale werknemers. Zij wonen regelmatig met velen in één huis in woonwijken. Resultaat hiervan is dat reguliere bewoners frequent geconfronteerd worden met tijdelijke bewoners en met flinke aantallen auto's die een parkeerplaats nodig hebben. De huizen van internationale werknemers worden over het algemeen

slecht(er) onderhouden. De aanwezigheid van internationale werknemers levert sociale uitdagingen voor een wijk op: internationale werknemers “integreren” vaak zeer beperkt in hun wijken, mede doordat zij slechts tijdelijk woonachtig zijn in de wijk. Dit zijn voornamelijk risico’s voor sociale cohesie in een wijk.

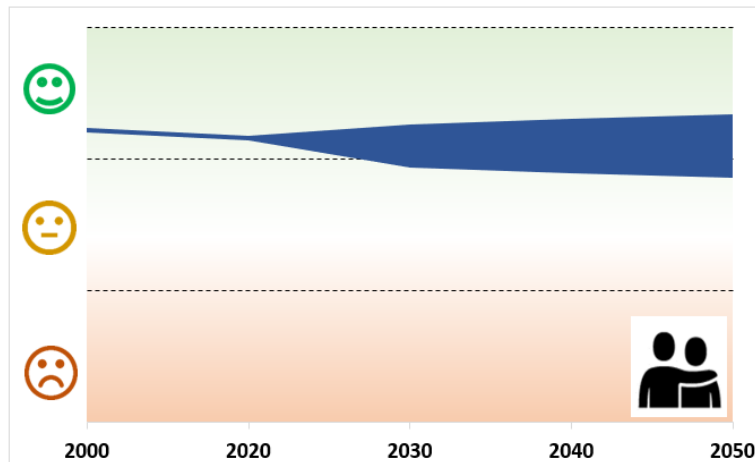
Verscheidende gemeenten in de regio Parkstad hebben te maken met een veranderende omvang en samenstelling van de bevolking in dorpen en kleine steden. Het aantal inwoners daalt door bijvoorbeeld een laag geboortecijfer, wegtrekkende jongeren of gezinnen naar de stad en/of vergrijzing en sterfte van de achterblijvende burgers. Samen met de vergrijzing heeft dit risico’s voor het voorzieningenniveau en daarmee samenhangend de leefbaarheid in kleine kernen. De opgave voor de Provincie Limburg ligt in het goed begeleiden van een veranderende bevolkingssamenstelling. Hierbij is opnieuw van belang dat in krimpgedebieden een cumulatie van problemen optreedt – werkloosheid/inactiviteit, armoede, waardedaling – waardoor met name kinderen/jongeren het zicht op een beter perspectief dreigen te verliezen of dat al hebben verloren.

Noord-Limburg

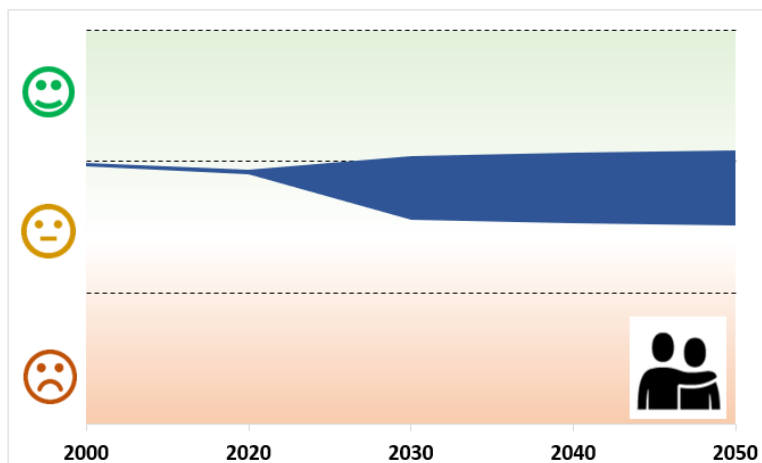
Huidige situatie	- Over het algemeen weinig knelpunten. Agrarische gemeenschappen zijn sociaal sterk. Er bestaan wel knelpunten rondom de huisvesting van internationale werknemers.
Autonome ontwikkeling	- Provincie bevordert de aanpak van het vraagstuk van de huisvesting van internationale werknemers, maar knelpunten blijven bestaan. Economische groei en een verdere toename van het aantal internationale werknemers, kunnen vaker tot sociaal onwenselijke situaties leiden.
Bandbreedte	- De risico’s op grote verslechtingen en kansen op verbeteringen zijn relatief beperkt. De regio is sociaal voldoende robuust, waardoor de problematiek rondom internationale werknemers waarschijnlijk geen onomkeerbaar grote invloed op het aspect sociaal heeft.

Midden-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - Over het algemeen weinig knelpunten, maar evenals in Noord-Limburg vraagt de huisvesting van internationale werknemers aandacht. - Voorzieningenniveau is (in vergelijking met Nederland) relatief laag. De diversiteit van de bevolkingssamenstelling en veiligheidsgevoel worden relatief positief beoordeeld (bron: Leefbaarometer).
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Geen wezenlijke veranderingen, kansen of risico's. - Provincie bevordert de aanpak van het vraagstuk van de huisvesting van internationale werknemers, maar knelpunten blijven bestaan.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - De risico's op grote verslechtingen en verbeteringen zijn relatief beperkt.

Zuid-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - Verschillende gemeenten in de regio Parkstad hebben te maken met bevolgingskrimp in dorpen en kleine kernen. Met deze krimp hangt sociale problematiek door het wegvallen van voorzieningen en verloedering/leegstand samen. - De huisvesting van internationale werknemers vraagt aandacht.
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Van belang is dat in krimpgebieden een cumulatie van problemen dreigt op te treden – werkloosheid/inactiviteit, armoede, waardedaling woningen – waardoor met name kinderen/jongeren het zicht op een beter perspectief dreigen te verliezen. De wijze waarop de overheden omgaan met de woningmarkt is hierbij het meest van belang. De situatie is, door de onzekerheden daaromheen, gevoelig voor verslechtering. - Provincie bevordert de aanpak van het vraagstuk van de huisvesting van internationale werknemers, maar knelpunten blijven bestaan.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - De grote bandbreedte komt voort uit de lokale verschillen. Maastricht en omgeving onttrekt zich aan de krimpproblematiek en de daarmee samenhangende sociale problematiek.

5 Portret van Limburg: Planet

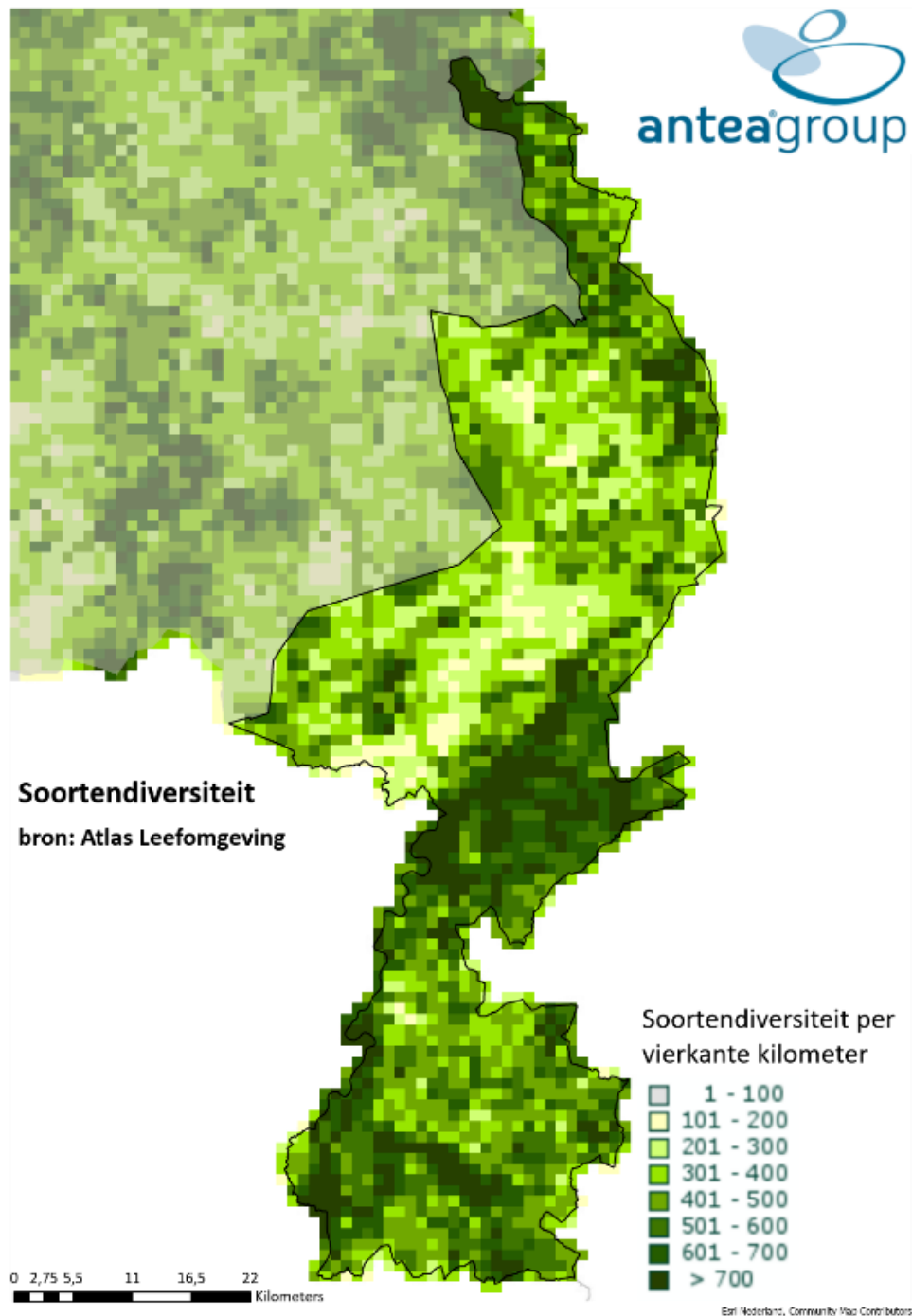
Dit hoofdstuk bevat een analyse van de huidige situatie en autonome ontwikkelingen voor de Planet-aspecten van het beoordelingskader. Achtereenvolgens worden de aspecten “Ecologisch kapitaal”, “Energie en grondstoffen”, “Bodem, water en ondergrond” en “Historisch kapitaal” behandeld. Iedere paragraaf bestaat uit twee onderdelen:

- *De eerste alinea gaat in op de uit het Portret naar voren gekomen knelpunten.*
- *Vervolgens wordt per regio aangegeven hoe de referentielijnen eruit zien en wordt in de bijbehorende tabel aangegeven welke overwegingen hebben geleid tot de verschijningsvorm van de lijn (huidige situatie, autonoom verloop, bandbreedte).*

5.1 Ecologisch kapitaal

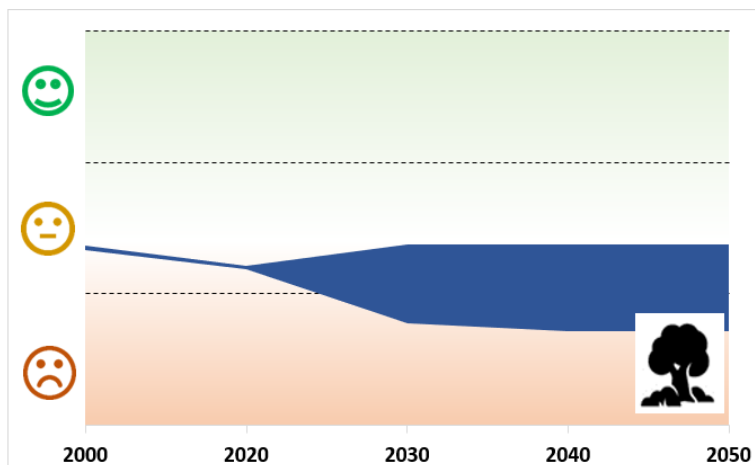
Met name de duurzaam gunstige staat van instandhouding voor (inter-)nationaal beschermde soorten (Habitatrichtlijn en Rode lijst-soorten en de realisatie van een gunstige staat van instandhouding voor de habitats en doelsoorten van de Natura2000-gebieden staan onder druk. Er is immers sprake van forse overschrijdingen van de kritische depositiewaarde in stikstofgevoelige natuur door onder andere de landbouw, industrie en verkeer, maar ook door invloeden vanuit het buitenland. De emissies en depositie van stikstof zijn de afgelopen jaren gedaald, ook als gevolg van maatregelen in de landbouw. Intensief gebruik van grond en de emissies vanuit de landbouw hebben negatieve effecten op de biodiversiteit en bij een onvoldoende transformatie van de landbouw blijft dit effect (te) groot. Ook natuurinclusief handelen is nog onvoldoende verankerd in de samenleving. Bovenstaande constatering leidt tot een referentielijn die na een lange periode van achteruitgang licht herstel vertoont. Dit komt onder andere door maatregelen die (bijvoorbeeld in de landbouw) al zijn genomen. Voor doelbereik is ondanks de ingezette vooruitgang nog een hele weg te gaan. De onderhandelingen tussen Rijk en Provincie over extra inspanningen, verantwoordelijkheden en middelen voor natuur lopen nog en zijn nog niet uitgekristalliseerd. De uitkomsten hiervan zullen medebepalend zijn voor het doelbereik.

De soortendiversiteit per vierkante kilometer (een indicator voor de biodiversiteit) is weergegeven in onderstaande figuur 5.1. De figuur representeert goed welke gebieden hoog of juist laag scoren. De koppeling van de gebieden met een lage soortendiversiteit aan de daar meest dominante functies, leidt tot de conclusie dat voornamelijk gebieden met veel intensieve landbouw of met vergaande verstedelijking een lage soortendiversiteit kennen. Overigens dient opgemerkt te worden dat op de droge (arme) zandgrond (van Noord-Limburg) van oudsher de biodiversiteit minder groot is dan de (vruchtbare) klei-löss gronden in Zuid-Limburg. Juist deze arme zandgronden kennen veel intensieve landbouw.

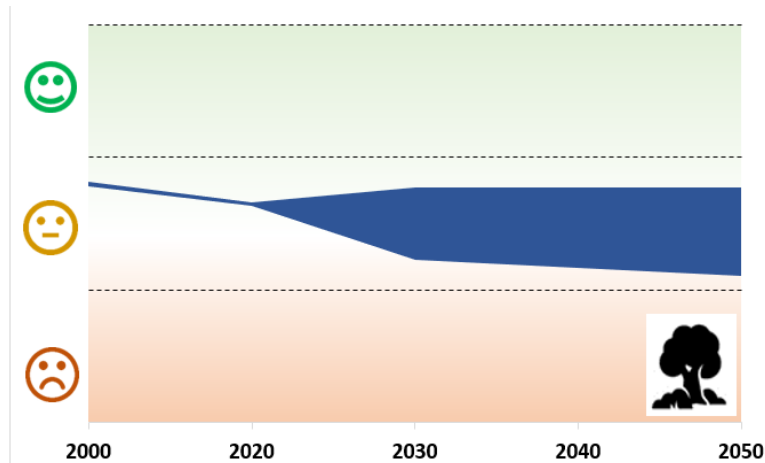
Figuur 5.1: Soortendiversiteit per vierkante kilometer, Bron: Atlas Leefomgeving

Noord-Limburg

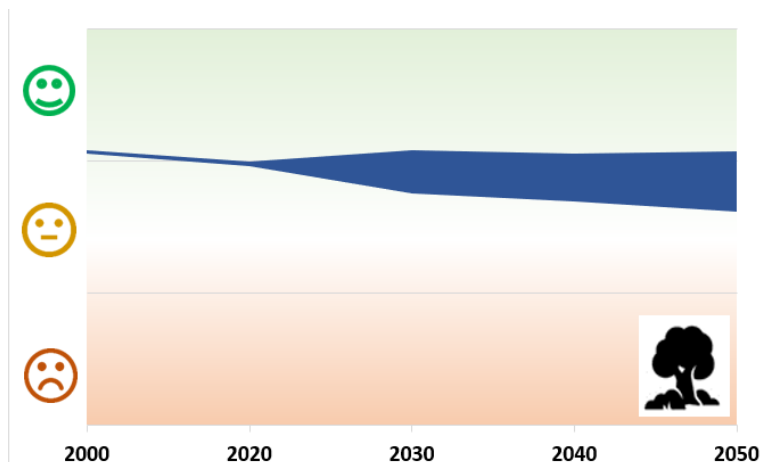
<p>Huidige situatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De duurzaam gunstige staat van instandhouding voor (inter-)nationaal beschermde soorten (Habitatrichtlijn) en Rode lijst-soorten en de realisatie van een gunstige staat van instandhouding voor de habitats en doelsoorten van de Natura2000-gebieden staan onder druk (soms wel 2x een overschrijding van de kritische depositiewaarde). Met name buiten de natuurgebieden is de biodiversiteit in de laatste decennia enorm teruggelopen. - De totstandkoming van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) heeft een positief effect gehad op het stabiliseren van de achteruitgang van natuurwaarden binnen de natuurgebieden.
<p>Autonome ontwikkeling</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Door autonome ontwikkelingen (transitie landbouw en industrie) kunnen natuurwaarden zich op termijn herstellen, bijvoorbeeld omdat moderne stalsystemen minder stikstof uitstoten. Natuur en biodiversiteit blijven met name buiten de natuurgebieden kwetsbaar.
<p>Bandbreedte</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Groot: met name in stedelijke en agrarische gebieden is de kwaliteit van de natuur gevoelig voor verslechtering. Aan de andere kant kan de natuur kwalitatief en kwantitatief verbeteren binnen de natuurgebieden.

Midden-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - Regio met grote lokale verschillen. Ten oosten van de Maas presteert de regio relatief goed. - In het Peelgebied staan de natuurwaarden onder druk door veranderde waterhuishouding, vermesting en stikstofneerslag.
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Ten oosten van de Maas liggen kansen om natuurwaarden verder te ontwikkelen, omdat dit relatief goed verenigbaar is met daar aanwezige functies. Ten westen van de Maas blijven de natuurwaarden onder druk staan. De situatie is en blijft hier gevoelig voor verslechtering. De verbeteringen die de landbouwsector neemt dragen weliswaar bij aan het afvlakken van de verslechtering, maar zijn onvoldoende om structureel van een stabilisatie of trendbreuk te kunnen spreken.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - Groot: met name in stedelijke en agrarische gebieden zal de kwaliteit van de natuur gevoelig zijn voor verdere verslechtering. Aan de andere kant zal de natuur kwalitatief en kwantitatief verbeteren binnen de natuurgebieden.

Zuid-Limburg

Huidige situatie	- Zuid-Limburg valt uiteen in twee categorieën: landelijk gebied (Heuvelland) en de stedelijke gebieden. In tegenstelling tot het Noord- en Midden-Limburgs landelijk gebied herbergt het Zuid-Limburgse Heuvelland relatief hoge natuurwaarden. Dit als gevolg van de kleinere invloed van intensieve landbouw. Via het grondwater (aanvoer van nutriënten) heeft de landbouw wel een negatieve invloed op de natuurgebieden. Het stedelijk weefsel van Zuid-Limburg is beperkter geschikt voor natuurwaarden.
Autonome ontwikkeling	- In het Heuvelland is behoud van de huidige waarden van belang. Staan wel onder druk door schaalvergroting in de landbouw en intensivering van toeristisch gebruik. In stedelijke gebieden liggen kansen voor verbetering, omdat de huidige waarde erg laag is.
Bandbreedte	- Relatief beperkt: er bestaan weliswaar verschillen, maar die zijn, in vergelijking met Noord- en Midden-Limburg beperkt.

5.2 Energie en grondstoffen

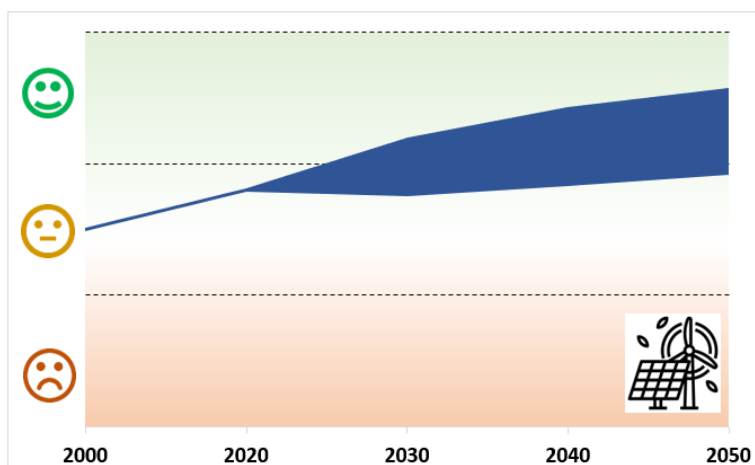
Dit thema valt uiteen in twee beoordelingen: energie en grondstoffen.

De volgende constatering is van belang voor de beoordelingen van de referentiesituatie van Limburg:

- De totale jaarlijkse CO₂-emissie in Limburg bedraagt circa 12 miljard kilo (in 2018 bedroeg de totale uitstoot van broeikasgassen in Nederland 189,5 miljard CO₂ equivalenten, waarmee Limburg in de top drie van grootste CO₂-uitstoters staat). De CO₂-uitstoot is voornamelijk gekoppeld aan grootschalige industrie en mobiliteit. De CO₂-uitstoot is de afgelopen decennia, ondanks de grote economische groei, afgenomen.
- Chemelot is een grote CO₂-uitstoter. De gemiddelde uitstoot van broeikasgassen is in de gemeente Sittard-Geleen 16 keer hoger dan gemiddeld in Nederland. Er zijn hier echter ook duidelijke kansen om efficiënter met energie om te gaan en de emissie van broeikasgassen terug te dringen.

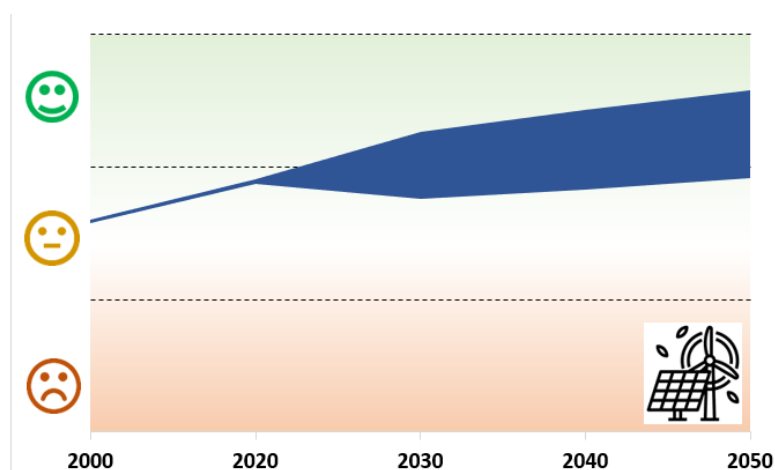
- De methaanuitstoot -naast CO₂ een belangrijk broeikasgas - is gekoppeld aan intensieve veeteelt (en in Landgraaf aan de vuilstort). De methaanuitstoot in Noord-Limburg behoort tot de hoogste van Nederland.
 - Voor energie geldt dat het aandeel duurzame energieopwekking de afgelopen jaren sterk is toegenomen.
 - Veel voorgenomen beleid voor (het opwekken van duurzame) energie wordt vastgelegd in de Regionale Energiestrategieën (RES) van de regio's. In Limburg worden RES'en opgesteld: één voor de regio Noord en Midden Limburg en één voor de regio Zuid-Limburg. In beide RES'en worden de concrete doelstellingen voor het opwekken van duurzame energie vastgelegd. De concept RES'en van beide regio's zijn in mei 2020 verschenen. De definitieve RES'en moeten nog vastgesteld worden (naar verwachting medio 2021).
 - Als vertaling van de Regionale Energiestrategieën, de wettelijke kaders en bestuursafspraken is een provinciale energiestrategie (PES) in ontwikkeling, waarin de contouren worden geschetst voor een voor Limburg passende energiemix voor de toekomst. Hierbij zal naast draagvlak, betaalbaarheid en haalbaarheid, ook nadrukkelijke aandacht zijn voor de infrastructuurle en ruimtelijke gevolgen van de energietransitie. Het level playing field van de industrie in Limburg (waaronder Chemelot) mag niet in het geding komen door de landelijke ontwikkelingen omtrent de energietransitie. De benodigde infrastructuur om het level playing field te behouden (hetzij een goede verbinding met duurzaam opgewekte energie op zee, hetzij import van groene opgewekte energie) blijft dan ook een continue aandachtspunt, ook in de PES.
 - Grote gebruikers van primaire grondstoffen zijn de industrie, verkeer en vervoer en de landbouw
 - De industrie is actief bezig met het vergroten van circulariteit, en de Provincie heeft hiervoor eigen beleid. Belangrijk is een nieuwe manier van denken, die al begint bij ontwikkeling en ontwerp van producten (R-strategie).
 - Circa 80% van het Limburgs huishoudelijk afval wordt gescheiden en circa 39% wordt nuttig toegepast door recycling, hergebruik, terugwinning e.d.
 - De totale hoeveelheid afvalwater in Limburg bedraagt circa 148 miljoen m³.
- Voor circulariteit gelden geen voor de regio's onderscheidende prognoses.

Noord Limburg

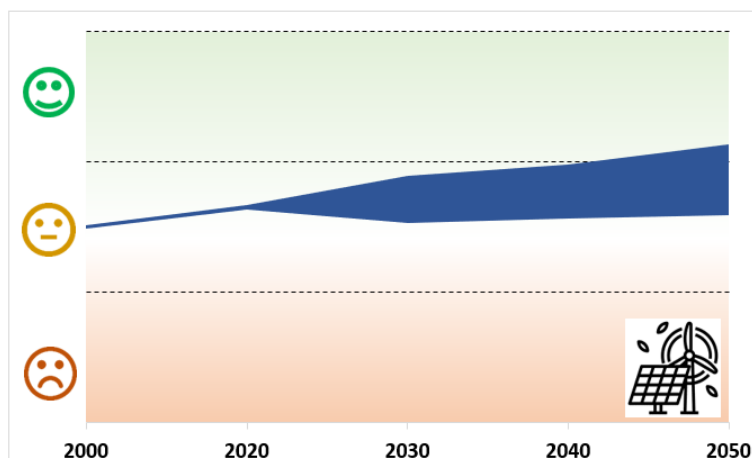
Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - Noord-Limburg presteert in vergelijking met rest van Limburg het beste op duurzame energieopwekking. De regio heeft grote om de energieopwekking verder te verduurzamen. - Voor broeikasgasuitstoot geldt dat de methaanemissie in Noord-Limburg behoort tot de hoogste van Nederland. De bron hiervan is vooral de veehouderij.
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - In RES zijn kansen voor energietransitie opgenomen. Noord-Limburg heeft grote potenties voor energietransitie (grootschalige energieopwekking door wind- of zonneparken en door de mogelijkheid van zonnepanelen op de daken van (logistieke) bedrijven). Broeikasgasuitstoot zal verder verminderen door schoner wordende industrie, landbouw en mobiliteit. Het verduurzamen van de woningvoorraad (en daarmee samenhangende CO₂-uitstoot) zal een knelpunt blijven (vanwege privaat eigendom van woningen bijvoorbeeld, zie hoofdstuk 8 van het Portret van Limburg). De infrastructuur van het elektriciteitsnet is een aandachtspunt bij een grote toename van wind- en zonne-energie. - Het gebruik van (bouw)materialen in de Limburgse economie is sinds 2000 gestegen en meer primaire grondstoffen komen uit het buitenland. - Transitie van de landbouw draagt bij aan vermindering van grondstoffenverbruik en van emissies.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - Duurzame energieopwekking zal sterk verbeteren (de uiteindelijke uitwerkingen in de RES'en zullen van belang zijn voor een definitief oordelen over doelbereik. Dat biedt nog enige onzekerheid op dit moment. Circulariteit zal verbeteren maar niet leiden tot het volledig overbodig worden van primaire grondstoffen.

Midden-Limburg

Huidige situatie	- De regio Midden-Limburg heeft voornamelijk in de westelijke gemeenten potentie voor duurzame energieopwekking. Verder zijn er potenties voor het gebruik van restwarmte bij industrieën in Roermond en Maasgouw.
Autonome ontwikkeling	- In RES zijn kansen voor energietransitie opgenomen. Midden-Limburg heeft lokaal grote potenties voor energietransitie (grootschalige energieopwekking door wind- of zonneparken en door de mogelijkheid van zonnepanelen op de daken van (logistieke) bedrijven. Broeikasgasuitstoot zal verder verminderd worden door schoner wordende industrie, landbouw en mobiliteit. Het verduurzamen van de woningvoorraad (en daarmee samenhangende CO ₂ -uitstoot) zal een knelpunt blijven (vanwege privaat eigendom van woningen bijvoorbeeld, zie hoofdstuk 8 van het Portret van Limburg). - Het gebruik van (bouw)materialen in de Limburgse economie is sinds 2000 gestegen en meer primaire grondstoffen komen uit het buitenland.
Bandbreedte	- Duurzame energieopwekking zal sterk verbeteren. Circulariteit zal verbeteren maar niet leiden tot het volledig overbodig worden van primaire grondstoffen.

Zuid-Limburg

Huidige situatie	- De regio Zuid-Limburg heeft beperkte kansen voor grootschalige energieopwekking. De hoge landschappelijke waarde van het Heuvelland is de reden daarvoor. - In Zuid Limburg liggen er ten aanzien van de energietransitie grote kansen voor de inzet van restwarmte. Deze is nu nog van fossiele oorsprong, maar wordt afhankelijk van de bron nu al deels als duurzaam gekwalificeerd. Indien Chemelot, mede als gevolg van de ambitie van de Circular Hub, de fossiele energie gaat vervangen door duurzame energie, wordt de restwarmte meteen ook verduurzaamd. De hoeveelheid beschikbare restwarmte kan
------------------	--

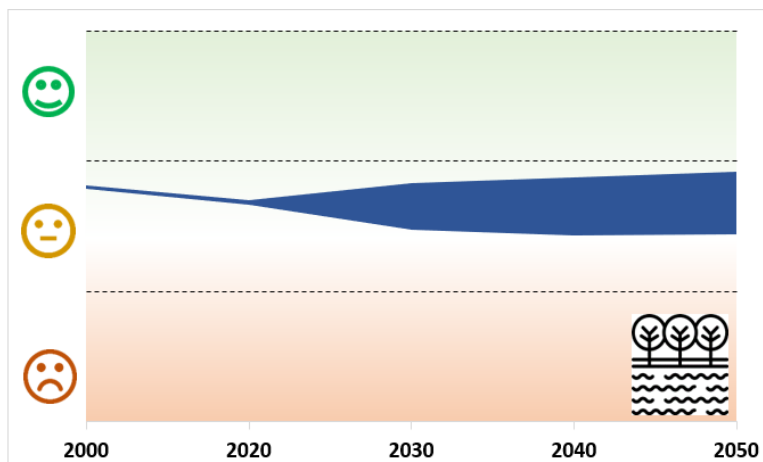
	door de transitie van Chemelot mogelijk wijzigen, maar de aanname is dat er ook voor circulaire bedrijfsprocessen hoge temperaturen nodig zijn en er dus restwarmte overblijft. Indien er in de toekomst geen of onvoldoende restwarmte beschikbaar is en wel een warmte-infrastructuur is aangelegd, kan de warmtevraag worden ingevuld met hernieuwbare gassen, zoals waterstof en/of groen gas.
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - In Zuid-Limburg bestaat de ambitie het maximale te halen uit bestaande en toekomstige technologieën, binnen de grenzen van wat ruimtelijk en maatschappelijk aanvaardbaar is. In vergelijking met Noord- en Midden-Limburg zijn hier nog slagen te slaan, en is het sneller de vraag of de ambities uit het Klimaatakkoord verwezenlijkt kunnen worden binnen wat ruimtelijk en maatschappelijk aanvaardbaar is. - Chemelot wil in 2050 klimaatneutraal zijn en gebruik van aardolie en aardgas vervangen door duurzame energie. Dit heeft grote positieve effecten voor de totale broeikasgasuitstoot van Limburg. - Het gebruik van (bouw)materialen in de Limburgse economie is sinds 2000 gestegen en meer primaire grondstoffen komen uit het buitenland.
Bandbreedte	- Duurzame energieopwekking zal sterk verbeteren. Circulariteit zal verbeteren maar niet leiden tot het volledig overbodig worden van primaire grondstoffen.

5.3 Bodem, water en ondergrond

Op het gebied van de waterkwaliteit doen zich nog enkele knelpunten voor (zie paragraaf 9.2 van het Portret van Limburg), maar er zijn veel zaken (voornamelijk door het Waterschap Limburg) in werking gezet die gericht zijn op verbetering van de hydrologische kwantiteits- en kwaliteitsomstandigheden.

De beoordeling is gebaseerd op het gecombineerde effect van de invloed van het veranderende klimaat (met grotere verschillen, grotere pieken in neerslag, meer kans op neerslagtekorten e.d.) en de maatregelen die autonoom al worden genomen om deze ontwikkelingen het hoofd te bieden. Daarbij gaat het onder andere om beleid gericht op het Maasdal. Voor bodem, water en ondergrond geldt dat er weliswaar beperkte regionale verschillen bestaan (bijvoorbeeld voor het grondwater), de trends en ontwikkelingen zijn allemaal van gelijke aard. Onderstaande figuur geldt dus voor zowel Zuid-, Midden- en Noord-Limburg:

Noord-, Midden- en Zuid-Limburg

<p>Huidige situatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De provincie staat in het kader van grond- en oppervlaktewater voor een aantal uitdagingen de komende jaren. Een geaggregeerde beoordeling van bodem- en wateraspecten toont de referentielijn op een niveau in het midden van het spectrum: er bestaan knelpunten. - De milieuhygiënische kwaliteit van bodem en grondwater is verbeterd.
<p>Autonome ontwikkeling</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De diepe grondwatervoorraden vertonen de laatste jaren daling. - De kwaliteit van het Limburgse oppervlaktewater is nog sterk ondermaats (gerelateerd aan doelen KRW). - Het watersysteem is onvoldoende robuust om de effecten van klimaatverandering op te vangen. - Door onder andere het gebruik van te veel nutriënten staat de bodemkwaliteit onder druk; intensief (land)gebruik is ook een oorzaak van bodemverdichting en afnemende gehalten organische stof in de bodem. - De bestaande risico's rondom bodemstabiliteit worden autonoom opgepakt. - De bodem zal autonoom nog verder verdicht raken, doordat de landbouw nog geruime tijd gebruik zal blijven maken van de huidige productiemethodes. - Er is een toenemende vraag naar het gebruik van de ondergrond voor meerdere functies (o.a. energie).
<p>Bandbreedte</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Bij het uitblijven van verder beleid kan de situatie verslechteren (voornamelijk rondom oppervlaktewaterkwaliteit en bodemkwaliteit). - Ontwikkelingen als gevolg van landbouw- en natuurbeleid kunnen grote positieve effecten op de kwaliteit van water en bodem hebben.

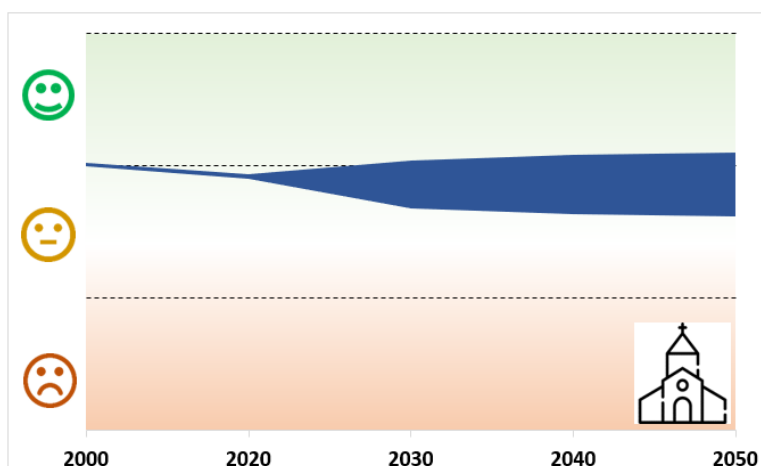
5.4 Historisch kapitaal

De beoordeling van de ontwikkeling van het Limburgs erfgoed bestaat uit twee elementen: Historisch (steden)bouwkundig (monumentaal) erfgoed (aanwezig in stedelijke gebieden en verspreid in het landelijk gebied) en het historisch landschap.

Voor het gebouwde (monumentale) erfgoed geldt dat de staat van instandhouding over het algemeen gunstig is en gunstig zal blijven. Dit komt onder meer tot uiting in de gemiddelde staat van het onderhoud, die in geheel Limburg bovengemiddeld (op Nederlands schaalniveau) goed is. Het erfgoedbeleid van de Provincie Limburg draagt bij aan de instandhouding en ontwikkeling van het monumentaal erfgoed. Ook nieuwe economische dragers (herbestemming) bieden in dit verband kansen.

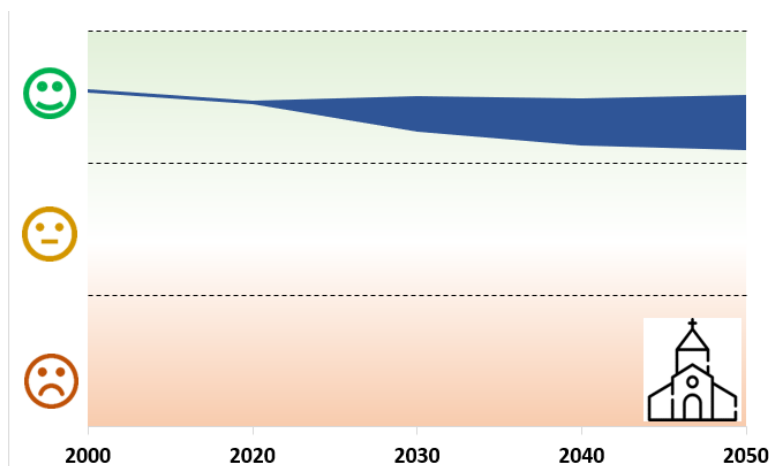
Het historisch landschap heeft in de afgelopen decennia een lange traditie van schaalvergroting en daarmee kwalitatieve achteruitgang doorgemaakt. Die trend bestaat nog steeds. Het historisch cultuurlandschap staat onder druk door toerisme, economie, logistieke activiteiten, landbouw en sinds recentelijk ook grootschalige energieopwekking.

Noord- en Midden-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - De kwaliteit van gebouwd erfgoed is goed en zal (mede door provinciale inzet) goed blijven (lokale problemen daargelaten). - Het historisch cultuurlandschap heeft een lange periode van kwaliteitsverlies doorgemaakt (door normalisatie, schaalvergroting en ruimtebeslag door verstedelijking, industrialisering en in Noord-Limburg voornamelijk door landbouw).
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Het historisch landschap blijft onder druk staan, ten gevolge van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, waaronder: <ul style="list-style-type: none"> Grootschalige energieopwekking; Verdere schaalvergroting in landbouw; De zogenaamde “verdozing” van het landschap (hiermee wordt veelal de bouw van grootschalige industriële en/of logistieke bedrijshallen bedoeld); - Buiten de groenblauwe mantel worden in Noord-Limburg de kernkwaliteiten van het landschap niet beschermd of ontwikkeld; - Vrijkomende agrarische bebouwing kan cultuurhistorische waarde hebben en door het vrij komen onder druk staan.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - Voor monumenten in stedelijk gebied zal de situatie beter worden ten opzichte van de referentiesituatie (grote investeringen en aansturing op herbestemming); - Er is een risico dat ruimtelijke ontwikkelingen leiden tot afname van kwaliteit en kwantiteit van het historisch cultuurlandschap.

Zuid-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - Op Nederlands schaalniveau zeer waardevolle (cultuur)historische landschappen en grote dichtheid aan (rijks)monumenten. Over het geheel tamelijk goed bewaard gebleven historisch landschap. - Landschappelijke verschraling heeft (voornamelijk in het Heuvelland) relatief veel minder plaatsgevonden, mede door strategie van schadebeperking door o.a. de Provincie gevoerd beleid.
------------------	--

Autonome ontwikkeling	- Het (cultuur)historisch landschap in Zuid-Limburg staat onder druk door nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. In het Heuvelland van Zuid-Limburg komen deze ontwikkelingen echter minder nadrukkelijk tot uiting in vergelijking met de situatie in het stedelijk gebied.
Bandbreedte	- Relatief beperkt. Beleid van Rijk, Provincie Limburg en gemeenten is er op gericht de kernkwaliteiten van het Zuid-Limburgs Heuvellandschap te beschermen.

6 Portret van Limburg: Prosperity

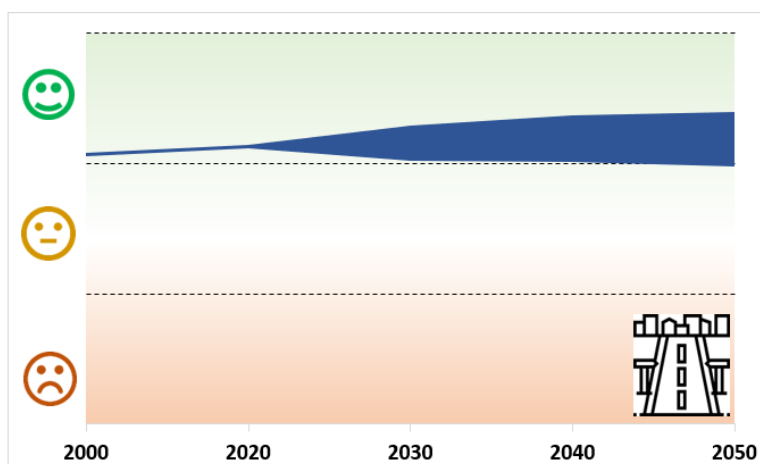
Dit hoofdstuk bevat een analyse van de huidige situatie en autonome ontwikkelingen voor de Prosperity-aspecten van het beoordelingskader. Achtereenvolgens worden de aspecten “Vestigingsklimaat”, “Werk en inkomen”, “Onderwijs en netwerken” en “Bereikbaarheid” behandeld. Iedere paragraaf bestaat uit twee onderdelen:

- De eerste alinea gaat in op de uit het Portret naar voren gekomen knelpunten;
- Vervolgens wordt per regio aangegeven hoe de referentielijnen eruit zien en wordt in de bijbehorende tabel aangegeven welke overwegingen hebben geleid tot de verschijningsvorm van de lijn (huidige situatie, autonoom verloop, bandbreedte).

6.1 Vestigingsklimaat

Het vestigingsklimaat in Limburg staat door demografische ontwikkelingen (bevolkingskrimp) en door de discrepantie tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt deels onder druk. Op termijn zal het vervagen van de grenzen met Duitsland en België waarschijnlijk een positieve bijdrage leveren aan het robuuster worden van het vestigingsklimaat in de Euregio. Dit zal naar verwachting een positief effect hebben op het Limburgse vestigingsklimaat.

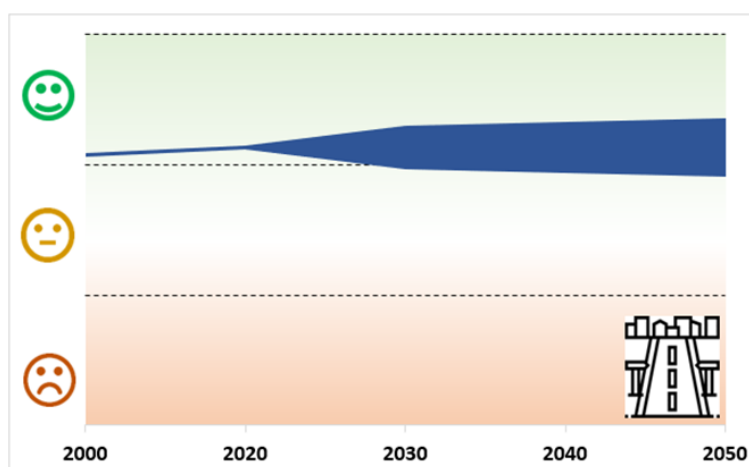
Noord-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - Noord-Limburg is een voor ondernemers goed bereikbare regio met over het algemeen een kwalitatief goed aanbod aan werklocaties. - De vraag naar personeel (vooral voor technische banen) overstijgt het huidige aanbod aan personeel. - De sector Land- en tuinbouw (met o.a. Greenport Venlo) is sterk vertegenwoordigd als economische activiteit in de Noord-Limburgse economie. - Verder zijn ook de industriële en logistieke bedrijven sterk vertegenwoordigd. Ook de vrijetijdseconomie is belangrijk.
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - De Provincie zet (in samenwerking met andere stakeholders) al geruime tijd in op internationale samenwerking. Deze biedt kansen voor het vestigingsklimaat van Limburg (zowel voor werknemers als werkgevers).

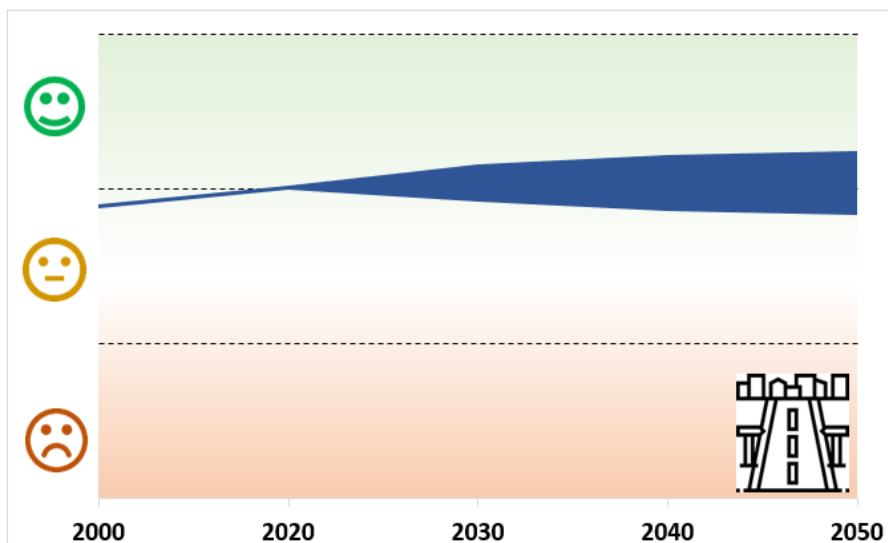
	<ul style="list-style-type: none"> - De aanwezigheid van 'Brightlands Campus Greenport Venlo' biedt ruime kansen voor een verbetering van het (internationale) vestigingsklimaat. - Noord-Limburg heeft in toenemende mate een tekort aan arbeidskrachten. - Er zijn wervingsproblemen in de industriesector door een tekort aan technisch opgeleide arbeidskrachten.
Bandbreedte	- Het werkelijk verloop van de curve is in sterke mate afhankelijk van de economische conjunctuur en demografische ontwikkelingen. Over het algemeen bestaan er geen grote knelpunten die een versterking van het vestigingsklimaat op voorhand onmogelijk maken.

Midden-Limburg

Huidige situatie	- Midden-Limburg heeft (als relatief dunbevolkte regio) goede netwerken, relaties en verbindingen naar de dichtbevolkte binnen- en buitenlandse buurregio's. Door de regio lopen verschillende infrastructurele verbindingen (hoofdwegen, vaarwegen, spoorwegen, buisleidingen) ten behoeve van het vervoer van personen, goederen en data. Door deze ligging aan transportassen is de regio (evenals Noord en Zuid) aantrekkelijk voor vele bedrijven. Midden-Limburg loopt in Limburg voorop in innovatie met de energietransitie.
Autonome ontwikkeling	- Een groot deel van de inwoners van Midden-Limburg is welvarend. Tegelijkertijd zijn er in delen van het buitengebied, in sommige landelijke kernen, in stedelijke wijken en bij specifieke doelgroepen grote opgaven. Dit komt onder meer door demografische veranderingen, schaalvergroting in de economie en een daarmee samenhangend teruglopend voorzieningenaanbod in met name de kleinere kernen.
Bandbreedte	- Het werkelijk verloop van de curve is in sterke mate afhankelijk van de economische conjunctuur en demografische ontwikkelingen. Over het algemeen bestaan er op voorhand geen grote knelpunten die doorontwikkeling van het vestigingsklimaat op voorhand onmogelijk maken.

Zuid-Limburg

Huidige situatie	- De dragende sectoren van de economie van Zuid-Limburg zijn Chemie & Materialen (met Chemelot als internationaal chemiecluster in Sittard-Geleen), Life Sciences & Health en Smart Services. De Universiteit Maastricht, de Brightlands Campussen (de Chemelot Campus in Sittard-Geleen, de Maastricht Health Campus en de Smart Services Campus in Heerlen) fungeren als belangrijke groeimotoren van de regio. Samen met de sterke vrijetijdseconomie dragen deze groeimotoren in belangrijke mate bij aan het vestigingsklimaat.
Autonome ontwikkeling	- De Provincie zet (in samenwerking met andere partijen) al geruime tijd in op internationale samenwerking. Deze biedt goede kansen voor het versterken van het internationale vestigingsklimaat van Limburg (zowel voor werknemers als werkgevers). - Bedrijven in de regio Parkstad hebben problemen met het vasthouden van hoogopgeleid personeel.
Bandbreedte	- Het werkelijk verloop van de curve is in sterke mate afhankelijk van de economische conjunctuur en demografische ontwikkelingen. Over het algemeen bestaan er op voorhand geen grote knelpunten die een versterking van het Zuid-Limburgse vestigingsklimaat op voorhand onmogelijk maken.

6.2 Werk en inkomen

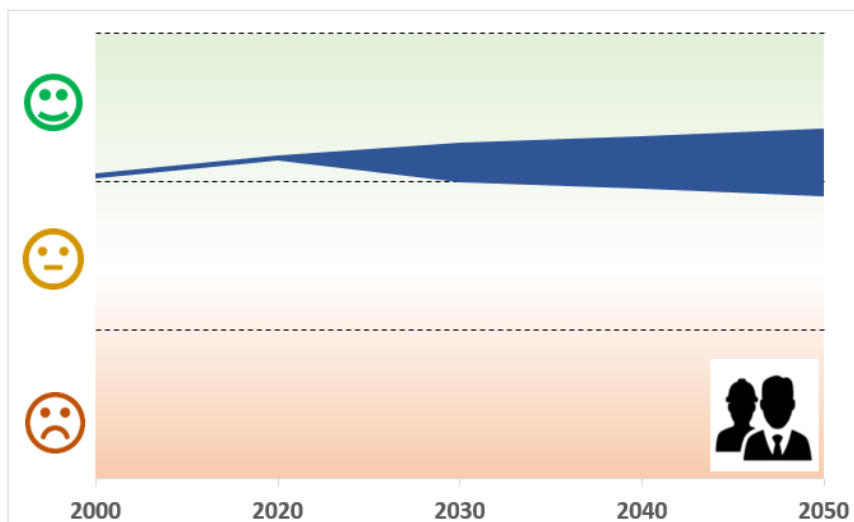
Werk en inkomen is sterk verschillend voor de drie regio's:

- Noord-Limburg draagt significant bij aan het bruto nationaal inkomen van Nederland. Inwoners en ondernemers verdienen een relatief goed inkomen.
- Een groot deel van Midden-Limburg is welvarend. Tegelijkertijd zijn er in delen van het buitengebied, in sommige landelijke kernen, knelpunten.

- De brede welvaart in Zuid-Limburg staat onder druk. Naast een lage arbeidsparticipatie (de laagste van heel Nederland) kampt een deel van Zuid-Limburg ook met bedreigingen op het sociale vlak.

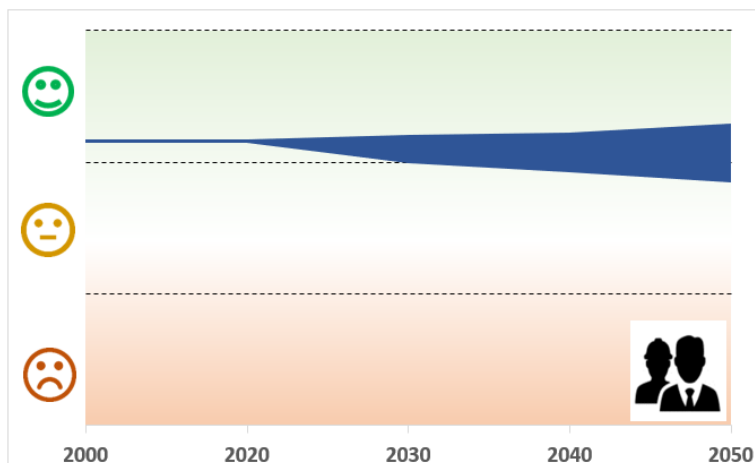
De lijnen voor Noord- en Midden- Limburg verlopen min of meer volgens hetzelfde patroon. Om die reden zijn deze regio's samen genomen.

Noord- en Midden-Limburg

<p>Huidige situatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Werkloosheid is laag op dit moment. - De Corona-crisis vormt een bedreiging rondom de zekerheden rondom werk en inkomen. - De Noord-Limburgse economie kent een grote oververtegenwoordiging in de industriële en logistieke sector. Daarmee hangt een groot cluster van uitzendbureaus en internationale werknemers samen. - In Duitsland is een groot aantal banen binnen acceptabele reisafstand beschikbaar. In de huidige situatie wordt daar, door de barrièrewerking van de rijksgrens, erg weinig van geprofiteerd.
<p>Autonome ontwikkeling</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De Provincie zet (in samenwerking met andere partijen) al geruime tijd in op internationale samenwerking. Deze biedt kansen voor het versterken van het vestigingsklimaat van Limburg (zowel voor werknemers als werkgevers). - Werkgelegenheid in de industrie- en landbouwsector zal op de lange termijn naar verwachting enigszins dalen.
<p>Bandbreedte</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Het werkelijk verloop van de curve is in sterke mate afhankelijk van economische conjunctuur en demografische ontwikkelingen. Over het algemeen bestaan er op voorhand geen grote knelpunten die een doorontwikkeling van werk- en inkomenszekerheid onmogelijk maken.

Zuid-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - Arbeidsparticipatie is het laagste van heel Nederland. - Binnen acceptabele reistijd is het aantal banen binnen Nederland klein. Internationaal gezien is dit aanzienlijk hoger. - De Zuid-Limburgse vrijetijdseconomie behoort tot de grootste van Nederland.
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - De Provincie zet (in samenwerking met andere stakeholders) al geruime tijd in op internationale samenwerking. Deze biedt kansen voor het versterken van het internationale vestigingsklimaat van Limburg (zowel voor werknemers als werkgevers). - Werkgelegenheid in de industrie- en landbouwsector zal op de lange termijn naar verwachting enigszins dalen. - Verwacht wordt dat de vrijetijdseconomie zal blijven toenemen. - Het aantal banen in de zorg -en welzijnssector zal naar alle waarschijnlijkheid toenemen.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - Het werkelijk verloop van de curve is in sterke mate afhankelijk van de economische conjunctuur en demografische ontwikkelingen. In Zuid-Limburg bestaan op voorhand wel enkele knelpunten die de ontwikkeling van werk- en inkomenszekerheid in de weg staan.

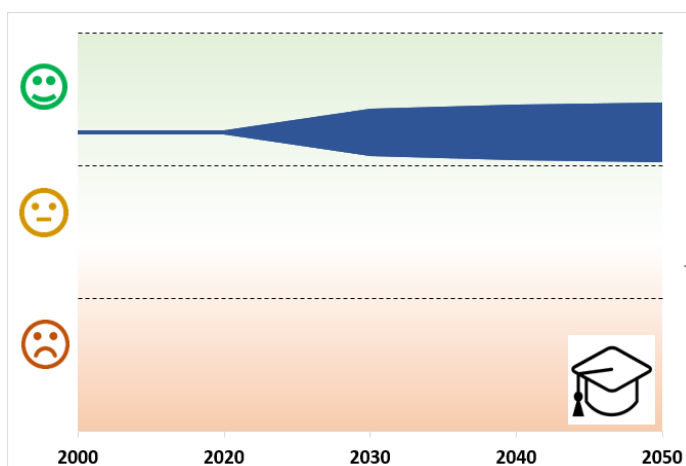
6.3 Onderwijs en netwerken

Demografische ontwikkelingen leiden tot dalende leerlingenaantallen, waardoor het aanbod van – met name – primair en voortgezet onderwijs onder druk staat als gevolg van minder financiële middelen, slechtere onderwijskwaliteit en minder scholen in de buurt. Voor Zuid-Limburg levert dat een bedreiging voor de kwaliteit van het onderwijs op. In andere Limburgse regio's is dit, ook op lange termijn, een aanmerkelijk kleiner probleem, hoewel ook in Noord-Limburg op lokaal niveau een knelpunt kan ontstaan rondom het beschikbaar houden van onderwijs voor de lokale bevolking.

Grote uitdaging voor het onderwijs is het blijven verbeteren van de aansluiting met de (toekomstige) arbeidsmarktbehoefte. Vanwege de steeds snellere (technologische) veranderingen zal ook het onderwijs continu moeten blijven aanpassen aan de veranderende arbeidsmarktbehoefte.

De referentielijnen verlopen voor alle regio's min of meer hetzelfde. De knelpunten doen zich op gelijke wijze voor. Om die reden zijn de referentielijnen in dezelfde figuur weergegeven.

Noord-, Midden- en Zuid-Limburg

Huidige situatie	- De primaire en voortgezette onderwijsinfrastructuur is in orde. Het onderwijs is verspreid over de provincie gesitueerd. Hoger onderwijs is geconcentreerd in Zuid-Limburg en in mindere mate in Noord- en Midden-Limburg.
Autonome ontwikkeling	- De verwachte demografische ontwikkeling zal geen onevenredige druk op het Limburgse onderwijsnetwerk leggen. Het hoger onderwijs is eveneens robuust genoeg om in stand te blijven. De vraag is voldoende groot. Wel zal over de hele linie de vraag naar onderwijs (door teruglopende leerlingenaantallen) afnemen. Lokaal (bijvoorbeeld in Heerlen of Sittard-Geleen) zal dat mogelijk knelpunten opleveren. - Het opleidingsaanbod sluit niet volledig aan bij de vraag die vanuit de Limburgse sectoren komt. Dit is een risico voor de beoogde economische structuurversterking.
Bandbreedte	- Er bestaan onzekerheden rondom de demografische ontwikkeling van de regio en de daarmee samenhangende kwaliteit van het onderwijs.

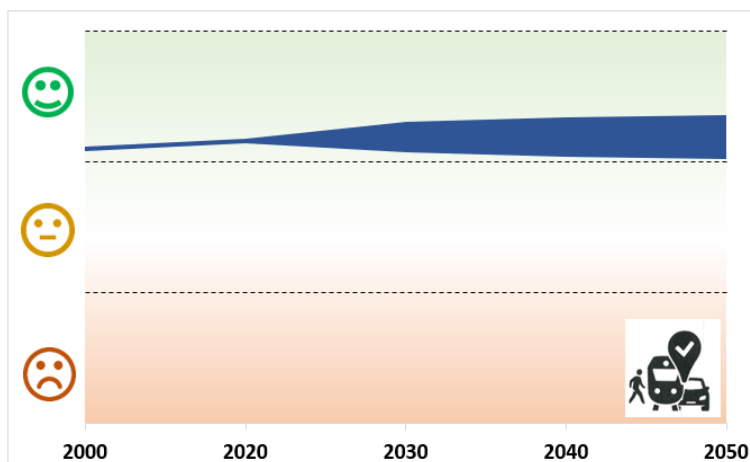
6.4 Bereikbaarheid

De provincie Limburg bevat over het algemeen geen structurele knelpunten met betrekking tot bereikbaarheid. De multimodale bereikbaarheid, de doorstroming op de wegen en de kwaliteit van de logistieke multimodale knooppunten is over het algemeen op orde. De internationale bereikbaarheid laat nog te wensen over.

Om een goede bereikbaarheid te garanderen zet de provincie voor goederenvervoer in op alle modaliteiten (weg, water, spoor, buisleiding en lucht). Het bieden van een adequate afhandeling van goederenstromen via meerdere modaliteiten is namelijk essentieel voor het vestigingsklimaat van bedrijven. Voor personenvervoer wordt mede met het oog op een gezonde leefomgeving met name ingezet op de modaliteiten fiets en OV.

Deze ontwikkelingen doen zich generiek voor de hele provincie voor. Om die reden zijn de verschillende referentielijnen gelijk voor alle regio's.

Noord-, Midden- en Zuid-Limburg

Huidige situatie	<ul style="list-style-type: none"> - Er bestaan in de huidige situatie geen structurele bereikbaarheidsknelpunten. - Internationale bereikbaarheid laat nog te wensen over.
Autonome ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Bedreigingen zijn onder meer traditioneel denken ('wegverbreding als oplossing voor ieder vervoersprobleem', geen data delen), het ontbreken van coördinatie van verkeersstromen richting woonwijken (o.a. pakketbezorging), een aanzienlijke groei van de logistiek. Kansen ziet de provincie in gedragsverandering (o.a. bevorderen fietsgebruik), modal shift (hoogwaardige logistiek, vervoer via buisleidingen), digitalisering – slim datagebruik, smart mobility.
Bandbreedte	<ul style="list-style-type: none"> - Geen grote regionale verschillen t.a.v. bereikbaarheid.

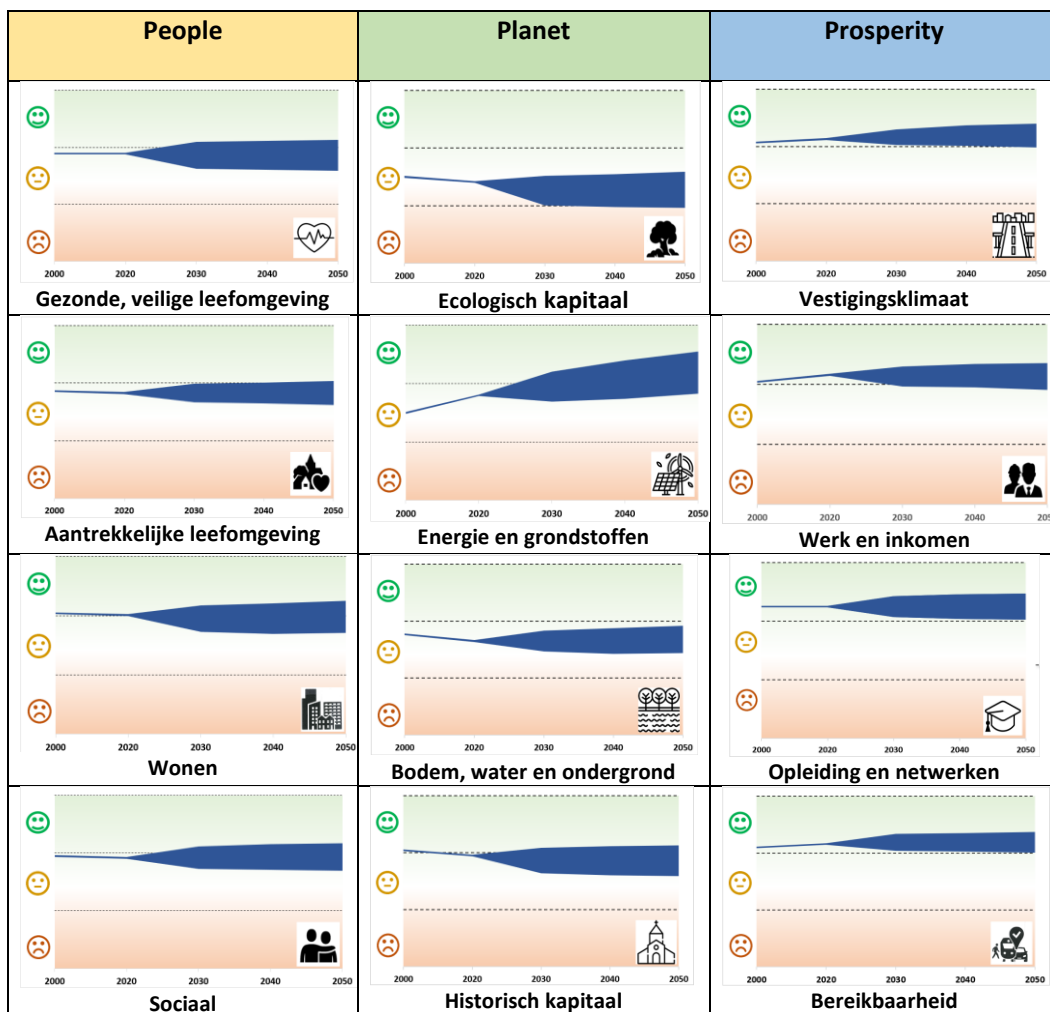
7 Beschouwingen bij het Portret

7.1 Aandachtspunten uit het Portret van Limburg

7.1.1 Portret van Limburg

Het Portret van Limburg geeft een beeld van de huidige staat van de fysieke leefomgeving van de drie regio's van de provincie Limburg. Deze paragraaf geeft een overzicht van een aantal belangrijke aandachtspunten voor de Omgevingsvisie die voortkomen uit het Portret van Limburg. Niet alle aandachtspunten worden genoemd, daarvoor wordt verwezen naar de voorgaande hoofdstukken. De volgende aandachtspunten vormen de kern van het Portret van Limburg:

- De negatieve impact van de land- en tuinbouw op het milieu en de natuur. De land- en tuinbouw is een belangrijke sector in Noord- en Midden-Limburg. De sector is een economische factor van belang maar heeft ook negatieve effecten op de leefomgeving. Zo veroorzaken de vele veehouderijen geurhinder, emissie van stik- en fijnstof en staan de biodiversiteit en bodem- en waterkwaliteit sterk onder druk door de intensieve landbouw.
- De grote impact van klimaatverandering op ons dagelijks leven. Door klimaatverandering neemt het aantal tropische dagen toe, worden langere periodes van droogte en periodes van hevige regenval verwacht. Dit heeft negatieve effecten op zowel de gezondheid van mens en dier (bijvoorbeeld door hittestress) als op de veiligheid (bijvoorbeeld hoogwaterveiligheid).
- Het beperkte kwalitatieve woningaanbod. Door demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing stijgt de vraag naar levensloopbestendige woningen.
- De energietransitie vraagt meer fysieke ruimte. Om te voldoen aan (inter)nationale klimaatdoelstellingen zal een deel van de ruimte ingezet moeten worden voor de opwek van duurzame energie. In Midden- en Zuid-Limburg bestaat een grote potentie voor energie uit restwarmte en in Noord- en Midden-Limburg voor wind- en zonne-energie.
- De transitie van een lineaire naar een circulaire economie vraagt meer fysieke ruimte, doordat de circulaire economie de komende decennia naast de lineaire economie zal plaatsvinden.
- De slechte kwaliteit van het oppervlaktewater. De waterkwaliteit is nog sterk ondermaats (ten opzichte van de Kaderrichtlijn Water-doelen). De laatste decennia zijn er echter wel grote verbeteringen bewerkstelligd.
- Historische landschappen hebben onder invloed van schaalvergroting, ruilverkaveling, normalisatie en rivierverruimingsprojecten, zoals Grensmaas en Zandmaas, aanzienlijk aan landschappelijke waarde ingeboet. Enerzijds vormt grootschalige energieopwekking een nieuwe bedreiging voor het landschap. Anderzijds kan het herstel van historische landschappen mogelijk een bijdrage leveren aan natuur- en bodemverbetering.
- Er wordt een groei van het aantal banen verwacht in de zorg-, ICT- en communicatiesector. Daarentegen wordt een mogelijke afname van werkgelegenheid verwacht in de landbouwsector als gevolg van schaalvergroting en stoppende landbouwbedrijven.
- Mobiliteit in Limburg is nog veelal gericht op autovervoer. De infrastructuur voor emissie-loze brandstoffen en grensoverschrijdende (trein)verbindingen kan worden verbeterd.

7.1.2 Constateringen bij het Portret

Alle onzekerheden in ogenschouw genomen kan een aantal constatering worden gedaan.

Een eerste constatering is dat voor een groot aantal aspecten er (behoudens een bandbreedte door onzekerheden) geen negatieve trends zijn, waarbij tevens de waargenomen situatie dicht bij de gestelde doelen ligt. Dit is aan de orde voor de vier thema's binnen de kolom Prosperity. Een aandachtspunt is het vestigingsklimaat in Parkstad waar een licht dalende ontwikkeling is voorzien.

Ook de beoordelingen in de kolom People zijn voor drie van de vier thema's tamelijk goed. Dit zijn: gezonde, veilige leefomgeving, aantrekkelijke leefomgeving en sociaal. Binnen People is vooral het thema Wonen een aandachtspunt. Dit heeft vooral te maken met de (in de referentiesituatie) grote kans dat de onbalans tussen de voorraad woningen enerzijds en de behoefte aan woningen anderzijds groter gaat worden. Een belangrijke factor daarbij is de demografische ontwikkeling (vergrijzing, meer kleinere huishoudens en plaatselijk krimp) gekoppeld aan economische en sociale factoren die van invloed zijn op de demografie.

Belangrijke aandachtspunten zijn vooral aanwezig bij de thema's onder Planet. Voor het thema Energie en grondstoffen is de verwachting dat er sprake zal zijn van een duidelijke stijgende lijn, wat wil zeggen dat de hoeveelheid opgewekte duurzame energie autonoom sterk zal groeien. Dit is het gevolg van de autonome inspanningen en afspraken om de energietransitie vorm te geven en de groeiende bewustwording bij bedrijven en burgers dat veranderingen noodzakelijk zijn. Aandachtspunten zijn vooral de drie thema's Ecologisch kapitaal, Bodem en water en Historisch kapitaal. Meest opvallend daarin is de negatieve ontwikkeling van het ecologisch kapitaal: de sterke teruggang van de biodiversiteit en de nog steeds onder druk staande kwaliteit van natuurgebieden. Een factor hierin is ook de groeiende tegenstelling tussen de kwaliteit van natuurgebieden enerzijds en de verschraving van de overige delen van het (landelijk) gebied. Intensief gebruik leidt tevens tot een grote druk op de kwaliteit van bodem, grond- en oppervlaktewater. In de druk op het historisch kapitaal komen de negatieve gevolgen van de ontwikkelingen van de energietransitie en de economie tot uiting.

7.1.3 Hoe duurzaam is de provincie Limburg, getoetst aan het PPP-model?

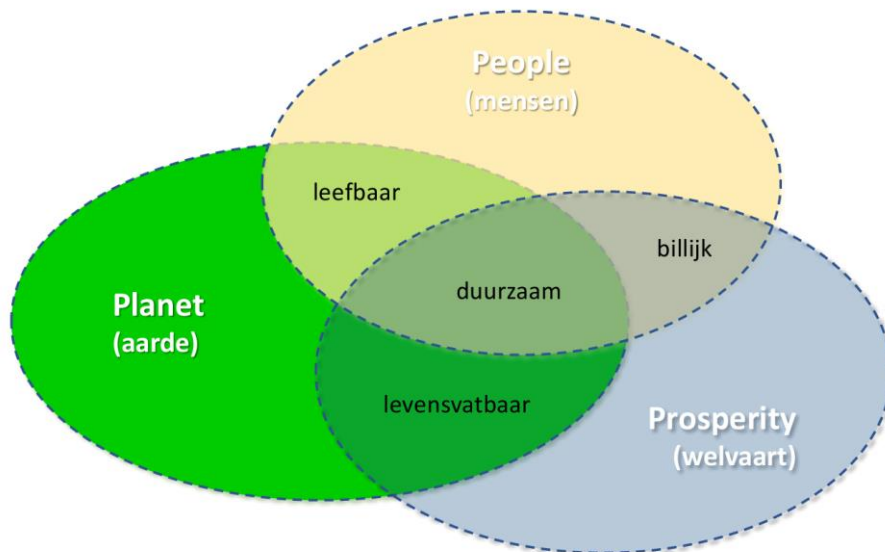
Voor een beter begrip van de knelpunten die voortkomen uit het Portret van Limburg is een nader begrip van de achterliggende opzet van het beoordelingskader nodig. Deze opzet⁷ gaat uit van de drie elementen *People* (mensen), *Planet* (planeet/milieu) en *Profit* (opbrengst/winst, markt), die op harmonieuze wijze gecombineerd moeten worden. Wanneer die combinatie niet harmonieus is, zullen de andere elementen per definitie de dupe worden, bijvoorbeeld door vernietiging van de natuur. Andersom is winstkenmerk (Profit) wel een essentieel onderdeel van ontwikkeling dat niet verwaarloosd dient te worden.

Wat betekent dit voor de Omgevingsvisie van Limburg? Allereerst dient vastgesteld te worden of en in welke mate sprake is van een harmonieuze combinatie van duurzaamheidsaspecten. Vervolgens is van belang welke effecten een bepaalde harmonie dan heeft.

Op grond van het Portret van Limburg wordt geconstateerd dat **sprake is van een steeds groter wordende onbalans tussen Planet en Profit en in mindere mate tussen Planet en People**. Dit leidt ertoe dat een eenzijdige focus op resultaatmaximalisatie de Planet-aspecten direct dupeert. Dit betekent dat niet alleen ingezet dient te worden op het verbeteren van Planet-aspecten, maar betekent ook dat het niet serieus genoeg nemen van Planet-aspecten bij de ontwikkeling van voornamelijk Profit-aspecten, zal blijven leiden tot een verdere verslechtering van Planet-aspecten (bijvoorbeeld: de ontwikkeling van natuurbeleid heeft positieve effecten, maar de echte winst is te behalen door de effecten van winstmaximalisatie in landbouw en industrie beter te mitigeren). Met andere woorden: het niet maken van een nadrukkelijke keuze om economische activiteiten meer in balans te brengen met natuur, bodem en landschappelijke waarden, zal blijven leiden tot een verslechtering van ecologisch en historisch kapitaal, ondanks verbeteringen die separaat aan economische structuurverbeteringen gerealiseerd worden binnen ecologisch kapitaal (bijvoorbeeld natuurbeleid, Aanvalsplan stikstof) en historisch kapitaal (Nationaal Landschap Zuid-Limburg bijvoorbeeld).

Uit figuur 7.1 valt af te leiden dat voornamelijk de levensvatbaarheid van economische pijlers (door uitputting van de natuur en bodem bijvoorbeeld) op de lange termijn sterk onder druk staat (onbalans Planet – Profit) en dat de leefbaarheid van de provincie Limburg onder druk staat (relatie People – Planet). Om op een 'duurzame' (zoals gedefinieerd volgens het Triple Bottom Line-model) provincie uit te komen zal dus specifieke aandacht uit moeten gaan naar verbetering van Planet-aspecten, om de leefbaarheid en levensvatbaarheid van menselijke activiteiten te kunnen blijven garanderen.

⁷ Opzet ontleend aan de definitie van Elkingtons definitie uit 1994 van het begrip 'duurzaamheid'.

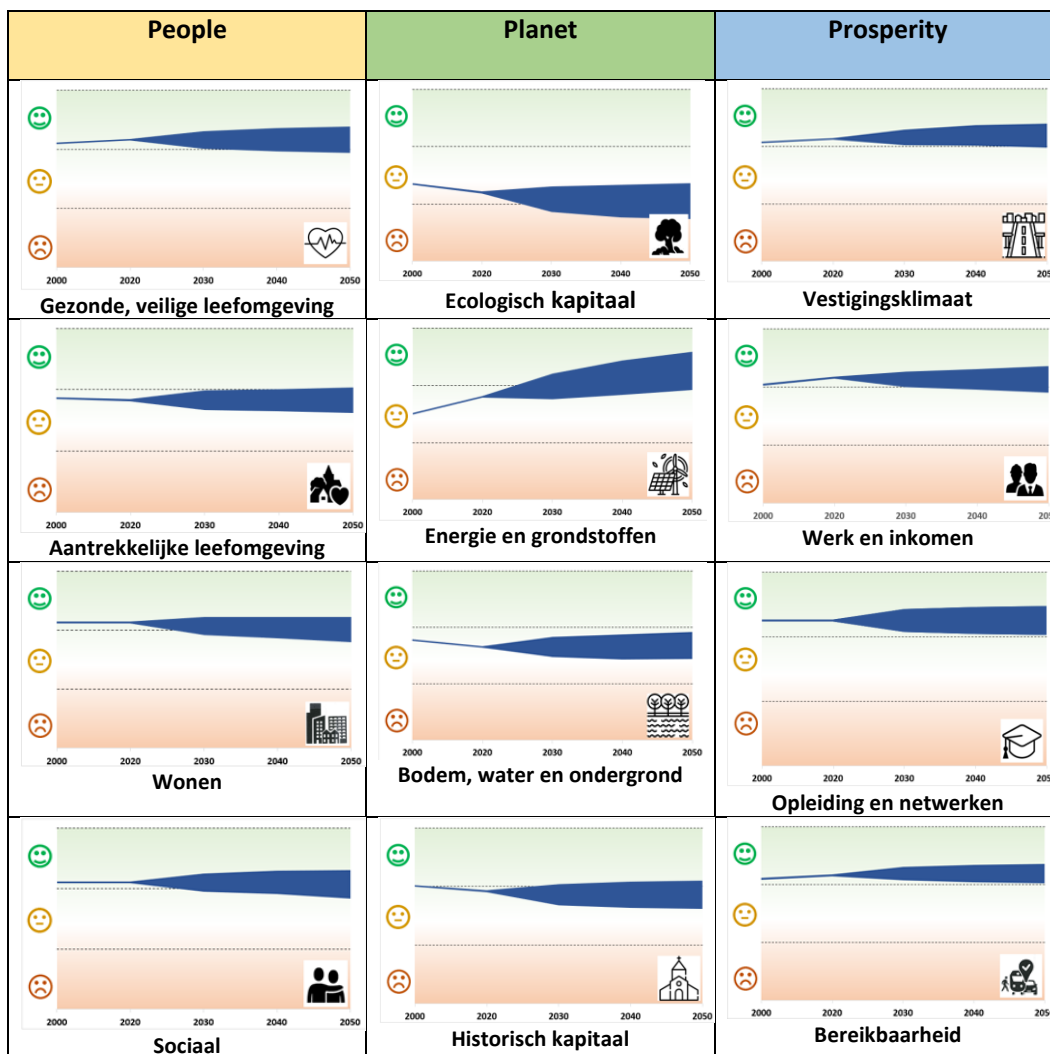

Figuur 7.1: Waarden en onderliggende relaties van het Triple Bottom Line model

7.2 Portret van de regio's

In deze paragraaf worden de belangrijkste regionale aandachtspunten benoemd uit het Portret van Limburg. Deze aandachtspunten komen voort uit de beschrijvingen uit het Portret van Limburg in combinatie met teksten uit hoofdstuk 18 van de Omgevingsvisie. Voor enkele aandachtspunten geldt dat deze in aanvulling op voornoemde stukken geformuleerd zijn.

7.2.1 Noord-Limburg

De regionale aandachtspunten voor Noord-Limburg zijn:

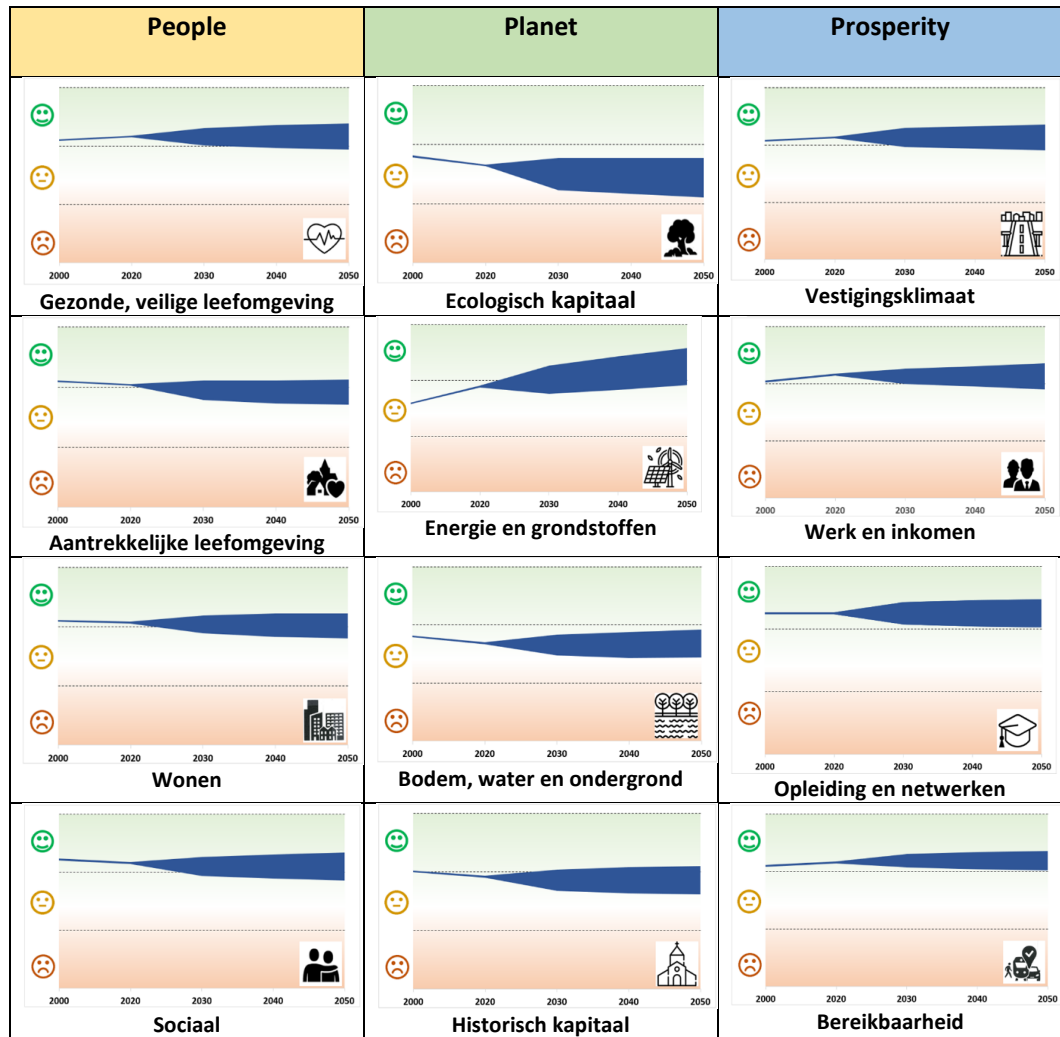
- Omvangrijke land- en tuinbouw sector in Noord- en Midden-Limburg. Dit geeft negatieve druk op het milieu (geur, luchtkwaliteit) maar ook op de biodiversiteit. Hier liggen dan ook kansen voor de ontwikkeling van een landbouwsector die rekening houdt met het milieu en biodiversiteit, zoals kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw.
- Het aantal huishoudens zal naar verwachting tot 2035 toenemen in Noord-Limburg. Deze stijging van het aantal huishoudens ontstaat door een toename van het aantal huishoudens van ouderen (65 jaar en ouder). Dit zal leiden tot een stijging van de vraag naar levensloopbestendige woningen in stedelijk gebied en grotere landelijke kernen. Rond 2035 wordt een stabilisatie van het aantal huishoudens verwacht.
- De hoge dichtheid aan agrarische bedrijven in Noord-Limburg zorgt voor hogere concentraties fijnstof (PM₁₀). Op enkele plekken in Noord-Limburg wordt de WHO-advieswaarde van 20 µg/m³ overschreden.

- In Noord-Limburg, voornamelijk in de omgeving van Venray, doen zich knelpunten voor ten aanzien van geurhinder als gevolg van landbouw.
- Noord-Limburg heeft een lage soortendiversiteit in vergelijking met Midden- en Zuid-Limburg en in vergelijking met andere delen van het land.
- Noord-Limburg (de Peelregio) wordt aangewezen als een regio met een ‘verrommeld’ landelijk gebied. Deze ‘verrommeling’ komt voort uit de aanwezigheid van potentieel storende elementen in het landschap (veelal gerelateerd aan vrijkomende gebouwen van agrarische bedrijven) en de mate van heterogeniteit van het landschap (hoe divers is het landschap?) (zie bijlage 1).
- Warmtewinning door middel van geothermie ten behoeve van de glastuinbouw is op zich kansrijk in Noord Limburg. Door de verhoogde kans op (natuurlijke) aardbevingen is deze vorm van duurzame energie minder kansrijk geworden.
- Wat betreft de opwekking van duurzame energie ligt er in Noord-Limburg voornamelijk potentie voor windenergie en zonneparken / zonnepanelen op onder meer daken van groot-schalige (logistieke) bedrijven.
- De grootste economische sectoren in Noord-Limburg zijn de landbouw, logistiek, industrie, horeca en zakelijke dienstverlening (met name uitzendbureaus). De sterke vertegenwoordiging van uitzendbureaus hangt samen met de sectoren: (landbouw, transport en industrie) waarin bovengemiddeld veel gebruik wordt gemaakt van uitzendkrachten.
- Voornamelijk de ICT-sector zal sterk gaan groeien in Limburg, in overeenstemming met de landelijke trend (CBS). Het wordt steeds moeilijker openstaande vacatures te vullen.
- In Noord-Limburg vinden lokaal knelpunten plaats in de doorstroming van het verkeer. Dit speelt met name op plekken waar veel vracht- en/of landbouwverkeer op doorgaande wegen rijdt (bij afwezigheid van alternatieve wegen; wegen hebben zowel een stroomfunctie als een ontsluitingsfunctie).

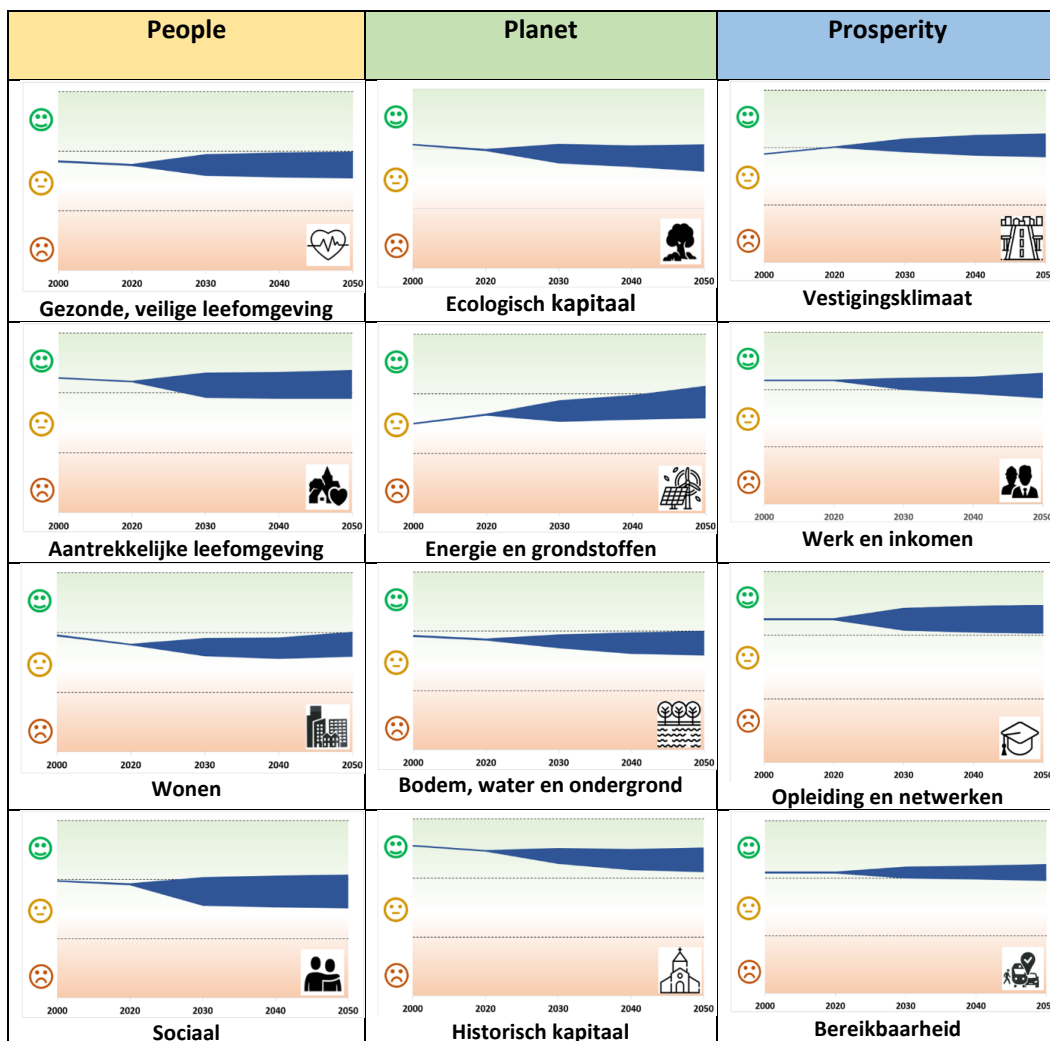
7.2.2 Midden-Limburg

De regionale aandachtspunten voor Midden-Limburg zijn:

- Omvangrijke landbouwsector in Midden-Limburg. Dit geeft negatieve druk op het milieu (geur, luchtkwaliteit) maar ook op de biodiversiteit. Hier liggen dan ook kansen voor de ontwikkeling van een landbouwsector die rekening houdt met het milieu en biodiversiteit, zoals kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw.
- Het aantal huishoudens zal naar verwachting tot 2035 toenemen in Midden-Limburg. Deze stijging van het aantal huishoudens ontstaat door een toename van het aantal huishoudens van ouderen (65 jaar en ouder). Dit zal leiden tot een stijging van de vraag naar levensloopbestendige woningen in stedelijk gebied en grotere landelijke kernen. Rond 2035 wordt een stabilisatie van het aantal huishoudens verwacht.
- De hoge dichtheid aan agrarische bedrijven in Midden-Limburg zorgt voor hogere concentraties fijnstof (PM₁₀). Op enkele plekken in Noord-Limburg wordt de WHO-advieswaarde van 20 µg/m³ overschreden.
- De economische sectoren die in Midden-Limburg relatief oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van Nederland zijn industrie, landbouw, detailhandel, groothandel, bouw, horeca en de zorg- en welzijnssector. Naar verwachting zal de sector zorg en welzijn en de ICT-sector een sterke groei doormaken.

7.2.3 Zuid-Limburg

De regionale aandachtspunten voor Zuid-Limburg zijn:

- Naar verwachting zal er bevolkingskrimp optreden in Zuid-Limburg. Desondanks blijft Zuid-Limburg een stuk dichtbevolkter dan Noord- en Midden-Limburg. In Zuid-Limburg wordt geen toename van het aantal huishoudens verwacht. Vanaf 2035 is de verwachting dat er een krimp van het aantal huishoudens zal optreden.
- In Zuid-Limburg kan geluidhinder van militair vliegverkeer en van de reguliere luchtvaart worden ervaren. Dit heeft te maken met de NATO-vliegbasis in Geilenkirchen in Duitsland en met Maastricht Aachen Airport.
- Het reliëfrijke gebied in Zuid-Limburg heeft te maken met water dat van de hellingen en door de droogdalen naar de lager gelegen gebieden stroomt en met de bebouwing die daar te vinden is. De grotere kans op intensieve neerslag in dit gebied leidt daardoor mogelijk tot meer wateroverlast, bijvoorbeeld bij oude overkluizingen.
- Oppervlakkig afstromend water op hellingen van Zuid-Limburg veroorzaakt regelmatig bodemerosie en water- en modderoverlast. Vooral de invloed van de agrarische sector hierop

is van belang, doordat een traditionele manier van ploegen de bodemstructuur negatief kan beïnvloeden.

- Een vergelijking op nationaal niveau toont dat het Zuid-Limburgs landschap bovengemiddeld hoog gewaardeerd wordt. Het landschap is dan ook een belangrijke toeristische/recreatieve trekpleister. Dit toerisme en het recreatief gebruik heeft echter ook potentieel negatieve milieueffecten in de vorm van hinder door drukte, achtergelaten afval, verkeer en geluidsoverlast.
- In Zuid-Limburg spelen in een aantal wijken van bijvoorbeeld Heerlen, Sittard-Geleen en Maastricht sociaaleconomische problemen (zoals bijvoorbeeld werkloosheid/economische inactiviteit, armoede en waardedaling van vastgoed), waardoor men het zicht op een beter perspectief dreigt te verliezen.
- In Zuid-Limburg bestaat potentie voor de opwek van duurzame energie uit restwarmte (door de aanwezigheid van voornamelijk Chemelot).
- In Zuid-Limburg zijn grote fluctuaties in de grondwaterstanden waar te nemen.
- Als gevolg van de voormalige steenkolenwinning bestaat er in Zuid-Limburg een risico op bodembeweging en bodemerosie. Enerzijds komt de bodembeweging voort uit het feit dat het mijnwater niet meer wordt weggepompt en de bodem hierdoor stijgt. Anderzijds bestaat het risico op bodembeweging vanwege de nog aanwezige (historische) schachten en gangenstelsels in de ondergrond. Dit kan in uitzonderlijke gevallen leiden tot zogenaamde 'sinkholes'.
- Zuid-Limburg heeft uitzonderlijke historische waarden. De geologische geschiedenis van Zuid-Limburg is zeldzaam en vindt uiting in (restanten van) kalksteen- en steenkoolgroeven. Daarnaast zijn er in Zuid-Limburg relatief veel rijksmonumenten te vinden ten opzichte van Noord- en Midden-Limburg, maar ook ten opzichte van Nederland in het algemeen.
- In Zuid-Limburg zijn relatief veel verouderde werklocaties te vinden ten opzichte van Noord- en Midden-Limburg.
- Vertrek vanuit Limburg van relatief veel universitair gediplomeerden naar elders (veelal naar de Randstad, maar ook naar het buitenland).
- Zuid-Limburg heeft in vergelijking met Noord- en Midden-Limburg een hoger werkloosheidspercentage. Dit percentage ligt net iets hoger dan het landelijk gemiddelde.
- De sectoren die in Zuid-Limburg oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van het landelijk gemiddelde zijn zorg en welzijn, zakelijke diensten, horeca en industrie. De sectoren zorg, welzijn en ICT zullen naar verwachting het sterkt gaan groeien.
- Door (verbetering van) internationale samenwerking kunnen grensbarrières in Zuid-Limburg afnemen. Hierdoor kan het aantal beschikbare banen voor inwoners van Zuid-Limburg binnen een acceptabele reisafstand gaan stijgen.

8 Analyse van het voorgenomen beleid per beleidsthema

8.1 Inleiding op dit hoofdstuk

In paragraaf 2.2.2 is aangeduid op welke manier de beoordeling van het voorgenomen beleid heeft plaatsgevonden. In dit hoofdstuk is per beleidsthema een paragraaf opgenomen waarin de kansen en risico's van het voorgenomen beleid zijn beschreven. Dit leidt voor elk beleidsthema tot een beoordeling van de kansen en risico's. De beoordeling is gemaakt voor de drie regio's afzonderlijk en voor de provincie als geheel.

In de matrixen is de onderstaande kleurenschaal gebruikt:

	grote kans op (groot) positief effect
	kans op positief effect
	kleine kans op positief effect
	geen positief of negatief effect
	klein risico op negatief effect
	risico op negatief effect
	groot risico op (groot) negatief effect

8.2 Wonen en leefomgeving

8.2.1 Inhoud van het beleidsthema

De opgave voor de woningmarkt en de leefomgeving is complex, vraagt inspanningen van veel partijen en heeft raakvlakken met andere opgaves, zoals klimaatadaptatie, energietransitie en gezondheid. Ook is er een relatie met economie, waar een goede en aantrekkelijke woonomgeving belangrijk is voor het aantrekken en behouden van werknemers. Er zijn hierbij duidelijke verschillen aanwezig binnen de provincie; de opgave voor Zuid-Limburg is groter dan die voor Noord- en Midden-Limburg. De Provincie Limburg heeft in 2020 de Limburgse Agenda Wonen 2020-2023 vastgesteld. Het uitgangspunt "De juiste woning, op de juiste plek, op het juiste moment beschikbaar" geldt daarbij nog steeds. Middels dit instrument stuurt de Provincie door partijen te stimuleren en uit te dagen om mogelijkheden optimaal in te zetten om gezamenlijk de woonopgave vorm te geven. Dit beleid is van groot belang voor het bereiken van de doelen.

De ontwerp-Omgevingsvisie heeft als ambitie dat samen met de partners een voortreffelijke woon- en leefomgeving wordt gerealiseerd. Belangrijk onderdeel daarvan is een toekomstbestendige Limburgse woningmarkt met voldoende woningen van de juiste kwaliteit op de juiste plek, op het juiste moment beschikbaar en betaalbaar. Wonen als onderdeel van een ruime sociale en maatschappelijke context. In de ontwerp-Omgevingsvisie kiest de Provincie in principe voor een rol in een participatieve aanpak met veel partijen, met de Omgevingsvisie als richtinggevend kader. De inzet van instrumenten - waarbij niet expliciet wordt gemaakt wat dat inhoudt, maar dit kan zijn sturing en regelgeving - is aanvullend op de inzet van andere partijen. De ontwerp-Omgevingsvisie kiest er voor eerst de kwaliteit van het bebouwd gebied op orde te maken voordat

nieuwe woningbouwlocaties mogen worden ontwikkeld. Het op orde maken van bestaand bebouwd gebied vraagt een integrale aanpak gericht op transformatie en herbestemming, waarbij andere thema's aan de orde zijn.

Doordat zowel de opgave als de uitgangspunten, randvoorwaarden en sturings- en regelmaatregelen weinig expliciet zijn, is een goede inschatting van de kans op het bepalen van de ambitie niet te maken. Er komen nog nadere uitwerkingen op verschillende niveaus; van provinciaal tot lokaal. Monitoring is noodzakelijk om veranderingen in beeld te krijgen en indien nodig en/of wenselijk te kunnen bijsturen.

8.2.2 Kansen en risico's

De transformatie van de bestaande woongebieden (steden en dorpen) is niet alleen nodig vanwege de opgave vanuit de demografische ontwikkelingen, maar biedt ook kansen voor een verdere verbetering van de leefomgeving en de gezondheid. Ook kunnen er positieve effecten zijn voor de energietransitie en klimaatadaptatie. Transformatie van bestaande stedelijke gebieden kan geschieden in samenhang met maatregelen voor energie en klimaat en biedt tevens kansen voor een versterking van de biodiversiteit, bijvoorbeeld door meer ruimte te bieden voor water en groen in stedelijke gebieden.

Nieuwe woongebieden buiten bestaande stedelijke contouren kunnen een negatieve invloed hebben op het historisch en ecologisch kapitaal en leiden tot meer mobiliteit (en de afgeleide negatieve effecten daarvan op het milieu zoals fijnstof en geluidhinder). Het realiseren van nieuwe woongebieden kan afbreuk doen aan de opgave voor de bestaande gebieden en daardoor leiden tot leegstand, uitholling van het draagvlak voor bestaande voorzieningen en het achteruitgaan van de leefomgevingskwaliteit. De intentie van de visie op dit punt is echter duidelijk: uitbreiding buiten bestaand bebouwd gebied is in principe niet aan de orde.

Een tweede risico is dat de ambitie impliceert dat – zoals de ontwerp-Omgevingsvisie aangeeft – de vraag aan de orde komt of en hoe verouderde en incurante woningen en plannen op een verantwoorde manier kunnen worden behouden of zouden moeten worden gesloopt of gerenoveerd. Het risico bestaat dat de noodzakelijke sloop en/of saneringsopgave daadwerkelijk, in voldoende omvang en op de gewenste plekken, zal plaatsvinden. Immers, bepaalde delen van stedelijke gebieden – zoals kansarme wijken, kleine kernen – kunnen buiten de boot vallen bij de benodigde transformatie. Juist de wijken die er relatief slecht voorstaan (sociaal, inkomen, gezondheid, kansen op opleiding en werk) vragen om een krachtige ingreep, maar zijn vanuit financieel oogpunt het minst aantrekkelijk om aan te pakken.

De opgave voor Limburg voor de komende decennia is anders dan die van de afgelopen jaren. De opgave voor Limburg is ook anders dan voor (bijvoorbeeld) de Randstad en de Brabantse stedenrij. Het ging (en gaat bijvoorbeeld in de Randstad) om uitbreiding van de woningvoorraad, de ruimtelijke keuzes die daarbij nodig zijn en manier waarop die ontwikkelingen kunnen worden gestuurd. De ruimtelijke ordening en de instrumenten daarbij (structuurvisie, verordening, voorraadbeheer e.d.) zijn bekend en er is veel ervaring mee.

Voor Limburg (en vooral Zuid-Limburg) is het nu vooral een transformatieopgave. De vraag is of deze nieuwe opgave – ook gezien de mogelijke meerwaarde van de koppeling aan doelstellingen ten aanzien van klimaat, duurzame energie en biodiversiteit – kan worden behaald als niet ook tegelijkertijd wordt gekeken naar andere nieuwe instrumenten: een meer structurele en programmatische aanpak is waarschijnlijk noodzakelijk. Het risico is immers ook dat kansarme wijken buiten de boot vallen – doordat ze kansarm zijn. Met als gevolg een verdere toename van de ongelijkheid (sociaal, gezondheid, opleiding, inkomen, etcetera).

In de ontwerp-Omgevingsvisie is in de ambitie voor het beleidsthema ‘Wonen en leefomgeving’ een duidelijke koppeling gelegd met aspecten zoals ‘Aantrekkelijke leefomgeving’, ‘Sociaal’ en ‘Energie’. In de ontwerp-Omgevingsvisie wordt de volgende ambitie benoemd: *“Door in samenhang naar woonopgaves te kijken leggen we op wijk- / buurniveau de juiste verbindingen tussen sociale en fysieke woonopgaven (wonen, zorg, welzijn en leefbaarheid) en een duurzame, veilige en gezonde leefomgeving met gevarieerde woonmilieus. Daarmee willen we verdere segregatie voorkomen en ruimtelijk sturen door te prioriteren op inbreiding (herstructurering/ herbestemming), conform de principes van de Ladder voor duurzame verstedelijking”*. Echter er worden in de ontwerp-Omgevingsvisie geen gebieden genoemd waar met prioriteit gewerkt moet worden aan de transformatieopgave omdat hier risico’s bestaan voor verdere segregatie.

In de ontwerp-Omgevingsvisie wordt een duidelijke voorkeur uitgesproken voor hergebruik en herbestemming van bestaand vastgoed boven nieuwbouw. Het principe van ‘Duurzame Verstedelijking’ is hierbij het uitgangspunt. Het beperken van de milieugevolgen voor het aspect energie wordt daarmee gewaarborgd. Volgens de ontwerp-Omgevingsvisie moet de uitwerking van het beleidsthema ‘Wonen en leefomgeving’ plaatsvinden door middel van provinciale, regionale en/of gemeentelijke programma’s, agenda’s en instrumenten. Hierbij worden geen aanbevelingen of suggesties gedaan voor ontwikkelen van nieuwe of het actualiseren van bestaande programma’s, agenda’s of instrumenten. Er wordt bijvoorbeeld genoemd dat provinciale monitoring belangrijk is om de Limburgse en regionale woonopgave voortdurend in beeld te brengen. De vraag hierbij is vervolgens of hiervoor een nieuw (monitorings)programma wordt opgezet of dat dit uitgewerkt wordt als onderdeel van bijvoorbeeld de Limburgse Agenda Wonen 2020-2023. De Omgevingsvisie kan zo een extra motivatie bieden om de uitwerking van dit beleidsthema te waarborgen.

De effecten op de leefomgeving – in de vorm van kansen en risico’s – zijn in onderstaande matrix aangeduid. Hierbij kunnen enkele kanttekeningen worden gemaakt:

- Het risico op negatieve effecten van verstedelijking (bijvoorbeeld voor het ecologische kapitaal en het landschap als onderdeel van het historisch kapitaal) in de vorm van nieuwe woongebieden buiten bestaande stedelijke gebieden, is op basis van de teksten in de Omgevingsvisie als laag ingeschat. Vanzelfsprekend is daarbij wel de voorwaarde dat het voorgenomen beleid (ook) wordt vertaald in concrete regelgeving (bijvoorbeeld in de Verordening).
- Ook weinig kansrijke gebieden – de sociaal en economisch zwakkere gebieden – moeten kunnen profiteren van de beleidsvoornemens voor kwaliteitsverbetering; als dat niet of met minder intensiteit gebeurt kunnen de verschillen binnen de provincie groter worden en worden de effecten voor de aspecten van het onderdeel ‘People’ negatiever beoordeeld.

In onderstaande matrix wordt puntsgewijs opgesomd wat de beleidsvoornemens (uit de ontwerp Omgevingsvisie) op het gebied van Wonen en leefomgeving voor effecten / kansen en risico’s teweeg kunnen brengen voor de onderscheiden aspecten van de leefomgeving.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> • Transformatie van bestaande woongebieden draagt bij aan veiligheid en gezondheid. • Risico dat bij onvoldoende sturing bestaande (vooral de weinig kansrijke) gebieden buiten de boot vallen waardoor gezondheid en veiligheid achteruitgaan. 	Ecologisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> • Het risico op aantasting bestaande leefgebieden van flora en fauna door stedelijke uitbreidingen is gering. • Kans op verbetering bij integrale aanpak van stedelijke transformatie. 	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> • Transformatie biedt kans om geschikte woonmilieus te maken voor werknemers, zoals arbeidsmigranten en tijdelijke werknemers.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> • Transformatie van bestaande woongebieden kan – zeker als ook rekening wordt gehouden met de klimaatopgave – bijdragen aan het aantrekkelijker maken van de leefomgeving. • Risico voor gebieden die buiten de boot vallen. 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> • Transformatie van bestaande woningvoorraad kan bijdragen aan besparen van energie en grondstoffen. • Nieuwbouw kan ten koste van (primaire) grondstoffen gaan maar renovatie en nieuwbouw geeft ook kansen voor toepassen secundaire grondstoffen. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> • Goede en beschikbare woningen op de juiste plekken kunnen positief zijn voor het vinden van een geschikte woning nabij werkgelegenheid.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> • Het voorgenomen beleid is een grote kans voor het verbeteren van de situatie voor dit aspect. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> • Transformatie van bestaande woningvoorraad kan bijdragen aan opgave klimaatadaptatie. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> • Geen directe relatie.
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> • Transformatie van bestaande woongebieden kan positief bijdragen aan sociale aspecten (meer . betere voorzieningen openbaar groen e.d.). • Risico dat bij onvoldoende sturing bestaande gebieden buiten de boot vallen waardoor sociaal-economische verschillen gaan toenemen. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> • Risico op verlies landschapswaarden; de kans dat dit zich voordoet wordt beperkt door het voorgenomen beleid om eerst in te zetten op bestaand stedelijk gebied. • Kans op versterken historisch kapitaal door herbestemming bij stedelijke transformatie. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe / transformatie stedelijke gebieden kunnen leiden tot meer (en een andere vorm van) mobiliteit. Dit kan leiden tot verbetering van de netwerken (bijvoorbeeld voor de fiets).

Op grond van bovenstaande tabel is onderstaande beoordeling van de kansen en risico's voor de aspecten tot stand gekomen. Dit overzicht laat zien dat de integrale aanpak van wonen en leefomgeving voor een groot deel van de aspecten kansen biedt. Hierbij is wel het uitgangspunt dat nieuwe uitleggebieden niet zullen worden gerealiseerd en dat het vooral gaat om integrale transformaties van bestaand bebouwd gebied.

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Wonen en leefomgeving	Noord-Limburg												
	Midden-Limburg												
	Zuid-Limburg												

8.3 Veiligheid en gezondheid

8.3.1 Inhoud van het beleidsthema

De Provincie wil een veilige en gezonde leefomgeving bieden aan alle mensen in Limburg. De centrale ambitie met betrekking tot de thema's veiligheid en gezondheid komt duidelijk in de ontwerp-Omgevingsvisie naar voren. De centrale ambitie betreft een inrichting en gebruik van de fysieke leefomgeving die overal minimaal voldoet aan de basiskwaliteit en die bewegen, ontmoeten, zelfredzaamheid, educatie en gezonde levensstijl stimuleert. Hierbij worden meekoppelkansen zo veel mogelijk benut. Voor de luchtkwaliteit wordt gestreefd naar het uiteindelijk voldoen aan de WHO-advieswaarden. Bij dit beleidsthema wordt echter ook geconstateerd dat de wettelijke taken en bevoegdheden van de provincie beperkt zijn.

Ten aanzien van de fysieke leefomgeving in relatie tot veiligheid en gezondheid worden belangrijke aandachtspunten gevormd door de verschillen binnen de provincie. Uit het Portret blijkt dat binnen de provincie verschillen aanwezig zijn ten aanzien van de fysieke kwaliteit van de leefomgeving en de gezondheid (waarbij overigens ook andere factoren een rol spelen). Rond grote bedrijventerreinen en langs (hoofd)infrastructuur (wegen en spoorwegen) zijn lokale knelpunten voor de veiligheid en de belasting door geluid. Ook delen van stedelijke gebieden – zoals in de stedelijke gebieden in Zuid-Limburg – vragen om een grotere inzet dan andere gebieden. In de ontwerp-Omgevingsvisie wordt daarom met reden specifieke aandacht gegeven aan de veiligheids- en gezondheidssituatie langs infrastructuur, rond (grote) bedrijventerreinen en voor de delen van de stedelijke gebieden waar dit nodig is.

Samenwerken, coördineren, participeren, regisseren en dergelijke zijn veel voorkomende begrippen in het voorgenomen beleid. Dat maakt een inschatting van de kans op het behalen van de doelstellingen/ ambitie lastig. In het algemeen is de verwachting dat ten aanzien van de meer gebruikelijke en 'fysieke' aspecten (zoals het beleid voor de externe veiligheid en de geluid- en luchtkwaliteit) de kans op het behalen van de doelen groter is dan voor de minder grijpbare en meer complexe vraagstukken als het verkleinen van de bestaande verschillen in de veiligheids- en gezondheidssituatie (binnen stedelijke gebieden, regionale verschillen).

Een aanpak die is gericht op het verkleinen van de verschillen in de kwaliteit van de fysieke leefomgeving en het niveau van veiligheid en gezondheid is, gezien de ambitie in de ontwerp-Omgevingsvisie die zich richt op **alle** mensen in Limburg – een belangrijk vraagstuk. Of deze verschillen verkleind worden is afhankelijk van veel actoren (bedrijven, gemeenten, bewoners, coöperaties, beleggers e.d.) en veel factoren, waaronder een goede (effectieve) samenwerking met gemeenten, Gemeentelijke Gezondheidsdiensten (GGD's) en Veiligheidsregio's.

Door de sterke relatie van veiligheid, gezondheid en het fysieke milieu (zoals geluid, luchtkwaliteit en externe veiligheid) zijn de milieuoverwegingen bij de beleidskeuzes voor het beleidsthema

veiligheid en gezondheid impliciet meegenomen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de overwegingen in de ambitieparagraaf in de ontwerp-Omgevingsvisie waar de lat hoger wordt gelegd dan de wettelijke normen.

8.3.2 Kansen en risico's

In onderstaande tabel zijn de kansen en de risico's van het voorgenomen beleid voor de aspecten van het beoordelingskader opgenomen. Een belangrijk aandachtspunt is het streven naar het verkleinen van de verschillen in de veiligheids- en gezondheidssituatie die tussen en binnen de regio's aanwezig zijn.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Het beleidsthema richt zich op dit aspect. Het voorgenomen beleid is een grote kans tot verdere verbetering van een gezonde / veilige leefomgeving. 	Ecologisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Hier liggen meekoppelkansen voor de ontwikkeling van stadsnatuur. Stadsnatuur draagt, naast een gezonde leefomgeving, bij aan klimaatadaptatie. 	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> Clustering van bedrijven met externe veiligheidsrisico's biedt een lokaal aantrekkelijk vestigingsklimaat door clustervoordelen.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Een veilige en gezonde leefomgeving biedt kansen voor de aantrekkelijkheid van de leefomgeving. Het tegen gaan van criminaliteit maakt de leefomgeving aantrekkelijker. Het aanwijzen van stiltegebieden is een kans voor het aspect gezondheid. 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> Maatregelen ter verbetering van veiligheid en gezondheid bieden tevens kansen voor besparen op energie en grondstoffen, bijvoorbeeld maatregelen in een gebiedsgerichte aanpak van milieueiligheidsproblemen. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> Verbetering in de fysieke leefomgeving (en het verkleinen verschillen daarvan c.q. het wegwerken van achterstanden) kan een positieve stimulans zijn voor het aspect werk en inkomen.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> Maatregelen ter verbetering van de veiligheid en gezondheid kunnen de aantrekkelijkheid van woningen positief beïnvloeden en daardoor bijdragen aan de doelstellingen voor wonen. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> Een veilige en gezonde leefomgeving kan een stimulans zijn voor dit aspect.
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> Het voorgenomen beleid richt zich duidelijk op bewegen, ontmoeten, zelfredzaamheid, educatie en een gezonde levensstijl. Dit draagt bij aan een sociale levendigheid, sociale veiligheid en sociale cohesie. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> Mogelijke (lokale) toename van verkeer door clustering van bedrijven met externe veiligheidsrisico's. Voor de bereikbaarheid levert dit waarschijnlijk geen knelpunten op.

In de onderstaande tabel is de beoordeling van het voorgenomen beleid voor het beleidsthema veiligheid en gezondheid opgenomen. Over het geheel genomen levert het beleid kansen voor nagenoeg alle aspecten van het beoordelingskader.

Beleids thema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Veiligheid en gezondheid	Noord-Limburg												
	Midden-Limburg												
	Zuid-Limburg												

8.4 Cultuur, sport en erfgoed

8.4.1 Inhoud van het beleidsthema

Binnen dit beleidsthema zijn drie subthema's aanwezig die deels samenhangen, maar deels ook weinig relaties vertonen. Twee van de drie subthema's (sport en cultuur) zijn sterk gerelateerd aan immateriële aspecten van de leefomgeving, maar kunnen ook vragen om fysieke voorzieningen en ingrepen (en de financiële middelen daarvoor). Ten aanzien van erfgoed is er een sterke relatie met het aspect historisch kapitaal. De ambitie van de ontwerp-Omgevingsvisie lijkt zich daarbij te richten op monumenten en archeologische waarden, en minder op de cultuurhistorische waarden van het landschap. Bij de keuzes is er wel nadrukkelijk aandacht voor de cultuurhistorische waarden van het landschap, met de focus op Zuid-Limburg (Heuvelland) en de groenblauwe mantel.

De ambitie voor dit thema is drieledig:

- Het bieden van een sterke culturele basisinfrastructuur en samenwerking in de cultuurregio's;
- Een ruim, divers, bereikbaar en toegankelijk aanbod aan kwalitatief goede sport- en cultuurvoorzieningen;
- Inzetten op behoud en hergebruik van monumenten;
- Verbinding van archeologische rijkdom met de leefomgeving; het 'beleefbaar' maken van archeologische waarden.

De houding van de Provincie bij dit thema is voor de onderdelen cultuur en sport gericht op het samenwerken met andere overheden en betrokken partijen, en het faciliteren van anderen om de ambities ten aanzien van cultuur en sport te behalen. Bij de eerste ambitie is aangegeven dat "gemeenten de trekkende overheid zijn". De rol van de Provincie bestaat uit het ondersteunen, stimuleren, het leggen van verbindingen met andere beleidsthema's en het bieden van meerwaarde. Op welke manier dit zal plaatsvinden is in de visie niet concreet aangegeven.

Ten aanzien van erfgoed gaat het in de ontwerp-Omgevingsvisie om behoud, (her)gebruik en het ontwikkelen. Voor wat betreft de behoud en bescherming geldt dat de visie een goed handvat biedt voor regelgeving in de Verordening (maar het wordt niet heel expliciet gemaakt: "we zetten ons in voor herbestemming"). Het ontwikkelingsgedeelte is vrijblijvend, maar geeft tevens aan dat in de Omgevingsverordening bepalingen worden opgenomen voor de manier waarop in procedure met monumenten en beeldbepalende monumenten rekening moet worden gehouden. De Provincie benoemt het benutten van erfgoed als inspiratiebron een belangrijke vereiste voor

kwaliteit en eigenheid, maar benoemt niet op welke wijze de Provincie dit belang gaat behartigen. Voor herbenutting van bestaand erfgoed is geld nodig; de beschikbaarheid van voldoende middelen is een daarom een risico.

In de ontwerp-Omgevingsvisie is niet aangegeven of en zo ja, welke beleidsopties zijn overwogen en welke milieuoverwegingen een rol hebben gespeeld bij de keuzes die zijn gemaakt. Bij de afwegingen ten aanzien van erfgoed is rekening gehouden met het beschermen van cultuurhistorische waarden.

8.4.2 Kansen en risico's

De ambities voor cultuur, sport en erfgoed vertonen geen grote spanningen met andere beleidsvelden uit de ontwerp-Omgevingsvisie. Tegelijkertijd is het groene erfgoed wel een ruimtevrager, vaak in een gebied dat al onder druk staat door andere ruimtevragers. Lokaal kunnen daar knelpunten ontstaan.

De relatie tussen het erfgoed en sociale problematiek kan een risico zijn. Dit speelt voornamelijk in delen van Zuid-Limburg, waar krimp aan de orde is, maar tevens veel cultuurhistorische waarden aanwezig zijn. Krimp kan leiden tot leegstand en verloedering van monumentale panden en van het landschap. Tegelijkertijd kan het erfgoed als sociaal bindend element fungeren voor de bevolking (wat leidt tot een versterking van de binding van inwoners aan hun omgeving). Het erfgoed kan ook een functie hebben als herkenningspunt en uithangbord en daarmee bijdragen aan een positief imago en toeristen of nieuwe bewoners aantrekken. De keuze wat te doen met het erfgoed in relatie tot krimp, en wat de Provincie daarmee tracht te doen, verdient aandacht bij de verdere uitwerking.

Voor de aspecten uit het beoordelingskader gelden voornamelijk kansen, omdat cultuur, sport en erfgoed in de regel een positieve bijdrage leveren aan de aantrekkelijkheid van de leefomgeving. *Kwalitatief* gelden vooral kansen. *Kwantitatief* zijn er vooral risico's, omdat de ruimtelijke weerslag van erfgoedbescherming en sportaccommodatie-ontwikkeling tot ruimtevrage leidt, ook in gebieden waar de druk op de ruimte reeds erg hoog is.

In de ontwerp-Omgevingsvisie is een heldere relatie gelegd tussen cultuur, sport en erfgoed en andere milieuaspecten. Zo wordt het belang van cultuur voor milieuthema's als sociale veiligheid en sociale gezondheid beter omschreven.

De activiteiten van de Provincie kunnen liggen in een range die gaat van *niets doen* tot aan het andere uiterste *zelf uitvoeren*. Daartussen liggen activiteiten als reguleren, stimuleren, kaders stellen, faciliteren, etc.

Voor de 'Benutting van erfgoed als inspiratiebron': stelt de ontwerp-Omgevingsvisie voor dat de Provincie gemeenten wil ondersteunen met kennis over landschap en cultuurhistorie, bijvoorbeeld middels een landschapsbiografie. De inzet van deze methode (de landschapsbiografie) past bij de taakopvatting van de Provincie en is een geëigend middel om gemeenten te ondersteunen bij kennisontwikkeling rondom het historisch landschap. Deze taakopvatting vraagt wel initiatief van de Provincie. Dit beleidsvoornemen is een faciliterende rol, maar leidt wel tot kansen voor de manier waarop gemeenten omgaan met het historisch landschap.

De Omgevingsverordening verplicht tot herbenutting van leegstaande Rijks- of gemeentelijke monumenten en beeldbepalende gebouwen. Deze regulering biedt grote kansen voor het erfgoed van binnenstedelijke herontwikkeling, maar biedt daarnaast ook grote kansen om de algehele ruimtelijke kwaliteit van steden door te ontwikkelen. Het risico is dat herbenutting financieel niet haalbaar is voor de eigenaren (particulieren, bedrijven, overheden).

Voor de curve met geprognosticeerd doelbereik voor cultuur, sport en erfgoed betekenen bovenstaande aanvullende beleidsvoornemens dat de prognose gunstiger (of: minder negatief) uitpakt.

In onderstaande matrix zijn de kansen en risico's voor de aspecten van het beoordelingskader weergegeven.

People	Planet	Prosperity
<p>Gezonde, veilige leefomgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voornamelijk de ontwikkeling van een leefomgeving die aanzet tot bewegen biedt kansen voor gezondheid. Het effect is gekoppeld aan doelbereik: wat gaat de “stimulerende houding” van de Provincie opleveren? • Bescherming van erfgoed is van belang voor de sociale veiligheid. Verloedering van monumentale panden draagt bij aan een gevoel van onveiligheid. De visie doet nog geen aanzet op dit punt. 	<p>Ecologisch kapitaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het stimuleren van combineren van sport- en recreatiemogelijkheden bij de ontwikkeling van stads-natuur, stad-landzones en natuurinclusief bouwen kan positief uitpakken. Onduidelijk is nog waar “stimuleren uit bestaat”. • Behoud van groen erfgoed (groenblauwe mantel) is een kans voor versterken van het ecologisch kapitaal. 	<p>Vestigingsklimaat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een aantrekkelijke leefomgeving (met goede sportvoorzieningen, hoogwaardig erfgoed en een sterke culturele sector) is een kans voor het verbeteren van vestigingsklimaat. Het effect van de visie is waarschijnlijk beperkt.
<p>Aantrekkelijke leefomgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een aantrekkelijke leefomgeving is gebaat bij cultuur en erfgoed. Uit het portret blijkt dat voornamelijk, Zuid-Limburg op nationaal schaal-niveau erg aantrekkelijk is. Behoud daarvan vraagt om inspanningen. 	<p>Energie & grondstoffen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grootschalige energieopwekking is een risico voor behoud historische landschappen. De visie bevat geen beleid t.a.v. dit punt. • Monumenten hebben vaak een grote verduurzamingsopgave; Herbenutting is een kans op energiebesparing. 	<p>Werk en inkomen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen noemenswaardige kansen of risico's.
<p>Wonen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goede voorzieningen voor sport en cultuur kunnen bijdragen aan het aantrekkelijk maken of houden als woonomgeving. 	<p>Bodem, water & ondergrond</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen noemenswaardige kansen of risico's. 	<p>Opleiding en netwerken</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen noemenswaardige kansen of risico's.
<p>Sociaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erfgoed is in staat om inwoners aan hun leefomgeving te binden (erfgoed als verbindend element). Bescherming en ontwikkeling biedt daartoe kansen. • Sportvoorzieningen spelen een belangrijke rol in het sociale leven van Limburgers. Dit geldt ook voor de immateriële cultuur. De visie biedt kansen dit te behouden en versterken. 	<p>Historisch kapitaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kans op positief effect is gekoppeld aan doelbereik van de maatregelen. Vanuit ontwikkeling is de kans zeer beperkt. Voor bescherming wordt de autonome ontwikkeling bevestigd (ook via andere wet- en regelgeving). 	<p>Bereikbaarheid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen noemenswaardige kansen of risico's.

Op basis van de tabel is onderstaande beoordeling van het voorgenomen beleid voor cultuur, sport en erfgoed opgesteld. Zoals ook al aangegeven is er voor de meeste aspecten een kans op een positief effect. Het daadwerkelijk optreden daarvan hangt vanzelfsprekend af van de manier waarop de beleidsvoornemens worden geconcretiseerd in maatregelen en beleid. Voor behoud en versterken van erfgoed gaat het daarbij ook om de verankering in de Omgevingsverordening.

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Cultuur, sport en erfgoed	Noord-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	Midden-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	Zuid-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	

8.5 Economie

8.5.1 Inhoud van het beleidsthema

In het beleidsthema Economie is een diversiteit van voornemens en keuzes opgenomen. Het zijn deels generieke beleidsvoornemens en deels voornemens gericht op specifieke locaties of terreinen. De ambitie voor dit beleidsthema is het versterken van de regionale economische structuur binnen een excellent vestigingsklimaat. De ruimtelijke mogelijkheden worden daarbij aangeduid als randvoorwaardelijk. De ontwerp-Omgevingsvisie kiest er voor om samen met andere partijen – waarbij ondernemers als eerste worden genoemd – bij te dragen aan de doorontwikkeling naar een duurzame circulaire en inclusieve economie. Dat impliceert volgens de visie dat steeds verbindingen worden gelegd met andere thema's en sectoren. De accenten zullen daarbij per collegeperiode worden gelegd en worden uitgewerkt in beleidskaders, programma's, bestuurlijke afspraken en uiteindelijk concrete acties. Voor dit MER betekent dit dat (ook) voor het beleidsthema economie het lastig is een prognose te maken van de mate waarin de doelen en ambities zullen worden bereikt. Een constatering is dat bij dit thema is vermeld dat de concrete acties kunnen bestaan uit investeringen⁸ (infrastructuur is daarbij genoemd); bij andere beleidsthema's – bijvoorbeeld Cultuur, sport en erfgoed, is dat niet vermeld.

In de ontwerp-Omgevingsvisie zijn ambities genoemd die gericht zijn op het ontwikkelen van een circulaire economie, behoud en uitbereiding van kwalitatief goed onderwijs, het versterken van de wendbaarheid en inzetbaarheid van de Limburgse beroepsbevolking en een kwalitatieve groei van de vrijetijdseconomie. De link met andere thema's wordt gelegd, maar de uitwerking van deze ambities is nog niet altijd volledig. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de ambitie om studenten en (internationale) werknemers aan te trekken, waarbij het belang van voldoende huisvesting wordt onderstreept.

⁸ De termen investeren en investeringen komen in de Omgevingsvisie nauwelijks voor, anders dan de termen participeren, samenwerken e.d.

8.5.2 Kansen en risico's

Het algemene beeld is dat de ontwerp-Omgevingsvisie voor dit beleidsthema weinig concrete maatregelen en acties bevat. Veel onderdelen moeten, al dan niet in samenwerking met andere overheden en ondernemers, nog vorm en inhoud krijgen. Die nadere uitwerking is in belangrijke mate bepalende voor de kansen en risico's voor de aspecten van het beoordelingskader die het gevolg zijn het bij dit beleidsthema voorgenomen beleid.

De land- en tuinbouw, een belangrijke sector vooral in Noord- en Midden-Limburg, heeft een apart hoofdstuk in de ontwerp- Omgevingsvisie.

In de ontwerp-Omgevingsvisie is een aantal casussen voor de circulaire economie toegelicht, zoals "de verduurzaming van de Chemelot/site, kringlooplandbouw, de winning van oppervlaktedelstoffen, en clustering van bedrijven om ketens te sluiten". Daarnaast worden vier randvoorwaarden voor circulaire ontwikkelingen van de provincie Limburg genoemd:

- Het goede voorbeeld geven en goede initiatieven faciliteren
- Het verbinden van partijen en ketens
- Stimuleren van innovatie en vakmanschap
- Kennis delen en samenwerken met bedrijfsleven en burgers

Er is een risico dat de circulaire economie leidt tot nieuwe ruimtevragen, met een risico op effecten op aspecten van Planet en People. De ontwerp-Omgevingsvisie geeft aan dat hier nog een nadere uitwerking zal plaatsvinden, waarbij gebruik zal worden gemaakt van praktijkervaringen.

Onderdeel van het beleidsthema Economie is de Vrijtijdseconomie. Bij dit onderdeel bestaat het risico dat uitbreiding van voorzieningen negatieve gevolgen heeft op de Planet-aspecten van het beoordelingskader. De ontwerp-Omgevingsvisie kiest voor kwaliteit boven kwantiteit. Het beleid in de visie is er op gericht uitbreidingen en oneigenlijk gebruik tegen te gaan. Daardoor wordt het risico ingeperkt, waarbij het voor de daadwerkelijke effecten uiteraard van belang is hoe het voorgenomen beleid verder wordt geconcretiseerd. Naast risico's zijn er ook kansen: toerisme en recreatie kunnen een financiële basis vormen voor hergebruik, behoud en herstel van erfgoed.

In het Portret van Limburg is genoemd dat door demografische ontwikkelingen een sterke groei van de zorgsector wordt verwacht. Ambities en doelstellingen die de groei van deze sector in goede banen moeten leiden, zijn in de ontwerp-Omgevingsvisie geen onderdeel van het beleidsthema Economie. Er is hier inhoudelijk een relatie met het beleidsonderdeel dat is gericht op Onderwijs en arbeidsmarkt. Dat gaat echter sterk uit van onderwijs en arbeidsmarkt voor het bedrijfsleven en kennisinstellingen.

De effecten voor de fysieke leefomgeving van de keuzes met betrekking tot de economie zijn in onderstaand overzicht opgenomen.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Economische groei kan leiden tot meer verkeer. Dit kan leiden tot meer milieuhinder en risico's voor de gezondheid en (verkeers)veiligheid. 	Ecologisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Versterken van de economie en bedrijvigheid is een risico voor de biodiversiteit. 	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> Het beleid voor dit thema is onder andere gericht op het versterken van het vestigingsklimaat.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Economische ontwikkelingen kunnen een risico zijn voor de ruimtelijke kwaliteit (bij onvoldoende sturing en regulering). Het versterken van de vrijetijdseconomie kan bijdragen aan het aantrekkelijker maken van de leefomgeving, maar is ook een risico voor de kwaliteit (bij een te intensief gebruik). 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> Het meer circulair maken van de economie zou moeten leiden tot een afname van het gebruik van primaire grondstoffen. Het aantrekken van studenten, werknemers en bedrijven vergroot de vraag naar (duurzame) energie. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> Versterken van de economie is gunstig voor arbeidsmarkt en genereert inkomens.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> Het aantrekken van studenten en werknemers vraagt om passende en betaalbare woningen; dit kan een extra spanning geven op de ambities ten aanzien van de woningvoorraad. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> Versterking van de economie kan resulteren in een grotere belasting van de ondergrond; dit effect wordt echter geminimaliseerd door de regelgeving. Meer hergebruik en in de cyclus houden van materialen beperkt de ruimtevrage en de effecten van het winnen van oppervlaktedelfstoffen. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> Het aantrekken en behouden van studenten en werknemers vraagt om voldoende opleidingsplekken waarbij de kwaliteit van het onderwijs gewaarborgd wordt. Ondernemers, kennisinstellingen en overheden kunnen door het creëren van een netwerk van elkaar profiteren.
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> Versterken van de economie kan een risico zijn voor de sociale samenhang, maar kan anderzijds leiden tot een groter (financieel) draagvlak voor voorzieningen. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Het (her)gebruik van monumenten en beeldbepalende gebouwen voor de vrijetijdseconomie biedt kansen voor de herbestemming en transformatie van historisch kapitaal. Het versterken van de vrijetijdseconomie kan een risico maar ook een kans zijn voor landschappelijke waarden. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> Het versterken van de bedrijvigheid leidt tot een toename van verkeer en een grotere belasting van de infrastructuur.

Bovenstaande puntsgewijze beschrijving van mogelijke risico's en kansen is vertaald in een beoordeling van de effecten per aspect. Bij enkele People-aspecten is een negatieve beoordeling opgenomen vanwege het risico dat de economische ontwikkelingen leiden tot negatieve gevolgen voor de leefomgeving.

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Economie	Noord-Limburg												
	Midden-Limburg												
	Zuid-Limburg												

8.6 Werklocaties

8.6.1 Inhoud van het beleidsthema

De ambitie (paragraaf 9.2 in de ontwerp-Omgevingsvisie) is geformuleerd vanuit het economisch perspectief: genoeg werklocaties en goede ontwikkelruimtes voor bestaande en nieuwe bedrijven. De ambities moeten worden bereikt door samenwerking tussen Provincie en gemeenten en/of eigenaren. Kwaliteit en kwantiteit zijn beide belangrijk. Hoewel dit niet in de ambitie doorklinkt is bij de verdere invulling van het beleid (in paragraaf 9.3) de omgevingskwaliteit en de relatie met aspecten People en Planet van het beoordelingskader in beeld geweest. In hoeverre de doelen en ambities zullen worden gerealiseerd, is mede afhankelijk van de verdere invulling en uitwerking van het beleid.

In de ontwerp-Omgevingsvisie is niet beschreven welke alternatieve beleidsopties zijn beschouwd en welke (milieu) overwegingen zijn gebruikt bij de keuzes. Impliciet spelen in de beschouwing aspecten als ruimtebeslag, geluidemissie en landschappelijke impact van bedrijventerreinen wel een rol. In de ontwerp-Omgevingsvisie klinkt door dat People- en Planet-aspecten een rol hebben gespeeld bij het formuleren van het beleid.

8.6.2 Kansen en risico's

Het uitbreiden van bestaande bedrijventerreinen en terreinen voor logistiek of het realiseren van nieuwe terreinen is een risico vooral voor de Planet-aspecten. Nieuwe ontwikkelingen (ruimtebeslag door nieuwe bedrijventerreinen) kunnen negatieve effecten kunnen hebben op het landschap en natuurwaarden, en negatieve gevolgen door de verkeersaantrekkende werking en de milieueffecten van wegverkeer. Het inperken van nieuwvestiging en -als die al aan de orde zijn – het hanteren van duidelijke randvoorwaarden voor de ruimtelijke inpassing is daarom vanuit het MER een belangrijk aandachtspunt. In de ontwerp-Omgevingsvisie is een duidelijke prioritering aangebracht met het oog op bedrijventerreinen. De Provincie Limburg hanteert “*de voorkeursvolgorde: eerst opknappen/herontwikkelen van verouderde werklocaties, daarna pas gelegenheid bieden om nieuwe [locaties] te ontwikkelen. Bij voorkeur via uitbreiding van bestaande terreinen en anders via nieuwe locaties*”. Dit beperkt het risico van effecten op de leefomgeving.

Door in te zetten op multifunctioneel ruimtegebruik ontstaan koppelkansen met bijvoorbeeld de energietransitie. Daarnaast worden aspecten zoals multimodaliteit, gezondheid, veiligheid, clusteren van risicovolle activiteiten, biodiversiteit en landschapskwaliteit belangrijke criteria genoemd voor het uitbreiden van grootschalige productielocaties, bedrijvigheid met hoge milieucategorie, en/of logistieke terreinen. Het beperken van de risico's op negatieve effecten op de leefomgeving vormt daarmee een randvoorwaarde van uitbreidingen van bedrijfslocaties.

In de ontwerp-Omgevingsvisie is tevens beleid opgenomen voor kantoorgebieden en winkelgebieden. Dit beleid richt zich sterk op het versterken van kantoor- en winkelgebieden in stedelijke centra, maar de beleidsinzet is nog tamelijk abstract ('steunen en stimuleren'). Ook wordt ingezet op het transformeren of slopen van overtollige kantoorruimte. Het voorgenomen beleid kan als dit concreter wordt uitgewerkt positief zijn voor de kwaliteit van stadscentra.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> • Toename van verkeer en bedrijvigheid is een risico voor het toemenen van de geluidbelasting in de leefomgeving en tot een grotere verkeersonveiligheid. 	Ecologisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> • Risico op aantasting bestaande leefgebieden flora en fauna, maar beperkt door randvoorwaarden in de visie. 	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> • Voldoende en goede ruimte voor bedrijvigheid is een kans voor het vestigingsklimaat.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe bedrijventerreinen en terreinen voor logistiek kunnen negatief zijn; echter de risico's worden beperkt door de randvoorwaarden in de visie. • Voor stedelijke gebieden is het beleid gericht op kantoren en winkelgebieden een kans op positieve effecten. 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> • Verhogen van de kwaliteit van kantoren en bedrijfspanden is positief vanuit het perspectief van energiebesparing. • Transformeren van kantoorpanden tot woongebouwen kan bijdragen aan het besparen op het gebruik van primaire grondstoffen. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> • Voldoende en goede ruimte voor bedrijvigheid biedt kansen.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> • Beperken van de kantoorfuncties en omvormen van kantoren naar woningen kan bijdragen aan de doelen voor wonen. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> • Transformatie van bestaande terreinen en verbeteren van de kwaliteit is een kans voor het verbeteren van de kwaliteit van de ondergrond. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> • Geen directe relatie.
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> • Goede en bereikbare winkelgebieden zijn positief; ook goede kantoorgebieden in de steden kunnen positief zijn. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> • Risico op verlies landschapswaarden, maar beperkt door randvoorwaarden in het beleid. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe bedrijventerreinen genereren meer verkeer; vooral logistieke bedrijvigheid genereert veel nieuw verkeer. • De aandacht voor kantoren en winkelgebieden in stedelijke centra is positief voor de bereikbaarheid.

De bovenstaande tabel is omgezet in een beoordeling van kansen en risico's voor de aspecten in de onderstaande tabel. Voor een deel van de aspecten gaat het om zowel kansen als risico's. Doordat in de ontwerp-Omgevingsvisie daar waar het gaat om bedrijventerreinen waarborgen zijn opgenomen voor kwantiteit (in principe geen nieuwe terreinen) en kwaliteit is – mits deze waarborgen serieus worden genomen -het risico op het realiseren van nieuwe terreinen klein, waardoor ook het risico op negatieve effecten op het ecologisch en historisch kapitaal beperkt zijn. Daarnaast kan de inzet op kantoor- en winkelgebieden in stedelijke centra positief zijn en kansen bieden voor enkele aspecten onder People (sociaal, wonen).

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Werklocaties	Noord-Limburg												
	Midden-Limburg												
	Zuid-Limburg												

8.7 Mobiliteit

8.7.1 Inhoud van het beleidsthema

De ambitie voor mobiliteit in de ontwerp-Omgevingsvisie is genuanceerd: mobiliteit staat ten dienste van de mens en moet toekomstbestendig, slim, schoon en grenzeloos zijn. Mensen moeten zich naar wens en behoefte vrij kunnen bewegen, de ontwerp-Omgevingsvisie zegt hierover: *“We streven naar een Limburg dat uitstekend bereikbaar is voor alle mensen, voor goederen en voor informatie, mede door een goede aansluiting op (inter-)nationale en (eu)regionale netwerken (weg, spoor, water, lucht, buis). Het vervoer van mensen en goederen dient betrouwbaar, vlot, veilig en duurzaam te zijn en geen al te grote inbreuk op de leefomgeving en de milieukwaliteit te doen.”*

De ambitie is hoog, maar het regionale openbaar vervoer, het provinciale wegennet, de fietspaden en de verkeersveiligheid zijn dan ook de kernverantwoordelijkheden van de Provincie. Voor de mate van doelbereik is van belang wat de keuzes uit paragraaf 10.3 van de ontwerp-Omgevingsvisie exact betekenen. Op punten is dit duidelijk (blijven investeren in mobiliteitsopgaven volgens “Slim op weg naar Morgen”). Voor de ambities waar gesteld wordt dat de “Provincie streeft naar” bijvoorbeeld een betere doorstroming blijft onduidelijk wat de inzet van de provincie zal zijn. Voor vrachtvervoer wordt een groene en schone binnenvaart gestimuleerd. Voor (vervoer over spoor) en voor de luchtvaart zijn naast de provincie ook andere overheden en partijen in Nederland en het buitenland betrokken. Dat beperkt de mogelijkheden van de Provincie (participeren, stimuleren, lobbyen) en maakt dat zowel het succes van het beleid als de gevolgen van het beleid voor de aspecten van het beoordelingskader onzeker zijn.

In de ontwerp-Omgevingsvisie is Limburg (ook) beschouwd in de internationale context, met grensoverschrijdende verbindingen voor alle modaliteiten.

Het milieubelang heeft vrij expliciet een plek in de mobiliteitsambitie (die gericht is op beperking van milieueffecten, zowel People, Planet als Prosperity-aspecten). De urgente spanningsvelden tussen mobiliteit en omgevingsaspecten (ecologie, effecten van mobiliteit op natuurgebieden) komen in de ontwerp-Omgevingsvisie niet heel nadrukkelijk aan de orde.

8.7.2 Kansen en risico's

Mobiliteit raakt vrijwel alle aspecten van het beoordelingskader. Het eventueel behalen van de ambities biedt dan ook vooral kansen, namelijk het verbeteren van bereikbaarheid en voorkomen van negatieve milieueffecten en aantastingen van kwaliteit van de leefomgeving.

Op traditionele bereikbaarheidsaspecten scoort de ontwerp-Omgevingsvisie goed. De Provincie kan duidelijk aangeven waar ze in wil investeren en welke aspecten op projectbasis van belang zijn. De ontwerp-Omgevingsvisie geeft aan dat de ambitie voor slimme mobiliteit nog nader wordt uitgewerkt.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> • Kans op verbeteren verkeersveiligheid (nuloptie). • Investerings in snelfietsnetwerk zijn een kans voor de gezondheid. • Risico op toenemen effecten van autoverkeer op de kwaliteit van de leefomgeving is gering. 	Ecologisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> • Risico op aantasting bestaande leefgebieden flora en fauna bij hanteren van "traditionele" vormen van mobiliteitsoplossingen. • Intensief gebruik van wegen en daaruit voortkomende emissies zijn een risico voor de biodiversiteit. De visie doet geen zwaarwegend beleidsvoorstel. 	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> • Bereikbaarheid is van cruciaal belang voor het vestigingsklimaat. De visie legt deze relatie ook expliciet. Verbetering van de bereikbaarheid is een kans voor het verbeteren van het vestigingsklimaat.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> • Investerings in fietspaden en de kwaliteit van het infrastructurele netwerk zijn een kans voor de aantrekkelijkheid van de Limburgse leefomgeving. 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> • Maatregelen die ingaan op gedragsbeïnvloeding, Smart Mobility e.a. zijn kansen voor de duurzaamheidsambitie. Onduidelijk is op welke wijze deze ambitie gerealiseerd wordt. • Verplaatsen van goederen-transport van weg naar water en spoor leidt tot lager energiegebruik en minder emissie CO₂. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> • Bereikbaarheid is van invloed op de werkgelegenheid.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> • Een betere bereikbaarheid van de regio kan verhuisbewegingen (van voornamelijk jongeren) beperken, wat een positief effect heeft op de balans op de woningmarkt. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> • Geen noemenswaardige effecten. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> • Bereikbaarheid van onderwijsinstellingen is van belang voor de instandhouding van het onderwijsnetwerk.
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> • Een betere ontsluiting van de regio kan verhuisbewegingen (van voornamelijk jongeren) beperken, wat een positief effect heeft op de leefbaarheid. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> • Risico op verlies van landschapswaarden door nemen van fysieke maatregelen. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> • Positief effect van investeringen.

De kansen en risico's van mobiliteit voor de aspecten van het beoordelingskader in onderstaande matrix toont een focus op de 'Prosperity' en 'People'-kant van het duurzaamheidsspectrum. De risico's van mobiliteit voor de 'Planet'-aspecten liggen mede ten grondslag aan de gemaakte keuzes in de ontwerp-Omgevingsvisie. Zo bieden het verschuiven van goederentransport van de weg

naar water en/of spoor, het realiseren van een snelfietsnetwerk en de overgang naar meer Smart Mobility kansen. Bij de verdere uitwerking van het beleid gaat dit meer vorm en inhoud krijgen.

Het betrouwbaar, vlot, veilig en duurzaam maken en houden van het infrastructurele netwerk is een haalbare ambitie, mede gezien het belang dat de provincie daaraan toekent en de ervaring die de Provincie op dit vlak heeft. Het tweede onderdeel van de ambitie (geen al te grote inbreuk op de leefomgeving en de milieukwaliteit doen) is minder zichtbaar in de gemaakte keuzes ten aanzien van mobiliteit. Het risico op negatieve effecten wordt echter beperkt door de nadere uitwerkingen die zullen plaatsvinden en de afwegingen die dan worden gemaakt.

De beoordeling voor doelbereik (maar ook de milieueffectbeoordeling) is daarmee tweeledig: op Prosperity-aspecten zijn er duidelijke kansen. Op Planet-aspecten (en op het tweede deel van de gestelde ambitie) zijn er ook risico's aanwezig, mede door het weinig expliciet maken van de relatie tussen mobiliteit en natuur- en ruimtelijke kwaliteitswaarden. De voorgenomen gebiedsverkenningen mobiliteit kunnen op dit vlak tot meerwaarde te leiden.

In onderstaand overzicht zijn de beschrijvingen uit de tabel vertaald naar beoordelingen van de kansen en risico's voor de onderscheiden aspecten, voor de drie regio's van de provincie. Er worden kansen gesignaleerd voor de People-aspecten. Dat heeft vooral te maken met de aandacht voor de verkeersveiligheid en het bevorderen van andere vormen van mobiliteit. Aandachtspunten blijven wel het risico van de impact van mobiliteit op het ecologisch kapitaal en het gebruik van (fossiele) energie voor mobiliteit. Uiteraard zijn de uiteindelijke effecten afhankelijk van de mate waarin en de manier waarop de ambities van de Omgevingsvisie worden vertaald in concrete maatregelen.

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Mobiliteit	Noord-Limburg	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+	+	+
	Midden-Limburg	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+	+	+
	Zuid-Limburg	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+	+	+

8.8 Energie

8.8.1 Inhoud van het beleidsthema

De energietransitie is een grote maatschappelijke opgave, waarbij op landelijk niveau heldere doelen zijn vastgelegd.

In de ontwerp-Omgevingsvisie wordt relatief beknopt ingegaan op de opgave en op de overwegingen die van belang zijn. De ambitie in de ontwerp-Omgevingsvisie sluit aan bij de bestuurlijke afspraken en vastgesteld nationaal en provinciaal beleid en bevat geen aanvullende norm- of taakstellingen. Er is een belangrijke rol weggelegd voor de Regionale Energie Strategieën (RES) en de Provinciale Energiestrategie (ambities en doelen) die nog tot stand moeten komen (in december 2020). Er kan worden geconstateerd dat de beleidsvoornemens in de Omgevingsvisie ten aanzien van de energietransitie weinig ambitieus zijn.

Leidend voor de keuzes die de Provincie maakt is de ‘trias energetica’:

- Het verminderen van het energieverbruik door verspilling tegen te gaan;
- De energie komt zoveel mogelijk uit niet-fossiele, duurzame bronnen, zoals wind, water- en zonne-energie;
- De energie die niet met duurzame bronnen kan worden ingevuld wordt zo efficiënt en schoon mogelijk ingezet.

Voor zonne-energie wordt de zonneladder toegepast. Hierin is een voorkeursvolgorde opgenomen van plekken waar (grootschalige) zonne-energie kan worden gewonnen .

In de visie wordt de relatie gelegd met sociale aspecten: bereikbaarheid en betaalbaarheid voor iedereen, betrekken van inwoners.

Als gevolg van het nog niet concreet ingevuld zijn van het beleid -mede veroorzaakt door de koppeling aan de strategieën die worden opgesteld door de twee RES-regio’s in Limburg -en het zoeken naar maximalisatie van de inzet van andere partijen is onzeker of de doelen zullen worden gehaald.

Als groot en sterk industriecluster wil Chemelot in 2050 klimaat neutraal zijn. Hiervoor kijkt Chemelot naar grondstoffen, reststromen en de manier waarop in de energiebehoefte wordt voorzien. Bij dit proces is de Provincie betrokken via het beleidsthema Economie.

In de visie richten de milieuoverwegingen zich tot het hanteren van de zonneladder en een verbod op grote windturbines in uitsluitingsgebieden (NZL en N2000) en wordt de mogelijkheid open gelaten om aanvullende beperkingen (of voorkeursgebieden) aan te wijzen in een RES. In principe volstaat een dergelijke afweging, omdat de milieueffecten van de energietransitie zich voornamelijk manifesteren op voornoemde aspecten (landschap, natuur).

8.8.2 Kansen en risico’s

De milieueffecten van de energietransitie (zoals van grootschalige windparken of zonnevelden) op leefbaarheidsthema’s (gezondheid, geluid, luchtkwaliteit) zijn over het algemeen beperkt. Deze effecten worden, daar waar dat vanwege schaalniveau van belang is, geborgd door bestaande wet- en regelgeving. De negatieve effecten betreffen voornamelijk ruimtelijke kwaliteitsaspecten (ecologisch en historisch kapitaal en de bodem en ondergrond door toepassing van geothermie). Voor “Prosperity”-aspecten uit het beoordelingskader gelden geen of zeer beperkte milieueffecten.

De visie is duidelijk: het primaat ligt bij de RES. Ook voor het voorkomen van negatieve milieueffecten ligt het primaat aldaar. Hierbij is ook de vigerende wet- en regelgeving van belang. Dit doet samen voldoende recht aan het milieubelang. De rol van de Provincie wordt mede gevormd door nationale wetgeving en de daaruit voortvloeiende verplichting tot het opstellen van een RES. De energietransitie is echter ook in het belang van de Provincie: dit vraagt keuzes. De Provincie maakt deze keuzes door de regie in principe bij andere partijen te laten, maar schroomt niet ook zelf regie te nemen (en geeft aan in welke gevallen een regierol voor de provincie wenselijk is).

Eén en ander maakt dat het milieubelang een rol heeft (gehad) bij de totstandkoming van de ambitie voor de energietransitie, en dat de provincie goed heeft geformuleerd op welke wijze de provincie bijdraagt aan de energietransitie.

People	Planet	Prosperity
<p>Gezonde, veilige leefomgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> Risico op negatieve effecten van energemaatregelen kunnen lokaal optreden (bijvoorbeeld geluidsoverlast warmtepompen). Regelgeving stelt eisen aan milieubelasting, bijvoorbeeld voor windturbines. Dat beperkt het risico op effecten. <p>Aantrekkelijke leefomgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> Grootschalige wind- of zonne-energie is een risico voor “horizonvervuiling” of verrommeling van het landschap. <p>Wonen</p> <ul style="list-style-type: none"> Kans op meeprofiten van inwoners van energiematregelen. <p>Sociaal</p> <ul style="list-style-type: none"> Kans op meeprofiten van inwoners van energiematregelen, dit kan bijdragen aan de sociale aspecten (ongelijke verdeling van lasten en lusten is daarentegen een risico). 	<p>Ecologisch kapitaal</p> <ul style="list-style-type: none"> Risico op aantasting bestaande leefgebieden flora en fauna (leef- en foeragegebied) door ruimtebeslag. Windturbines zijn risico in voor vogels en vleermuizen. <p>Energie & grondstoffen</p> <ul style="list-style-type: none"> Kans op terugdringen gebruik fossiele brandstoffen, de grootte daarvan is afhankelijk van de mate waarin de energietransitie daadwerkelijk zal plaatsvinden. <p>Bodem, water & ondergrond</p> <ul style="list-style-type: none"> Risico voor grondwater als gevolg van toepassing geothermie en Warmte Koude Opslag (WKO) <p>Historisch kapitaal</p> <ul style="list-style-type: none"> Risico op verlies landschapswaarden bij windmolenparken en zonepaneel parken. Risico op verlies archeologische waarden bij toepassing geothermie en Warmte Koude Opslag. 	<p>Vestigingsklimaat</p> <ul style="list-style-type: none"> Een goede, duurzame energievoorziening kan een positief element zijn voor het vestigingsklimaat. <p>Werk en inkomen</p> <ul style="list-style-type: none"> De bijdrage aan de werkgelegenheid is naar verwachting niet groot vanwege de lage ambities. <p>Opleiding en netwerken</p> <ul style="list-style-type: none"> Geen relevant effect. <p>Bereikbaarheid</p> <ul style="list-style-type: none"> Geen relevant effect.

Op basis van puntsgewijze beoordeling in bovenstaande tabel is onderstaande beoordeling voor de beschouwde aspecten van het beoordelingskader gemaakt. Het risico op negatieve effecten is vooral gerelateerd aan de grootschalige opwekking van duurzame energie (wind en/of zon). Dat kan effect hebben op de aantrekkelijkheid van de leefomgeving en invloed hebben op het ecologisch en historisch kapitaal. Er zijn verschillen tussen de drie regio's. In Noord- en Midden-Limburg zijn de kansen om grootschalige energieopwekking mogelijk te maken groter dan in Zuid-Limburg, waar in het Heuvelland beperkingen gelden. In de drie regio's bieden de daken van grote bedrijven (zoals in Greenport Venlo) kansen voor zonne-energie. In Zuid-Limburg is Chemelot een grote gebruiker van energie, met ook grote kansen om een transitie naar een meer duurzaam energiegebruik.

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Energie	Noord-Limburg
	Midden-Limburg
	Zuid-Limburg

8.9 Land- en tuinbouw

8.9.1 Inhoud van het beleidsthema

De ontwerp-Omgevingsvisie is helder over het belang van de land- en tuinbouw voor de provincie: belangrijk voor de economie, en beeldbepalend voor een groot deel van het buitengebied in Limburg. Ook is duidelijk dat de land- en tuinbouw een sterk bepalende factor is voor de kwaliteit van de leefomgeving. De ontwerp-Omgevingsvisie geeft aan dat de grote opgaven voor de kwaliteit van de fysieke omgeving en van de biodiversiteit vragen om veranderingen in de manier waarop land- en tuinbouw plaatsvinden. De noodzakelijke transitie van de landbouw is ook op nationaal niveau (in de NOVI) een kernpunt.

In de ambitie voor de landbouw (paragraaf 12.2 in de ontwerp-Omgevingsvisie) zijn het bieden van een gunstig ondernemersklimaat voor de landbouw en het uitbouwen van de positie als een toonaangevende agrarische sector belangrijke punten. Maar wel een landbouw die meer duurzaam, circulair en vraaggericht is en die in balans is met, en bijdraagt aan een gezonde en duurzame leefomgeving.

In de paragraaf 'waar kiezen we voor' in de ontwerp-Omgevingsvisie is een grote rol weggelegd voor de sector zelf, met de Provincie als ondersteunend en faciliterend. In de ontwerp-Omgevingsvisie is niet duidelijk gemaakt wat de kaders zijn die de Provincie in de omgevingsverordening zal opnemen.

8.9.2 Kansen en risico's

Het is evident dat landbouw een grote impact heeft op het buitengebied. De landbouw is een belangrijke (maar niet de enige) factor in de teruggang van de biodiversiteit en heeft invloed op de kwaliteit van bodem en grond- en oppervlaktewater en van kwaliteit van de lucht en gezondheid. Dat had een reden kunnen zijn om bij het opstellen van de visie te onderzoeken welke andere mogelijkheden er zijn voor het omgaan met de landbouw. Uit de nu beschikbare teksten blijkt niet dat in dit opzicht alternatieve opties zijn afgewogen en dus ook niet of het belang van natuur en milieu heeft meegespeeld. In de huidige vorm is de landbouw (en met name de intensieve veehouderijen in Noord- en Midden-Limburg) verre van circulair met de import van veevoer, de export van landbouwproducten en het achterblijven van nutriënten en heeft de landbouw grote effecten op natuurwaarden en ruimtelijke kwaliteitswaarden. De Omgevingsvisie zoekt nu een balans tussen het economisch belang van de landbouw en de belangen van natuur, omgeving en gezondheid.

De insteek van het nu voorliggende beleid in de ontwerp-Omgevingsvisie is dat de sector zelf een belangrijke rol heeft, waarbij de Provincie kaders stelt en faciliteert, ondersteunt, regisseert en kan reguleren. Ook vanuit het Rijk wordt beleid in gang gezet gericht op de transitie van de landbouw. De vraag is of het primaat bij de sector zelf voldoende gaat opleveren. Hierbij spelen allerlei factoren, in principe op het niveau van de individuele bedrijven (bedrijfseconomisch, opvolging, beschikbare ruimte en uitbreidingsmogelijkheden/toekomstperspectief, subsidies, uitkoopregelingen en wellicht ook ideële factoren) een rol. Deze factoren zullen voor een aantal ondernemers leiden tot stoppen of afbouwen. Een aantal andere ondernemers zullen doorgaan. En waar gestopt wordt gaat de agrarische functie van de gronden in de meeste gevallen over naar een andere agrarische ondernemer.

In de beoordeling van de kansen en risico's in de tabel is vooral de 'Planet' kolom gevuld. Voor zover zichtbaar in de visie zijn geen beleidsopties onderzocht waarin meer vanuit 'Planet' uitgangspunt is gekeken naar de landbouw en wat de inhoud van het beleid zou zijn als andere uitgangspunten zouden worden gekozen. Deze Planet-aspecten spelen nadrukkelijk een rol in allerlei kaders en beleidsonderdelen van de Provincie, maar zijn als het ware meer beperkend dan sturend.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Intensieve veehouderij heeft risico's voor de gezondheid van inwoners in de directe omgeving van de bedrijven (uitstoot fijnstof; Q koorts, etc.). 	Ecologisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Risico op aantasting bestaande leefgebieden flora en fauna. Intensief gebruik van grond en de emissies vanuit de landbouw zijn een groot risico voor de biodiversiteit; bij een onvoldoende transformatie van de landbouw blijft dit risico (te) groot. 	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> De nu voorliggende visie biedt ruimte aan de agrarische bedrijvigheid.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Schaalvergroting van de landbouw is een risico voor de aantrekkelijkheid van het buitengebied. 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> De transformatie van de landbouw en van het landelijk gebied kan bijdragen aan het duurzaam produceren van energie. De huidige landbouw (IV) importeert veel grondstoffen van elders; transitie van de landbouw (meer circulair) is een kans om dit terug te dringen; maar het risico blijft dat de transitie te beperkt blijft en dus de import van grondstoffen groot. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> Transformatie van de landbouw kan van invloed zijn op de werkgelegenheid; dit kan echter ook positief uitvallen, afhankelijk van de manier waarop de transformatie vorm krijgt.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> Wonen in de directe nabijheid van intensieve veehouderij is niet gewenst. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> Als de transformatie van de landbouw onvoldoende vorm krijgt blijft de belasting van bodem en water met nutriënten en andere stoffen en chemicaliën aanwezig. Bodemkwaliteit (fysisch en chemisch) herstelt niet vanzelf en kan door verder agrarisch gebruik van de bodem verder achteruitgaan. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie.
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie Voor plattelandskernen is de agrarische sector nog steeds van belang. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Risico op verlies van landschapswaarden door uitbreiding van agrarische bedrijven. Maar ook dreigende verromming door schaalvergroting en leegstaande agrarische gebouwen. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie.

Wat zou bijvoorbeeld de inhoud van het beleid zijn als (bijvoorbeeld) het uitgangspunt zou zijn dat de Limburgse bijdrage aan de depositie in Natura 2000-gebieden niet meer mag zijn dan de helft van de KDW? Of dat de import van veevoer –gebaseerd op het principe 'circulair' – niet

meer wordt geaccepteerd? Het nu voorliggende beleid is een conglomeraat van beleidsvoor-nemens, rollen, plannen en maatregelen om de ongewenste effecten van de land- en tuinbouw in te perken.

Vanuit het perspectief van het MER ligt het daarom voor de hand om nader te bekijken wat de winst kan zijn van een benadering die meer uitgaat van de ‘Planet’ onderdelen van het beoorde-lingskader. Deze overwegingen zijn ingebracht in de iteratieslag tussen visie en MER. Voornamel-ijk ten aanzien van milieueffecten op Planet-aspecten borgt de Omgevingsvisie onvoldoende het bereiken van de doelen.

De kansen en risico’s voor de leefomgeving die het gevolg zijn van de landbouw hangen uiteraard sterk af van de vraag of en in hoeverre de gewenste en – beschouwd vanuit natuur, milieu, ge-zondheid en landschap - noodzakelijke transformatie vorm krijgt. Beperkt het beleid zich tot het stellen van kaders en daarmee het (verder) achteruitgaan van biodiversiteit en milieukwaliteit, of wordt meer actief ingezet op de benodigde transformatie? Voor de beoordeling van de kansen en risico’s van de landbouw voor de aspecten van het beoordelingskader is uiteraard van belang welke kaders worden gesteld

Bovenstaande duiding van de mogelijke impact van de land- en tuinbouw is vertaald in onder-staand overzicht van kansen en risico’s voor de aspecten van het beoordelingskader. Uit dit over-zicht komt naar voren dat – ondanks alle beleid dat is gericht op het beperken van de impact van de landbouw – er risico’s aanwezig zijn voor de People en Planet-aspecten. Deze risico’s zijn het grootst in Noord- en Midden-Limburg.

Beleids-thema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Land- en tuinbouw	Noord-Limburg	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	
	Midden-Limburg	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	
	Zuid-Limburg	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	

8.10 Water

8.10.1 Inhoud van het beleidsthema

De ontwerp-Omgevingsvisie bevat een duidelijke beschrijving van de opgave ten aanzien van wa-ter en de veranderende problematiek. In de periode van het opstellen van de ontwerp-Omge-vingvisie is het voorgenomen beleid aangevuld, aangepast en aangescherpt. Tot op zekere hoogte hebben daarbij ook externe factoren (zoals de stikstofcrisis, corona) een rol gespeeld. Deze factoren zullen onvermijdelijk ook invloed hebben bij de verdere uitwerking van het beleid.

In de opgave komt de onderlinge samenhang met andere thema’s zoals landbouw, natuur en energie duidelijk naar voren. Deze opgave vormt vervolgens de onderbouwing van de centrale ambitie: *“Om droge en natte periodes het hoofd te bieden werken wij vanuit onze regierol voor het regionaal watersysteem toe naar een ecologisch gezond functionerend, veerkrachtig en adap-tief watersysteem, dat in staat is om de gevolgen van weersextremen en wisselende waterkwali-teit op een natuurlijke wijze op te vangen”*. De keuzes die vervolgens worden uitgewerkt dragen

bij aan deze centrale ambitie, waarbij de relatie met andere thema's zichtbaar blijft. Bij het waterbeheer is de Provincie één van de partijen die een rol spelen. Samenwerken is dus noodzakelijk. De manier waarop de doelen en ambities zullen worden gerealiseerd wordt uitgewerkt in een programma.

8.10.2 Kansen en risico's

De effecten voor de fysieke leefomgeving van de (beleids)keuzes in de ontwerp-Omgevingsvisie met betrekking tot water zijn in onderstaande matrix aangeduid in de vorm van kansen en risico's.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Het stellen van normen voor wateroverlast, waarbij rekening gehouden wordt met klimaatverandering, draagt bij aan een veilige leefomgeving. Beschermen en verbeteren waterkwaliteit borgt de continuïteit van de drinkwatervoorziening (primaire levensbehoefte). 	Ecologisch kapitaal <p>Het beheren van grondwaterstanden heeft een positief effect op de ecologische kwaliteit van natuurgebieden en het oppervlaktewatersysteem.</p>	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> Een adequate bescherming tegen wateroverlast en risico's van hoogwater zijn van belang als vestigingsvoorwaarde. De beschikbaarheid van voldoende water van de juiste kwaliteit is van belang voor het vestigingsklimaat.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Maatregelen gericht op het klimaat robuust maken van het watersysteem kunnen een positief hebben op de aantrekkelijkheid van de leefomgeving en het tegengaan van hittestress. 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> Risico op waterverontreinigingen door het gebruik van verontreinigende grondstoffen door de industrie, bedrijvigheid en de landbouw. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie, maar wel een indirecte relatie via het vestigingsklimaat.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie op de samenstelling en kwaliteit van de woningvoorraad. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> Door bij ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving de gevolgen van droogte, wateroverlast en waterkwaliteit mee te wegen, kan worden bijgedragen aan de kwaliteit en kwantiteit van drink-, grond- en oppervlaktewater. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> Er wordt nadrukkelijk ingezet op grensoverschrijdende samenwerking wat bij kan dragen en het ontwikkelen van (nieuwe) kennisnetwerken.
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Maatregelen voor het robuuster maken van het watersysteem kunnen een positief landschappelijk effect hebben. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> Een adequate bescherming tegen wateroverlast en hoogwater beperkt de risico's op het verstoren van de bereikbaarheid.

Over het algemeen sluiten de (beleids)keuzes goed aan bij de opgaven die beschreven zijn. Zo wordt bijvoorbeeld uit de opgave duidelijk waarom stijgend mijnwater een risico vormt. Vervolgens wordt de keuze gemaakt om deze stijging te monitoren door middel van monitoringsputten, zodat tijdige maatregelen genomen kunnen worden.

In onderstaande matrix is (op basis van het overzicht in de vorige paragraaf) de beoordeling van de effecten van de beleidsvoornemens voor het beleidsthema water opgenomen. Een goede aan-

pak van het watersysteem is een essentiële voorwaarde voor veel aspecten. Bij de meeste aspecten heeft het beleid gericht op het water een positief effect. Bij enkele aspecten is de beoordeling neutraal.

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Water	Noord-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	Midden-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	Zuid-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	

8.11 Natuur

8.11.1 Inhoud van het beleidsthema

Uit de opgave wordt duidelijk dat de unieke natuur in Limburg van belang is voor welzijn, gezondheid en economie, maar dat de natuur moet concurreren met de (toenemende) ruimtevrage vanuit functies zoals landbouw, wonen, energieopwekking, economie en recreatie. De afname van de biodiversiteit is groot als gevolg van het intensieve gebruik van de ruimte. Er is een toenemend verschil in kwaliteit tussen de natuurgebieden (Natuurnetwerk Nederland, met als belangrijk onderdeel daarin de Natura 2000-gebieden) en het landelijk gebied buiten de natuurgebieden. Ook de verandering van het klimaat heeft invloed.

Het beleid in de ontwerp-Omgevingsvisie heeft als ambities een robuust grensoverschrijdend natuur- en waternetwerk van goede kwaliteit met een verankering van de natuur in de samenleving, beleefbaarheid bij de woonomgeving en als een factor waarmee bij transitie rekening moet worden gehouden. Dat is van belang voor de natuur zelf, maar ook voor gezondheid, welvaart en welzijn. Met het realiseren van deze ambities worden flinke stappen gezet om de natuur en biodiversiteit op orde te krijgen.

De ontwerp-Omgevingsvisie bevat echter geen duidelijke centrale ambitie met betrekking tot natuur waarin duidelijk wordt gemaakt hoe de waarde van natuur geprioriteerd wordt ten opzichte van andere functies. Bijvoorbeeld, hoe staan de doelstellingen met betrekking tot natuur ten opzichte van de ambities voor de landbouw. Wordt er in eerste instantie ruimte geboden aan de economische groei van de landbouw, of staat het beperken van negatieve effecten op de natuur voorop? Dit speelt net name in Noord- en Midden-Limburg waar veel intensieve veehouderijen aanwezig zijn. In de ontwerp-Omgevingsvisie is het voornemen opgenomen om het natuurinclusief ondernemen te stimuleren.

8.11.2 Kansen en risico's

De kansen en risico's die het gevolg kunnen zijn van het natuurbeleid hangen sterk af van de vraag of en in hoeverre het gewenste natuurbehoud en de versterking van natuur zal plaatsvinden, met het oog op de concurrerende ruimteclaims vanuit andere thema's. In onderstaande matrix zijn de effecten van het natuurbeleid voor de aspecten van het beoordelingskader aangestipt.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Natuurontwikkeling draagt bij aan een gezonde leefomgeving. Natuur biedt ruimte voor rust, recreatie en beweging. De ontwikkeling van stadsnatuur draagt bij aan klimaatadaptatie. 	Ecologisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Het voorgenomen beleid biedt duidelijke kansen tot behoud en herstel van natuurwaarden in natuurgebieden en het natuurnetwerk. In de overige (buiten)gebieden blijft de biodiversiteit onder druk staan. 	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> Natuurwaarden kunnen een positief effect hebben op het vestigingsklimaat. Maar beperkingen vanuit natuur kunnen ook een negatief effect hebben.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Natuurontwikkeling draagt in een belangrijke mate bij aan de omgevingskwaliteit. Natuur in en nabij dorpen en steden versterkt de beleefbaarheid van natuur. 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> Natuur is van economische belang door recreatie en toerisme.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> Natuurherstel biedt kansen voor het herstel van grondwaterstanden. Natuurherstel biedt kansen voor het verbeteren van de a-biotiek. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> Geen directe relatie
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> Natuur is een sociale voorziening door de recreatieve functie. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Natuurbehoud draagt bij aan het behoud van landschappelijke waarden. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> Om natuur te kunnen beleven dienen natuurgebieden bereikbaar te zijn (voldoende wandel- en fietsroutes en parkeergelegenheden).

Bij het opstellen van de ontwerp-Omgevingsvisie zijn de keuzes ten aanzien van 'waar kiezen we voor' aangescherpt en aangevuld. Niet alleen in de natuurgebieden zelf maar ook in de groen-blauwe mantel. De groen-blauwe mantel bevat agrarische gebieden en natuurgebieden rondom het Natuurnetwerk Limburg en landschappelijk waardevolle beekdalen, steilere hellingen en bufferzones rondom bestaande natuurgebieden (de zilvergroeene natuurzone en bronsgroene landschapszone). De groen-blauwe mantel wordt nader gedefinieerd in het op te stellen natuurprogramma.

Het stikstofdossier vormt het momentum om aan de slag te gaan met natuurherstel. De verwachting is dat de landelijke generieke maatregelen, het aanvalsplan stikstof van de Provincie en de transitie naar een duurzame kringloop- en natuurinclusieve landbouw op termijn zullen leiden tot een verdere afname van de depositie van stikstof in Natura 2000-gebieden en van de nadelige effecten op biodiversiteit en bodem- en waterkwaliteit. Hierdoor kunnen ook de problemen met vergunningverlening voor woningbouw en infrastructurele projecten worden vlot getrokken. Het voortvarend kunnen uitvoeren van het aanvalsplan stikstof door de Provincie wordt medebepaald door het beschikbaar komen van Rijksmiddelen. De onderhandelingen hierover lopen nog. Realisatie van Natura 2000-doelstelling is dus afhankelijk van een breed scala van omstandigheden. Hierbij gaat het niet alleen om stikstof, maar bijvoorbeeld ook om de watercondities, ruim-

telijke condities en de afspraken in het klimaatakkoord (2019) waaronder een gezamenlijke bos-
senstrategie en de aanbevelingen over klimaatadaptatie door de droogtetafels. Het is dan ook
van belang dat de opstelling van het programma natuur nauw wordt gezwalwstaart met de aan-
pak van het stikstofdossier, het waterprogramma, de landschapsnota, de gebiedsgerichte aanpak
etc.

In de prioritering van keuzes die de provincie maakt voor het thema natuur ten opzichte van an-
dere thema's zoals landbouw, energie, economie en wonen kunnen duidelijker keuzes gemaakt
worden. Nu wordt duidelijk ingezet op het volgen van de landelijke verplichtingen met betrekking
tot natuurdoelstellingen. Of en welke keuzes de Provincie zelf maakt komt echter niet duidelijk
genoeg naar voren. Wat kan er naast de landelijke ambities gedaan worden? In het op te stellen
Natuurprogramma kan hieraan nader invulling worden gegeven.

Een aantal ambities kan worden aangescherpt. Zo kan bijvoorbeeld in een overgangszone rond
en tussen het Natuurnetwerk ruimte gezocht worden voor natuur in combinatie met kringland-
bouw, recreatie, klimaatmaatregelen zoals bos, zonne- en windparken en waterbuffering. Verder
kan de maatschappelijke betrokkenheid versterkt worden door te investeren in netwerken met
nieuwe partners zoals in de zorg. Ook kan gestreefd worden naar een natuurinclusieve samenle-
ving, waarbij natuur sterk verankerd is in de samenleving en dicht bij de woonomgeving beleef-
baar is. In een natuurinclusieve samenleving wordt een brug geslagen tussen natuur én andere
thema's en (verander)opgaven. Daardoor dragen de natuur en het landschap bij aan de gezond-
heid, het welzijn en de welvaart van bewoners en neemt de samenleving op haar beurt meer ver-
antwoordelijkheid voor natuur in de eigen directe leefomgeving. Vanuit de m.e.r. kan dan de
vraag worden gesteld hoe dit wordt bereikt. Door meer water en groen in wijken te realiseren
kan de beleefbaarheid van (stads)natuur toenemen. Hiervoor kan bijvoorbeeld een streefwaarde
opgesteld worden voor het percentage groen en water dat gewenst is. Dit kan bijvoorbeeld wor-
den meenomen bij de verdere uitwerking van het beleid voor wonen en leefomgeving.

De gemaakte keuzes in de ontwerp-Omgevingsvisie (kwaliteits- en kwantiteitsimpuls natuur, fau-
nabeheer en soortbescherming, betrokkenheid en draagvlak natuur en landschap) zijn in beginsel
goede keuzes om concreet beleid op te kunnen voeren (bijvoorbeeld meer onderlinge verbinding
natuur/economie) etc. De uiteindelijke richting en inhoud van het concrete beleid vraagt bij een
aantal onderdelen nog wel een verdere uitwerking in het Natuurprogramma: welk instrumenta-
rium wordt ingezet om de keuze verder te brengen?

Een integrale beoordeling van de milieusituatie van natuur leidt tot de conclusie dat elders in de
ontwerp-Omgevingsvisie (Prosperity-aspecten en landbouw) te weinig concrete keuzes zijn ge-
maakt. Dit is van belang omdat met name deze beleidsterreinen negatieve effecten kunnen heb-
ben op het realiseren van de ambities op het gebied van natuur en biodiversiteit. Een belangrijk
punt is meewegen van natuur en biodiversiteit ten opzichte van andere ambities (landbouw, toe-
risme, ruimtelijke ontwikkeling) om de doelen in de natuurparagraaf van de tweede conceptver-
sie van de Omgevingsvisie te kunnen bereiken.

In onderstaande matrix is een beoordeling opgenomen van het voorgenomen beleid. Over het
algemeen is er een positieve relatie: het versterken van de natuurwaarden draagt bij aan een ge-
zonde en aantrekkelijke leefomgeving en is tevens positief voor de sociale aspecten. Ook de kwa-
liteit van de ondergrond (bodem en water, diepere ondergrond) kan positief worden beïnvloed
door de maatregelen die zijn gericht op het versterken van de natuurwaarden.

De keerzijde daarvan kan zijn dat er beperkingen ontstaan voor enkele aspecten onder Prosperity. Dit kan een negatief, maar tamelijk specifiek effect hebben op het vestigingsklimaat voor bedrijven en er kunnen beperkingen ontstaan voor (het gebruik van) infrastructuur. Kanttekening hierbij is dat voor bepaalde soorten van bedrijvigheid de versterking van de natuurwaarden ook een positieve factor kan zijn. In de matrix is het effect op het ecologisch kapitaal per saldo neutraal beoordeeld. Deze beoordeling is gebaseerd op de overweging dat buiten de gebieden waarop het beleid zich richt de biodiversiteit sterk onder druk blijft staan en dat voor deze gebieden (en de gebruiksfuncties in deze gebieden) geen concreet beleid is opgenomen.

Bij de beoordeling is ook meegewogen dat nog een nadere uitwerking en concretisering van het beleid nodig is. Het feitelijke succes van het beleid hangt sterk af van deze uitwerking. Deze nadere uitwerking zal plaatsvinden in het Natuurprogramma.

Beleidsthema	regio	People			Planet				Prosperity				
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Natuur	Noord-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Midden-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Zuid-Limburg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

8.12 Landschap

8.12.1 Inhoud van het beleidsthema

Het Limburgs landschap heeft een hoge waarde. Limburg is een groene provincie met karakteristieke landschappen. Er zijn binnen de provincie duidelijke verschillen aanwezig ten aanzien van het landschap en de landschappelijke kwaliteit. Aantrekkelijke natuurgebieden worden afgewisseld met pittoreske dorpskernen en grondgebonden landbouw. Het landschap was van oudsher dooraderd met hagen, houtkanten, beekjes, poelen en andere cultuurhistorische elementen. In de afgelopen decennia is het landgebruik in Limburg, net als elders in Nederland, echter ingrijpend veranderd. Hierdoor is het unieke karakter van het Limburgse landschap onder druk komen te staan. Ook in het licht van een aantal grote maatschappelijke opgaven is behoud en ontwikkeling van dit landschap in de toekomst niet vanzelfsprekend. De ontwerp-Omgevingsvisie noemt dan ook als uitdaging het, vanuit het landschap als drager, toevoegen van kwaliteit aan de verschillende transitieopgaven.

Een generieke opgave voor heel Limburg is hierbij het behoud, beheer, ontwikkeling en beleving van de (landschappelijke, cultuurhistorische, natuurlijke en waterhuishoudkundige) kernkwaliteiten van het landschap. Doelbereik is allesbehalve vanzelfsprekend door de grote ruimtedruk. Echter, juist in Limburg is het landschap een belangrijke waardevolle troef in de strijd om talentvolle (ook internationale) werknemers en economische en sociale ontwikkelingsmogelijkheden. De ontwerp-Omgevingsvisie legt de focus op de meest bijzondere landschappen in de provincie.

8.12.2 Kansen en risico's

Risico van het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie (overeenkomstig met het huidige beleid) is dat de waarden in de gebieden met stringente wet- en regelgeving (groenblauwe mantel, Nationaal Landschap Zuid-Limburg e.d.) gehandhaafd blijven en het landschap zonder beschermingsregime verschaalt door het ontbreken van harde restricties. In belangenafwegingen zal het historisch landschap het vaak verliezen van belangen met stringente wet- en regelgeving (natuur of leefbaarheidsaspecten). Een groter landschappelijk positief effect heeft het actief ontwikkelen van landschappelijke waarden (en daar ook actie op ondernemen), en minder het vanuit een strategie van verlies en schadebeperking vasthouden aan huidige landschappelijke kwaliteiten.

Het beschermingsgedeelte van het voorgestelde beleid is stevig uitgewerkt. Het ontwikkelingsgedeelte van het landschapsbeleid blijft vaag om met zekerheid positieve voorspellingen over doelbereik te doen. Risico van het huidige beleid (een strategie van behoud en schadebeperking) is dat de landschappelijke kwaliteit niet (of beperkt) aan kwaliteit inboet, maar zeker niet aan kwaliteit zal winnen. Voor wat betreft de milieusituatie is stabilisatie daarmee het maximaal haalbare.

In de basis kan een landschappelijke impuls een belangrijke onderlegger zijn voor een verbetering van veel milieuaspecten. Het positieve effect van landschappelijke impulsen voor Planet-aspecten is evident. Ook het effect op People-aspecten is logisch: landschappelijke kwaliteit draagt bij aan de kwaliteit van de leefomgeving, creëert een woonomgeving die uitnodigt tot bewegen en het ontplooiën van sociale activiteiten. In de visie wordt de meerwaarde van de koppelingen benoemd.

People	Planet	Prosperity
Gezonde, veilige leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Landschapsontwikkeling heeft een groot positief effect op de mate waarin de leefomgeving uitnodigt tot beweging. 	Ecologisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Met ontwikkeling van landschap en ecologie zijn synergievoordelen te behalen. 	Vestigingsklimaat <ul style="list-style-type: none"> Een aantrekkelijk landschap draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat.
Aantrekkelijke leefomgeving <ul style="list-style-type: none"> Landschapsontwikkeling heeft een groot positief effect op de aantrekkelijkheid van de leefomgeving. 	Energie & grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> Grootschalige energieopwekking is een risico voor landschapsbescherming. 	Werk en inkomen <ul style="list-style-type: none"> De recreatieve sector is een belangrijke Limburgse economische pijler. Deze sector is gebaat bij op z'n minst behoud van de kwaliteit van het landschap.
Wonen <ul style="list-style-type: none"> Landschapsontwikkeling kan, door de bijdrage aan een aantrekkelijke woonomgeving, bijdragen aan de aantrekkingskracht van Limburg en daarmee bijdragen aan de nodige vraag naar woningen. 	Bodem, water & ondergrond <ul style="list-style-type: none"> Herstel van het historisch landschap biedt kansen voor de klimaatadaptiviteit van het landschap en het terugdringen van de monocultuur die dreigt te heersen voor het landschap. 	Opleiding en netwerken <ul style="list-style-type: none"> Geen noemenswaardige milieueffecten.
Sociaal <ul style="list-style-type: none"> Landschap is een sociale voorziening door de recreatieve potentie. 	Historisch kapitaal <ul style="list-style-type: none"> Het historisch landschap is sterk gebaat bij landschappelijk herstel. 	Bereikbaarheid <ul style="list-style-type: none"> Geen noemenswaardige kansen of risico's.

De ontwerp-Omgevingsvisie bevat goede intenties ten aanzien van doorontwikkeling van het landschap en biedt handvatten voor bescherming en ontwikkeling van landschappelijke waarden.

Het beschermingsgedeelte van het voorgestelde beleid is in de ontwerp-Omgevingsvisie uitgewerkt. De ontwerp-Omgevingsvisie biedt duidelijke handvatten voor het opnemen van regels die de landschappelijke kwaliteit van bijzondere Limburgse landschappen beschermen.

Een groot risico ligt in de landschappelijke kwaliteit van gebieden waar geen beschermingsregime van toepassing is en waar het landschap als het ware “vogelvrij” is. Verrommeling kan hier optreden, met alle gevolgen (verlies van aantrekkelijkheid leefomgeving, teruglopen klimaatadaptiviteit, ecologische waarde landschap etc.) van dien.

Het ontwikkelingsgedeelte van het landschapsbeleid is te weinig uitgewerkt om met zekerheid positieve voorspellingen over doelbereik te kunnen doen. Risico van het huidige beleid (een strategie van behoud en schadebeperking) is dat de landschappelijke kwaliteit niet (of beperkt) aan kwaliteit inboet, maar zeker niet aan kwaliteit zal winnen. Voor wat betreft de milieusituatie is stabilisatie daarmee het maximaal haalbare.

De geprognosticeerde beoordeling van doelbereik van een kwalitatief hoogwaardig (historisch) landschap is laag beoordeeld. Dat heeft meer te maken met andere ambities dan met de in de ontwerp-Omgevingsvisie voor het landschap uitgesproken ambitie. Ondanks de goede intenties (en de daarmee samenhangende beschermingsregimes) blijkt uit de afgelopen decennia dat het niet of nauwelijks mogelijk blijkt om het landschap afdoende te beschermen tegen economische druk. Dat geldt ook voor het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de groenblauwe mantel.

De geleidelijke aantasting van het landschap is vooral (maar niet uitsluitend) te verklaren door de invloed van landbouw, ruimtelijke ontwikkelingen en toerisme. De uitbreiding van ruimte voor bedrijvigheid heeft effect op het landschap. Een grote impact op het landschap komt van de ingrepen ten behoeve van opbrengstmaximalisatie in de landbouw: meidoornhagen worden geroid en vervangen voor prikkeldraad, karakteristieke hoogstamfruitboomgaarden vervangen door laagstambomen, ‘graften’ of kleine bosschages omgeploegd, en bloemrijke akkerranden weggemaaid. Dit alles met sterk negatieve gevolgen voor het kleinschalig cultuurlandschap dat bijvoorbeeld het Heuvelland zo kenmerkt.

Naast de landbouw hebben ook toerisme en recreatie een enorme impact op het landschap. Toeristische accommodaties als vakantieparken en campings nemen sterk in aantal toe en andere worden uitgebreid. Dit heeft tot gevolg dat het toeristische en recreatieve verkeer verder toeneemt. Dit brengt niet alleen waardevolle kwaliteiten van het landschap als stilte, schone lucht en rust in gevaar, maar heeft ook directe impact op het landschap, bijvoorbeeld door de aanleg van nieuwe toeristische infrastructuur.

Naast landbouw en toerisme spelen tal van andere ruimtelijke vraagstukken waarbij landschap vaak het onderspit delft. Denk hierbij aan aanleg van nieuwe wegen, het transformeren van landbouwgebieden naar energieopwekkingsgebieden, het wel of niet openhouden van de regionale luchthaven Maastricht-Aachen Airport, woningbouw en de transformatie van leegstaand vastgoed. Het is juist deze stapeling van ruimtelijke vraagstukken die het landschap onder druk zet.

Kortom: het uitblijven van het écht serieus nemen van het landschap buiten de meest bijzondere landschappen bij andere ambities (landbouw, toerisme, ruimtelijke ontwikkeling) leidt tot de conclusie dat de goede intenties die uitgesproken worden in de landschapsparagraaf van de ontwerp-Omgevingsvisie weinig effect zullen sorteren. Het effect van ruimtelijke ontwikkelingen is beschouwd bij de betreffende beleidsthema’s.

Al met al leidt het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie tot onderstaande beoordeling in relatie tot het integrale beoordelingskader.

Voor het aspect Historisch kapitaal (waaronder ook landschap valt) is een licht positieve beoordeling opgenomen. Dit is gedaan omdat het landschapsbeleid naar verwachting een positief effect heeft in delen van Limburg waarop het (beschermings)beleid zich richt. De impact van andere ontwikkelingen (bijvoorbeeld energie) op het Historisch kapitaal is beoordeeld bij de betreffende thema's. Vanuit landschap is daarbij relevant dat het provinciale landschapsbeleid en de regelgeving buiten de gebieden waarop de focus ligt en waar geen provinciale belangen spelen niet tot weinig bescherming biedt tegen veranderingen.

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Landschap	Noord-Limburg	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	
	Midden-Limburg	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	
	Zuid-Limburg	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	

8.13 Bodem en ondergrond

8.13.1 Inhoud van het beleidsthema

Het centrale doel van het thema bodem en ondergrond komt in de ontwerp-Omgevingsvisie duidelijk naar voren, namelijk “het streven naar een Limburgse ondergrond die duurzaam inzetbaar blijft, ook voor toekomstige generaties”. Hierbij worden enkele aandachtspunten herkend zoals Zeer Zorgwekkende Stoffen (zoals PFAS), bodembewegingen als gevolg van de voormalige steenkoolwinning en het voorkomen van bodem- en grondwaterverontreinigingen op voormalige stortplaatsen. Het beleid richt zich op de (diepere) ondergrond, ontgrondingen (oppervlakedelfstoffen) en bodembescherming. Voor het beleidsthema Bodem en ondergrond zijn ook de fysische en de chemische bodemkwaliteit (bijvoorbeeld van landbouwgrond) van belang. Die zijn essentieel voor zowel de landbouw als voor de natuur en de waterhuishouding. Hiervoor is recent aandacht gevraagd in een rapport van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (RLI). In de ontwerp-Omgevingsvisie is hiervoor geen beleid opgenomen.

Het voorgenomen beleid richt zich sterk op de (diepere) ondergrond en op het beleid ten aanzien van ontgrondingen. Deze aandachtspunten zijn min of meer historisch bepaald als gevolg van het winnen van delfstoffen (kolen, mergel, kalksteen zand, grind en klei). Daarnaast is er aandacht voor bodembescherming en (ook op dit vlak) de reeds bestaande taken ten aanzien van de (milieu hygiënische) bodembescherming en het omgaan met oude stortplaatsen en groeves.

Het instrumentarium dat de Provincie ter beschikking heeft in relatie tot de opgave en ambitie, de ervaringen die de Provincie op dit beleidsthema heeft en de autonome situatie maken de kans dat de doelen voor dit thema worden behaald relatief groot. Ten aanzien van het beleid voor oppervlakedelfstoffen is er een relatie met het beleidsthema Economie, en meer specifiek het beleid gericht op het meer circulair maken van de economie (minder oppervlakedelfstoffen). Doordat geen beleid is opgenomen voor de aanpak van de toenemende problemen van de bodemkwaliteit (zoals bodemverdichting) blijft het risico bestaan dat de kwaliteit van de bodem niet verbetert.

Milieuoverwegingen zijn impliciet meegenomen in de ontwerp-Omgevingsvisie. Zo heeft het voorkomen van bodem –en grondwaterverontreinigingen een positief effect op het milieu en de gezondheid van de Limburgse bevolking.

8.13.2 Kansen en risico's

Het hoofdstuk in de Omgevingsvisie richt zich voornamelijk op de rol van de Provincie en er worden relatief weinig nieuwe inhoudelijke keuzes genoemd. Alleen deze inhoudelijke keuzes kunnen beoordeeld worden op de impact op de fysieke leefomgeving.

In onderstaande matrix zijn de kansen en bedreigingen van de beleidsvoornemens van dit beleidsthema op de aspecten van het beoordelingskader puntsgewijs aangeduid.

In het hoofdstuk Bodem en Ondergrond in de Omgevingsvisie is er weinig onderscheid tussen beleidsinhoudelijke aspecten (voorkeuren en uitgangspunten) en proces- en rolaspecten van de Provincie. Daarnaast worden er nauwelijks beleidsinhoudelijke keuzes gemaakt, zoals naar voren komt onder het kopje ‘Bodembescherming’. Als inhoudelijke beleidskeuzes wel aan bod komen,

is geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen nieuwe keuzes en bestaand beleid. Uit het hoofdstuk wordt hierdoor niet duidelijk welke veranderingen ten opzichte van de huidige situatie plaatsvinden.

People	Planet	Prosperity
<p>Gezonde, veilige leefomgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het voorkomen van bodem- en grondwaterverontreinigingen draagt bij aan een gezonde en veilige leefomgeving. • Het beleid van de Provincie gericht op het beperken van risico's ten aanzien van bodembewegingen in zuidelijk Limburg als gevolg van voormalige steenkolenwinning en de onderaardse kalksteengroeves is een kans voor het gezonder en veiliger maken van de leefomgeving. 	<p>Ecologisch kapitaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een gezonde bodem is van belang als drager van natuurwaarden. 	<p>Vestigingsklimaat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een gezonde bodem is voor de landbouw van belang. Door het ontbreken van specifiek provinciaal beleid bestaat het risico dat de kwaliteit verslechtert.
<p>Aantrekkelijke leefomgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zorgvuldig omgaan met voormalige stortplaatsen en groeves e.d. kan is een kans voor het aantrekkelijker maken van de leefomgeving (parken, openbaar groen). • Verder geen directe relatie. 	<p>Energie & grondstoffen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het gebruik van meer secundaire grondstoffen en minder primaire grondstoffen draagt bij aan een circulaire economie. • Kans: benutten van gesloten stortplaatsen voor zonneparken. 	<p>Werk en inkomen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen directe relatie.
<p>Wonen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen directe relatie. 	<p>Bodem, water & ondergrond</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het voorkomen van bodem- en grondwaterverontreinigingen draagt bij aan de bescherming van drinkwatervoorziening, de kwaliteit van het oppervlaktewater. • Het voorgenomen beleid bevat geen specifieke maatregelen (naast het bestaande beleid van de bodembescherming) om de fysieke kwaliteit van de bodem aan te pakken, bestaande knelpunten blijven daardoor bestaan. • Door een goede 3D ordening kan de ondergrond optimaal worden benut en waar nodig beschermd (duurzaam gebruik ondergrond), en zo bijdragen aan tal van maatschappelijke opgaven. 	<p>Opleiding en netwerken</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen directe relatie.
<p>Sociaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen directe relatie. 	<p>Historisch kapitaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Historische waarden worden meegewogen in een duurzaam gebruik van de ondergrond. 	<p>Bereikbaarheid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geen directe relatie.

Bodem- (en grondwater)verontreinigingen als gevolg van industrie, bedrijvigheid en de landbouw komen niet expliciet aan de orde. De rol van de Provincie is onderdeel van de reguliere bodembeschermingstaken, waarvoor beleid is vastgelegd. Dit impliceert dat er hiervoor in de ontwerp-Omgevingsvisie geen eigen provinciale ambities en beleid zijn geformuleerd.

In het hoofdstuk van de Omgevingsvisie is een directe link gemaakt met de circulaire economie. De transitie naar een circulaire economie is als ambitie benoemd in hoofdstuk 8 Economie van de visie en komt ook in dit hoofdstuk aan de orde.

De Omgevingsvisie besteedt geen aandacht aan de problematiek van de teruglopende bodemkwaliteit. Het gaat daarbij om de fysische kwaliteit (verdichting) en de chemische kwaliteit (bijvoorbeeld door bestrijdingsmiddelen). Deze aspecten zijn vooral relevant voor Noord- en Midden-Limburg.

Beleidsthema	regio	People				Planet				Prosperity			
		Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werken inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Bodem en ondergrond	Noord-Limburg
	Midden-Limburg
	Zuid-Limburg

9 Kansen en risico's van het voorgenomen beleid voor Limburg en de drie regio's

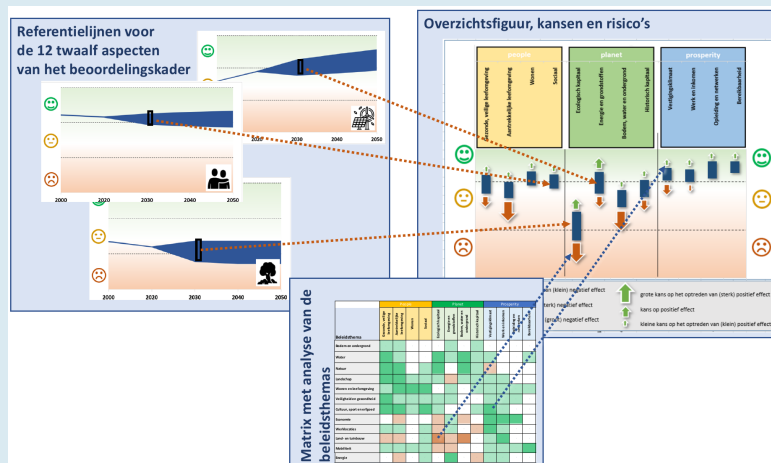
Dit hoofdstuk bevat de meest in het oog springende constatering over de gevolgen die het voorgenomen beleid in de ontwerp-Omgevingsvisie kan hebben voor de toekomstige staat van de leefomgeving van de provincie Limburg. We besteden daarbij aandacht aan de kansen voor het bereiken van de doelen en aan de kansen en risico's die voortvloeien uit het voorgenomen beleid. We doen dat aan de hand van het integrale beoordelingskader dat ook is gebruikt voor het Portret van Limburg.

9.1 Kansen en risico's Limburg

In hoofdstuk 8 van dit MER zijn de kansen en risico's van het voorgenomen beleid beschreven en voor elk beleidsthema samengevat in matrixvorm voor de drie regio's. In deze matrixen zijn de kansen en risico's van het betreffende beleidsthema voor de aspecten van het beoordelingskader met kleuren weergegeven. Deze matrix van kansen en risico's is ook voor Limburg als geheel gemaakt (figuur 9.1).

Op basis van deze analyse en beoordeling is het overzicht van de kansen en risico's voor de provincie als geheel samengesteld, gerelateerd aan de referentie in 2030 (figuur 9.2). Deze zijn hieronder kort toegelicht. Een meer uitgebreide toelichting is opgenomen in de paragrafen over de drie regio's Noord-, Midden- en Zuid-Limburg.

De redeneerlijn voor dit hoofdstuk is beschreven in paragraaf 2.2.3 en samengevat in onderstaande figuur. In dit hoofdstuk is de stap gezet van de referentielijnen uit het Portret en de matrix met de beoordeling van kansen en risico's naar het overzicht van kansen en risico's (betreffen overzichtsfiguren met balken en gekleurde pijlen).

In de matrixen in dit hoofdstuk is de volgorde van de beleidsthema's (van boven naar beneden in de matrix) aangepast ten opzichte van de volgorde van de beleidsthema's (de hoofdstukken) in de ontwerp-Omgevingsvisie. Dat is gedaan voor een meer overzichtelijke afstemming tussen de beleidsthema's en de aspecten. Voor de beleidsthema's is een volgorde aangehouden met de meer Planet-gerelateerde beleidsthema's bovenaan in de matrix, de People-gerelateerde beleidsthema's in het midden van de matrix en de meer economische (Prosperity) thema's onderin de matrix.

Beleidsthema	People				Planet				Prosperity			
	Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werken en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Bodem en ondergrond												
Water												
Natuur												
Landschap												
Wonen en leefomgeving												
Veiligheid en gezondheid												
Cultuur, sport en erfgoed												
Economie												
Werklocaties												
Land- en tuinbouw												
Mobiliteit												
Energie												

	grote kans op (groot) positief effect
	kans op positief effect
	kleine kans op positief effect
	geen positief of negatief effect
	klein risico op negatief effect
	risico op negatief effect
	groot risico op (groot) negatief effect

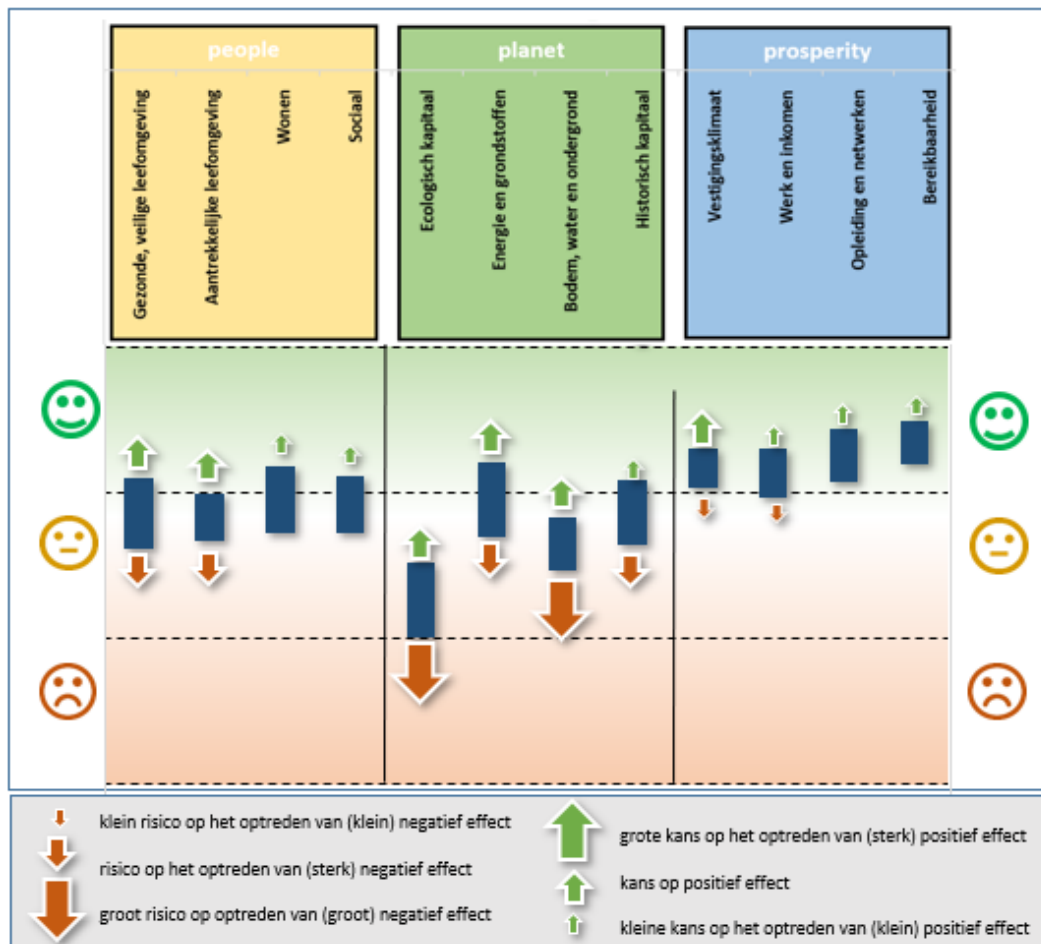
Figuur 9.1: Matrix van kansen en risico's (geheel Limburg)

Planet

Figuur 9.2 laat zien dat de grootste risico's zijn gesignaleerd voor de aspecten binnen het hoofd-aspect Planet. Deze risico's zijn gerelateerd aan de effecten van economische ontwikkelingen en vanuit de land- en tuinbouw op het aspect Ecologisch kapitaal en in mindere mate het aspect Historisch kapitaal. De grootte van het risico verschilt tussen de drie regio's van de provincie en ook binnen de regio's zelf. Voor het Ecologisch kapitaal zijn de effecten vanuit de land- en tuinbouw in het Peelgebied het belangrijkste risico. Het gaat dan om risico's voor de biodiversiteit. Het voorgenomen beleid van de Omgevingsvisie biedt echter ook duidelijke kansen voor het Ecologisch kapitaal omdat veel beleidsinspanningen (zoals het Aanvalsplan Stikstof) er op zijn gericht de natuurwaarden van beschermde natuurgebieden (met name Natura 2000 gebieden) te beschermen en te herstellen. Ook voor het aspect 'Bodem, water en ondergrond' zijn de gesignaleerde risico's (eveneens) gerelateerd aan de economische beleidsthema's. Aandachtspunten zijn de risico's op een achteruitgang van de bodemkwaliteit (fysisch en chemisch) als gevolg van agra-

rische activiteiten. Bij dit aspect zijn er als gevolg van het voorgenomen beleid ook duidelijke kansen gerelateerd aan de beoogde transformatie en door bij gebiedsontwikkelingen de ondergrond/ bodemkwaliteit te verbeteren.

Bij het aspect Energie en grondstoffen gaat het om de energietransitie en de kansen voor het ontwikkelen van duurzame energiebronnen en om het gebruik van (primaire) grondstoffen. Vanwege de omvang van de energietransitie en de (ruimtelijke) beperkingen die in de provincie (vooral in Zuid-Limburg) aanwezig zijn bestaan er risico's voor het (grootschalige) opwekken van duurzame energie.

Figuur 9.2: Overzicht van kansen en risico's van het voorgenomen beleid voor de aspecten van het beoordelingskader (voor de hele provincie Limburg). De blauwe balkjes representeren de referentiesituatie in 2030, gebaseerd op het Portret van Limburg

Het beleid op het gebied van de circulaire economie is gericht op het reduceren van het gebruik van primaire grondstoffen. Dat kan worden gezien als een kans voor de energietransitie en het grondstoffengebruik. Het ingezette beleid en de inspanningen van industrie en bedrijfsleven biedt kansen op het meer circulair maken van de economie in Limburg.

Voor het aspect Historisch kapitaal zijn kansen en risico's gesignaleerd. Het voorgenomen beleid is er mede op gericht gebouwd erfgoed te beschermen en waar mogelijk een nieuwe functie te geven. Ook economische ontwikkeling kan er toe bijdragen dat er financieel draagvlak ontstaat

voor behoud en herstel. Daar tegenover staat het risico dat de kwaliteit van het Historisch kapitaal (landschap) wordt aangetast door ruimtelijke ontwikkelingen / energietransitie.

People

Voor de vier aspecten binnen het hoofdaspect People zijn vooral kansen gesignaleerd. Het voorgenomen beleid van de relevante beleidsthema's is gericht op het verbeteren van de situatie en het voorgenomen beleid van de verschillende beleidsthema's heeft voor de meeste gevallen een positief effect op meerdere aspecten.

Risico's zijn vooral gesignaleerd voor het aspect Aantrekkelijke leefomgeving. Deze risico's zijn gerelateerd aan economische beleidsthema's. Nieuw ruimtebeslag als gevolg van economische ontwikkelingen, de ontwikkeling in de agrarische sector en energietransitie zijn mogelijke risico's op een verslechtering van de kwaliteit van de leefomgeving. Uiteraard biedt de kringlooplandbouw (waar het provinciaal beleid op inzet) ook duidelijke kansen voor het aspect Aantrekkelijke leefomgeving en het aspect Gezondheid en veiligheid.

Prosperity

Voor de provincie als geheel zijn voor het hoofdaspect Prosperity vooral kansen gesignaleerd. Het beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie is er bij de betreffende beleidsthema's op gericht economische ontwikkelingen mogelijk te maken en voorwaarden te creëren die bijdragen aan een excellent vestigingsklimaat en een uitstekende (internationale) multimodale bereikbaarheid (wegen, vaarwegen, spoorwegen, lucht en buisleidingen). Hierdoor ontstaan er kansen voor ondernemers en (potentiele) werknemers. Vanuit de andere beleidsthema's (zoals Gezondheid en Veiligheid, Natuur, Landschap en Wonen en leefomgeving) worden wel randvoorwaarden opgelegd, maar de beperkingen die daaruit voortvloeien zijn niet aangemerkt als grote risico's voor de aspecten Vestigingsklimaat en Bereikbaarheid.

9.2 Kansen en risico's Noord-Limburg

Binnen Noord-Limburg zijn duidelijke verschillen aanwezig. Enerzijds zijn er verschillen tussen de stedelijke gebieden (Venlo en Venray) en de meer landelijke gebieden, anderzijds zijn er ook verschillen tussen de gebieden ten westen en ten oosten van de Maas. Het Peelgebied heeft een sterk agrarisch karakter, maar omvat ook enkele waardevolle natuurgebieden. Natuur en landbouw gaan hier nog moeizaam samen.

Greenport Venlo is gunstig gesitueerd aan de internationale goederenvervoercorridor (Rotterdam/Antwerpen – Ruhrgebied) en levert een belangrijke bijdrage aan de economie van Noord-Limburg.

Het overzicht van de kansen en risico's, gerelateerd aan de referentie in 2030, is weergegeven in figuur 9.3.

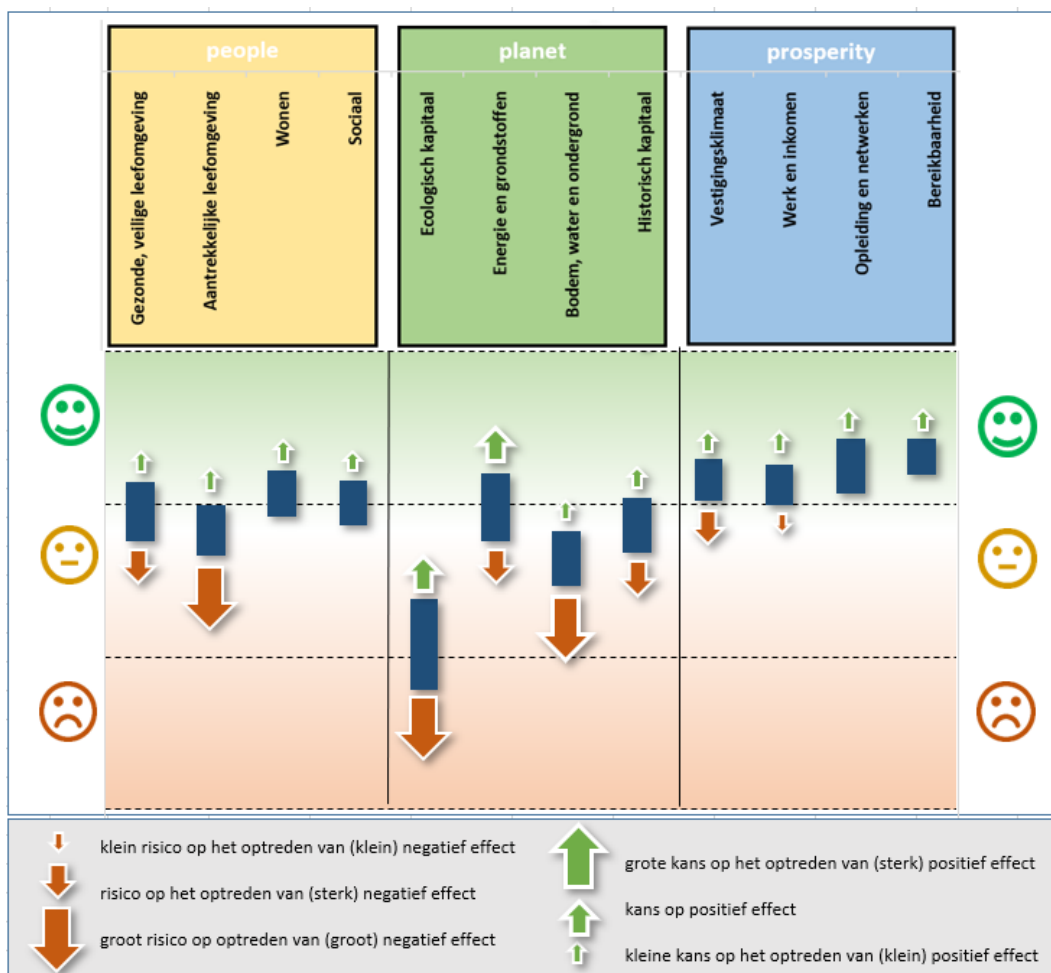
Planet

Voor Noord-Limburg is de constatering dat de grootste aandachtspunten aanwezig zijn bij een aantal aspecten binnen het hoofdaspect Planet.

Ecologisch kapitaal

Zoals al vermeld in het Portret is de beoordeling van het aspect Ecologisch kapitaal niet onverdeeld gunstig en is er een toenemend verschil in de natuurkwaliteit van de natuurgebieden en de overige gebieden. Er is hierbij een duidelijk verschil tussen het Peelgebied enerzijds en het Maas-

dal en het gebied tussen Maas en grens anderzijds. Het voorgenomen beleid zoals van het Aanvalsplan stikstof biedt duidelijk kansen voor het behoud van de natuurwaarden van de natuurgebieden. Ook het voorgenomen beleid om via een groen-blauwe mantel de nadelige externe factoren op de natuurgebieden terug te dringen biedt kansen voor verder herstel en verbetering. Door een (te) grote focus in het natuurbeleid op Natura 2000-gebieden, bestaat er echter het risico dat de reeds gegroeide tweedeling tussen de kwaliteit natuurgebieden en de overige gebieden verder toeneemt. Risico's voor de achteruitgang van de biodiversiteit zijn gerelateerd aan diverse andere beleidsthema's. Met name de meer economische beleidsthema's (met name land- en tuinbouw, maar ook werklocaties, economie en energie) kunnen een risico zijn voor het Ecologisch kapitaal. Dit is vooral aan de orde in Noord- en Midden Limburg ten westen van de Maas. Als de transitie van de landbouw onvoldoende robuust en breed wordt gedragen - de sector zelf heeft daarin immers een belangrijke rol -, dan bestaat het risico dat het beleid en de maatregelen voor natuur en biodiversiteit onvoldoende resultaat zullen hebben of mogelijk deze zelfs deels teniet worden gedaan. Gezien het belang van het Ecologisch kapitaal is het wenselijk dat het beleid en de maatregelen van de beleidsthema's natuur en landbouw elkaar versterken.

Figuur 9.3: Overzicht van kansen en risico's van het voorgenomen beleid voor de aspecten van het beoordelingskader (voor Noord- Limburg). De blauwe balkjes representeren de referentiesituatie in 2030, gebaseerd op het Portret van Limburg

Beleidsinspanningen bij andere thema's binnen de ontwerp-Omgevingsvisie bieden ook kansen voor het Ecologisch kapitaal. Het voorgenomen beleid voor Wonen en leefomgeving, Landschap, Veiligheid en gezondheid en Water kan meerwaarde hebben voor het Ecologisch kapitaal.

Bodem water & ondergrond

Een tweede aandachtspunt is het aspect Bodem, water en ondergrond. Ook voor dit aspect bevat het voorgenomen beleid kansen en risico's. Risico's zijn bij dit aspect niet zozeer gerelateerd aan de meer traditionele aspecten van het bodembeleid (verontreinigingen van bodem en grondwater, stortplaatsen, bescherming van de diepe ondergrond, watervoorraden e.d.) maar aan de achteruitgang van de fysische (bodemverdichting) en chemische (bestrijdingsmiddelen e.d.) van de kwaliteit van de (agrarische) grond. Het intensieve gebruik van de grond door de landbouw is hierin een belangrijke factor. Zonder een gericht en meer actief beleid bestaat het risico dat de kwaliteit niet zal herstellen en verder achteruit zal gaan. Bij dit aspect behoort ook het grond- en oppervlaktewater, waar nog opgaven aan de orde zijn om te voldoen aan de verplichtingen van de kaderrichtlijn Water.

Historisch kapitaal

Ruimtelijke ontwikkelingen gerelateerd aan de beleidsthema's Energie en grondstoffen en Werklocaties kunnen een risico vormen voor het aspect Historisch kapitaal, maar ook kansen opleveren. Er is daarbij een verschil tussen de meer stedelijke gebieden, waar economische ontwikkelingen kunnen bijdragen aan behoud en herstel van erfgoed. De kwaliteit van het landschap kan echter onder druk komen te staan door grootschalige nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen (bijvoorbeeld grootschalige energieopwekking en nieuwe (grootschalige) logistieke en/of industriële bedrijventerreinen). Het ruimtelijk beleid bevat hiervoor duidelijke restricties en een voorkeursvolg-orde, maar het risico bestaat dat uiteindelijk de economische druk groter is dan de restricties. Doordat het beleid van het thema Landschap een focus heeft op het beschermen van waardevolle landschappen, bestaat voor de gebieden daarbuiten het risico dat geleidelijke, óók kleinschalige, ontwikkelingen zullen leiden tot een verdere vershraling van het historische landschap.

Energie & grondstoffen

Voor het aspect Energie en grondstoffen zijn er kansen om te komen tot een afname van het gebruik van primaire grondstoffen en fossiele energiedragers. Echter door de weinig/nog onduidelijke ambitieuze inzet in de visie voor het thema Energie bestaat het risico dat de daadwerkelijke reductie tegen kan vallen. De invulling en uitwerking van de Provinciale Energiestrategie (PES) en de Regionale Energiestrategieën (RES) voor Noord- en Midden-Limburg is hierbij overigens van groot belang. Het beleid op het gebied van de circulaire economie is gericht op het reduceren van het gebruik van primaire grondstoffen. Dit kan worden gezien als een kans voor de energietransitie en het grondstoffengebruik.

In Noord-Limburg (en vooral in het Peelgebied) is de agrarische sector een grote gebruiker van geïmporteerde grondstoffen (veevoer). Beleid gericht op het meer circulair worden van de landbouw kan dat wellicht terugdringen, maar onzeker is in hoeverre dit daadwerkelijk resultaat gaat opleveren. Er is hierbij een relatie met de aspecten Ecologisch kapitaal en Bodem, water en ondergrond.

People

Onder het hoofdaspect People zijn minder risico's gesignaleerd en lijkt het voorgenomen beleid vooral kansen te bevatten voor een verdere verbetering voor de vier aspecten die onder dit hoofdaspect vallen. Het voorgenomen beleid van veel thema's kan positief bijdragen aan deze aspecten en het tegengaan van een toename van sociale verschillen. Internationale werknemers

en tijdelijke werknemers (en de huisvesting daarvan) zijn belangrijk voor het hoofdaspect Prosperity, maar kunnen invloed hebben op de sociale aspecten.

Aandachtspunten zijn aanwezig bij de twee leefomgevingsaspecten. Naast de kansen die het voorgenomen beleid voor deze aspecten oplevert, bestaat het risico dat de situatie voor het aspect Aantrekkelijke leefomgeving zal verslechteren. Oorzaken daarvan kunnen zijn: nieuw ruimteslag als gevolg van economische ontwikkelingen, de ontwikkelingen in de agrarische sector en de ontwikkelingen gerelateerd aan de energietransitie. Niet alleen grootschalige ontwikkelingen, maar ook (veel) kleinschalige en lokale ontwikkelingen kunnen een risico zijn voor een aantrekkelijke leefomgeving. Drijvende krachten vanuit economie, landbouw en energie veroorzaken dit risico. Ten aanzien van het aspect Gezonde leefomgeving zijn risico's aanwezig, maar deze zijn kleiner als gevolg van de relatief duidelijke (ook wettelijke) kaders waarbinnen ontwikkelingen zich moeten afspelen.

Prosperity

Voor het hoofdaspect Prosperity zijn meer kansen gesignaleerd dan risico's. Het voorgenomen beleid voor de economische beleidsthema's biedt kansen voor de verdere verbetering van de vier aspecten van het hoofdaspect Prosperity. Voor het aspect Vestigingsklimaat is een risico gesignaleerd. Dat heeft te maken met de restricties, bijvoorbeeld voor uitbreiding van bedrijventerreinen en het ontwikkelen van nieuwe terreinen voor bedrijvigheid, die het gevolg kunnen zijn van het voorgenomen beleid ter de bescherming van gezondheid, natuur en landschap.

Beleidsthema	People				Planet				Prosperity			
	Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Bodem en ondergrond												
Water												
Natuur												
Landschap												
Wonen en leefomgeving												
Veiligheid en gezondheid												
Cultuur, sport en erfgoed												
Economie												
Werklocaties												
Land- en tuinbouw												
Mobiliteit												
Energie												

	grote kans op (groot) positief effect
	kans op positief effect
	kleine kans op positief effect
	geen positief of negatief effect
	klein risico op negatief effect
	risico op negatief effect
	groot risico op (groot) negatief effect

Figuur 9.4: Matrix van kansen en risico's (Noord-Limburg)

9.3 Kansen en risico's Midden-Limburg

De regio Midden-Limburg neemt ten aanzien van de beoordelingen in het Portret en in de analyse van kansen en risico's een positie in tussen Noord- en Zuid-Limburg.

Net als in Noord-Limburg zijn er in Midden-Limburg ook duidelijke verschillen aanwezig tussen de stedelijke gebieden (Roermond en Weert) en de landelijke gebieden. Daarnaast bestaan ook hier verschillen tussen de gebieden ten westen en ten oosten van de Maas. In verhouding met Noord-Limburg is in Midden-Limburg de omvang van het gebied ten westen en ten oosten van de Maas meer in evenwicht.

Ten westen van de Maas is er, vergelijkbaar met het Peelgebied in Noord-Limburg, een belangrijke en grote agrarische sector, maar bevindt zich ook een aantal waardevolle Natura 2000 gebieden. Het Maasdal is relatief breed en is, vooral door de aanwezigheid van de Maasplassen, belangrijk voor recreatie en toerisme en dus ook voor de regionale economie. De winning van op-pervlaktedelfstoffen zand en grind (waardoor de Maasplassen zijn ontstaan) is geen factor van betekenis meer. De agrarische sector, met veel intensieve veehouderij, blijft in het Midden-Limburgse Peelgebied een factor van betekenis, met een duidelijke impact op de omgevingskwaliteit.

Oostelijk van de Maas ligt het stedelijke gebied van Roermond met een belangrijke economische functie. In Midden-Limburg is ten oosten van de Maas niet alleen de landbouwsector duidelijk aanwezig, maar bevindt zich ook een aantal belangrijke natuurgebieden. In dit deel van Midden-Limburg ligt ook een aantal vanuit ecologisch, landschappelijk en toeristisch-recreatief oogpunt interessante en waardevolle beekdalen en beken die in de Maas uitmonden.

In vergelijking met Zuid-Limburg is de bevolkingsomvang in Midden-Limburg kleiner. Roermond en Weert zijn de belangrijke steden. Een relatief groot deel van de regio kan worden aangeduid als landelijk gebied, met veel kleine kernen.

Economisch sterk zijn de agrarische sector, de (maak)industrie, het toerisme en de (verblijfs)recreatie en "last but not least" de Retail met het Designer Outlet Center (DOC) in Roermond met zijn internationale aantrekkingskracht op buitenlandse kooptoeeristen. Er is een duidelijke relatie met (vooral) Duitsland, die van groot belang is voor de regionale economie.

In figuur 9.5 is het overzicht van de kansen en risico's, gerelateerd aan de referentie in 2030, opgenomen.

Planet

De beoordeling van de kansen en risico's voor Midden-Limburg lijkt sterk op de beoordeling die voor Noord-Limburg is gemaakt. Evenals in Noord-Limburg zijn de belangrijkste risico's aanwezig bij de aspecten binnen het hoofdaspect Planet.

Ecologisch kapitaal

De risico's voor gebieden met een natuurstatus worden beperkt door de (verdere uitwerking van) het voorgenomen natuur- en biodiversiteitsbeleid, maar voor de overige (overwegend agrarische gebieden) blijven risico's voor een verdere afname van de biodiversiteit bestaan. Hier speelt een vergelijkbare problematiek als in Noord-Limburg. Het risico bestaat dat de verschillen in ecologische kwaliteit van de natuurgebieden (en vooral de Natura 2000-gebieden) enerzijds en de overige gebieden anderzijds verder gaan toenemen. Daar tegenover staat dat de beleidsvoornemens van een aantal beleidsthema's (zoals Wonen en leefomgeving, Landschap en Water) ook kansen

zijn voor de verbetering van het Ecologisch kapitaal, ook buiten natuurgebieden en in stedelijke gebieden.

Figuur 9.5: Overzicht van kansen en risico's van het voorgenumen beleid voor de aspecten van het beoordelingskader (voor Midden-Limburg). De blauwe balkjes representeren de referentiesituatie in 2030, gebaseerd op het Portret van Limburg

Overige Planet-aspecten

De risico's voor de Planet-aspecten Bodem, water en ondergrond en Historisch kapitaal zijn voor Midden-Limburg vergelijkbaar met die voor Noord-Limburg. Evenals Noord-Limburg lijken er in Midden-Limburg relatief veel mogelijkheden (in vergelijking met Zuid-Limburg) aanwezig te zijn voor de (grootschalige) opwekking van duurzame energie. Dit is enerzijds een kans voor het aspect Energie en grondstoffen, maar anderzijds een risico voor de aspecten Aantrekkelijke leefomgeving en Historisch kapitaal.

People

Voor de aspecten die onder het hoofdaspect People vallen is de beoordeling in het Portret relatief positief. Het voorgenumen beleid in de ontwerp-Omgevingsvisie biedt kansen voor de verdere verbetering van deze aspecten. Deze kansen zijn gekoppeld aan het voorgenumen beleid van de meer mensgerichte beleidsthema's (Wonen en leefomgeving, Veiligheid en gezondheid,

Cultuur, sport en erfgoed) maar ook het voorgenomen beleid voor de thema's Water, Natuur en Landschap bieden kansen.

De risico's van het voorgenomen beleid voor de People-aspecten zijn van beperkte omvang. In de analyse is geconstateerd dat risico's aanwezig zijn als gevolg van ruimtelijke ontwikkelingen die zijn gerelateerd aan de beleidsthema's Land- en tuinbouw en Energie. Dit is vergelijkbaar met de situatie in Noord-Limburg.

Prosperity

De beoordeling voor de aspecten binnen het hoofdaspect Prosperity is – evenals voor Noord-Limburg - relatief goed. De beleidsvoornemens van de ontwerp-Omgevingsvisie leiden voor deze aspecten vooral tot kansen. Deze zijn vooral het gevolg van het voorgenomen beleid voor de economische beleidsthema's Land- en tuinbouw, Werklocaties en Economie.

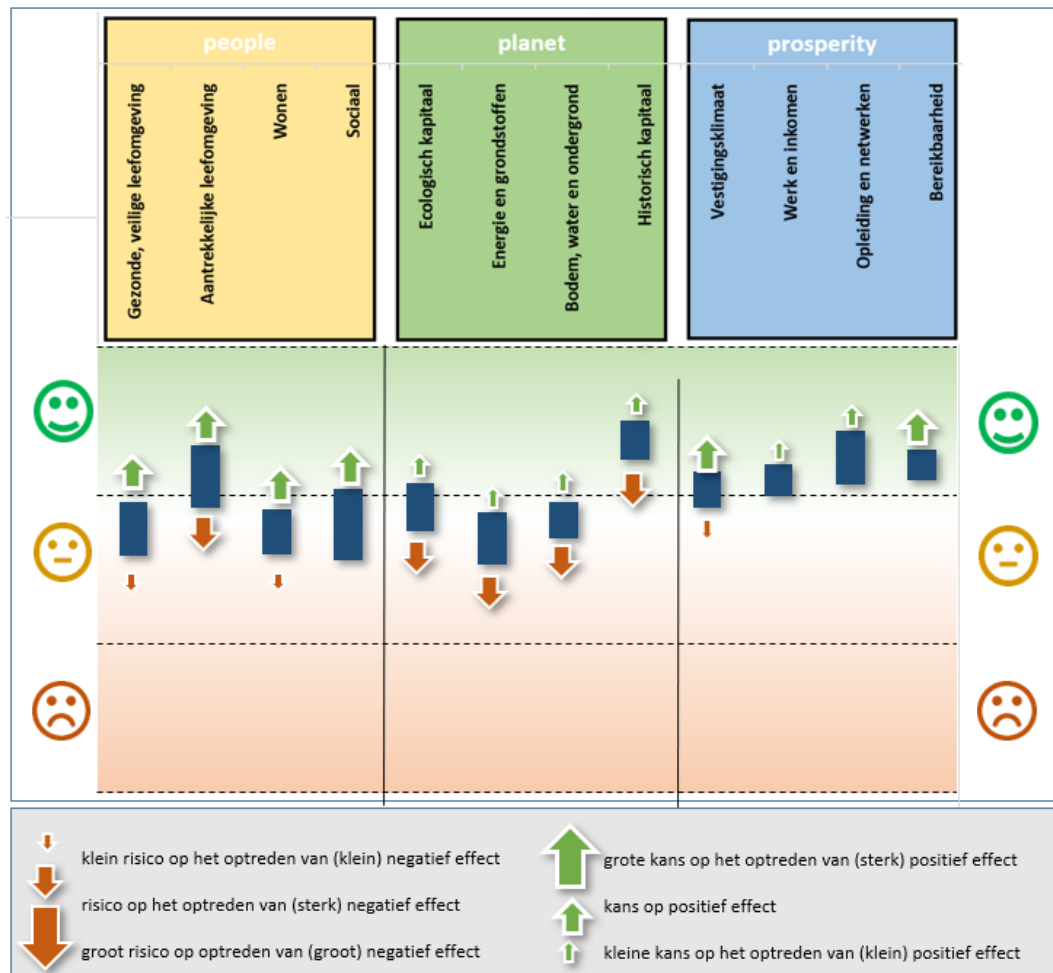
Beleidsthema	People				Planet				Prosperity			
	Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Bodem en ondergrond												
Water												
Natuur												
Landschap												
Wonen en leefomgeving												
Veiligheid en gezondheid												
Cultuur, sport en erfgoed												
Economie												
Werklocaties												
Land- en tuinbouw												
Mobiliteit												
Energie												

	grote kans op (groot) positief effect
	kans op positief effect
	kleine kans op positief effect
	geen positief of negatief effect
	klein risico op negatief effect
	risico op negatief effect
	groot risico op (groot) negatief effect

Figuur 9.6: Matrix van kansen en risico's (Midden-Limburg)

9.4 Kansen en risico's Zuid-Limburg

Zuid-Limburg is anders dan Noord- en Midden-Limburg. Dat komt onder andere tot uiting in de (in vergelijking met Noord- en Midden-Limburg) relatief gunstige beoordelingen voor de Planet-aspecten, maar ook door de relatief goede beoordelingen van de andere aspecten (figuur 9.7 en 9.8). In Zuid-Limburg liggen de opgaves meer op het vlak van de People-aspecten. Dat heeft vooral te maken met enerzijds de verschillen binnen Zuid-Limburg (tussen stedelijk en landelijk gebied binnen steden en tussen steden onderling Parkstad, Maastricht en Sittard-Geleen) en anderzijds met de demografische ontwikkelingen en de daaraan gerelateerde onbalans tussen de woningvoorraad en de woningvraag. Daarnaast zijn er lokaal aandachtspunten voor de gezonde en veilige leefomgeving. Deze zijn voor een belangrijk deel gekoppeld aan grootschalige bedrijvigheid en infrastructuur (waaronder ook vliegverkeer). In Zuid-Limburg heeft de landbouw een minder intensief karakter dan in Noord- en Midden-Limburg, maar via het grondwater is er wel beïnvloeding (belasting met nutriënten). Daardoor is de druk van de landbouw op het Ecologisch kapitaal minder groot, maar er is wel aandacht nodig voor de effecten op het grondwater. Voor Zuid-Limburg is het buitenland een relatief belangrijke factor. Dit geldt voor de drie hoofdaspecten People, Planet en Prosperity.

Figuur 9.7: Overzicht van kansen en risico's van het voorgenoemd beleid voor de aspecten van het beoordelingskader (voor Zuid-Limburg). De blauwe balkjes representeren de referentiesituatie in 2030, gebaseerd op het Portret van Limburg

People

Voor de aspecten binnen het hoofdaspect People zijn vooral kansen gesignaleerd. Voor Zuid-Limburg liggen de belangrijkste opgaven op het vlak van de People-aspecten. De beleidsinspanningen zijn hier ook duidelijk op gericht.

Wonen

Voor het aspect Wonen is een relatief klein risico gesignaleerd. Dit heeft te maken met de aard van de opgave, waarvan een belangrijk onderdeel bestaat uit het transformeren van de bestaande woningvoorraad naar een woningvoorraad die zowel kwantitatief als kwalitatief (dat wil zeggen duurzaam, energiezuinig en gezond) goed aansluit bij de vraag. Het risico bestaat dat het instrumentarium in de ontwerp-Omgevingsvisie onvoldoende is om de meest daarvoor in aanmerking komende delen van de woningvoorraad in de stedelijke gebieden daadwerkelijk aan te pakken. Een actieve aanpak en gerichte stimuleringsmaatregelen (en wellicht zelfs meer dan dat) kunnen daar noodzakelijk zijn.

Aantrekkelijke leefomgeving

Voor het aspect Aantrekkelijke leefomgeving - volgens het Portret tamelijk gunstig beoordeeld - zijn zowel risico's als kansen aanwezig. De beleidsinspanningen voor Wonen en leefomgeving, Natuur en Landschap vormen duidelijke kansen voor een verdere verbetering. Tegelijkertijd zijn er risico's als gevolg van de autonome trends (bijvoorbeeld in de economie en de demografie) en door de ontwikkelingen gerelateerd aan Energie en Economie. Ook hier geldt dat veel kleinschalige ontwikkelingen gezamenlijk en geleidelijk kunnen leiden tot een gestage achteruitgang van de aantrekkelijkheid van de leefomgeving. Dergelijke kleinschalige ontwikkelingen worden geïnitieerd door economische prikkels op het niveau van individuele bedrijven en inwoners.

Gezonde leefomgeving

Ten aanzien van het aspect Gezonde leefomgeving is het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie, in aanvulling op reeds bestaand beleid, er op gericht de situatie te verbeteren en de bestaande knelpunten aan te pakken. In de Zuid-Limburgse situatie, waar voor dit aspect nog knelpunten aanwezig zijn, biedt het voorgenomen beleid vooral kansen.

Sociaal

Het aspect Sociaal profiteert van de beleidsinspanningen van de meer People-gerichte beleidsthema's Wonen en leefomgeving, Cultuur, sport en erfgoed en Veiligheid en gezondheid. Daarnaast bieden ook bepaalde onderdelen van het beleid (gericht op het verbeteren van de situatie in de stedelijke gebieden) voor de thema's Economie en Werklocaties kansen voor het aspect Sociaal.

Prosperity

Voor de Prosperity-aspecten zijn in de beoordeling van het voorgenomen beleid vooral kansen gesignaleerd. Bepalingen als gevolg van het beleid voor natuur en landschap vormen een beperkt risico voor het vestigingsklimaat. Voor de aspecten Vestigingsklimaat en Werk en inkomen biedt de ligging van Zuid-Limburg centraal in de Euregio grote kansen voor zowel werknemers als ondernemers. De regio kan, ook door de goede euregionale verbindingen, profiteren van de nabijgelegen economisch belangrijke gebieden over de grens in Duitsland en België. Ook de internationale verbindingen via de lucht via Maastricht Aachen Airport en het nabij gelegen Liège Airport dragen positief bij aan het vestigingsklimaat. De beleidsvoornemens van de beleidsthema's economie en vestigingslocaties (met aandacht voor bedrijfs- en kantoorlocaties en winkelgebieden) bieden kansen voor de stedelijke gebieden, zoals die in Parkstad, Maastricht en Sittard-Geleen.

Planet

Voor de vier aspecten van het hoofdaspect Planet is een aantal risico's gesignaleerd.

Historisch kapitaal

Bij het aspect Historisch kapitaal is de bestaande situatie over het algemeen goed, maar zijn wel verschillen aanwezig ten aanzien van het erfgoed in steden en dorpen (gebouwen) en de cultuur-historische kwaliteiten van het landschap. Het voorgenomen beleid biedt kansen voor gebouwd erfgoed door herbestemming. Een goed draaiende economie kan tevens een financiële basis bieden voor behoud en herstel van erfgoed. De risico's van (bijvoorbeeld) economische ontwikkelingen en de energietransitie (grootschalige opwekking) voor het landschap zijn in het Zuid-Limburgse Heuvellandschap relatief klein. Dat komt door de regimes ter bescherming van landschap en natuur die in een groot deel van Zuid-Limburg onderdeel zijn van het beleid. Ook als gevolg van de minder grote economische stimulans voor (ook kleine) ontwikkelingen in het Heuvelland is het risico relatief klein.

Energie en grondstoffen

Ten aanzien van het aspect Energie en grondstoffen is een reëel risico dat de situatie in Zuid-Limburg – mede als gevolg van de bescherming van de landschappelijke waarden – het bereiken van de doelen ten aanzien van duurzame energie lastig maakt. Ruimte voor grootschalige energieopwekking is beperkt aanwezig (of er is een combinatie nodig met andere functies), terwijl het gebruik van energie voor werken en wonen relatief groot is gezien de omvang van de bevolking. In Zuid-Limburg is de landbouw een minder belangrijke factor bij het gebruik van primaire grondstoffen (veevoer). De industrie kan hier een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van de circulariteit en het beperken van het gebruik van grondstoffen. Hier bestaat het risico dat het behalen van de doelen sterk afhangt van de ambities en inspanningen van de sector zelf en dat de (sturende of regulerende) rol die de Provincie kan vervullen beperkt is.

Ecologisch kapitaal

Ten aanzien van het aspect Ecologisch kapitaal zijn risico's in Zuid-Limburg aanwezig, maar deze zijn minder groot dan in Noord- en Midden-Limburg. Dit heeft te maken met de kleinere impact van de landbouw in het zuiden van Limburg en met de beperkingen die voortvloeien uit de (landschappelijke) beschermingsregimes die hier van toepassing zijn. Er is wel een aanpak nodig van de intrekgebieden (grondwater) vanwege de belasting van de natuurgebieden met nutriënten. Het voorgenomen beleid neemt het risico niet weg dat ook in Zuid-Limburg de gebieden buiten het natuurnetwerk kunnen versralen: ook hier bestaat het risico dat buiten de natuurgebieden de biodiversiteit verder zal afnemen en dat de verschillen in de ecologische kwaliteit tussen natuurgebieden enerzijds en de overige (overwegend agrarische) gebieden anderzijds verder toeneemt. Waarbij als aandachtspunt wordt opgemerkt dat met name Zuid-Limburg een aantal voor Nederland unieke Natura 2000-habitattypen en soorten kent.

Beleids thema	People				Planet				Prosperity			
	Gezonde, veilige leefomgeving	Aantrekkelijke leefomgeving	Wonen	Sociaal	Ecologisch kapitaal	Energie en grondstoffen	Bodem, water en ondergrond	Historisch kapitaal	Vestigingsklimaat	Werk en inkomen	Opleiding en netwerken	Bereikbaarheid
Bodem en ondergrond	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Water	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Natuur	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Landschap	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Wonen en leefomgeving	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Veiligheid en gezondheid	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Cultuur, sport en erfgoed	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Economie	+	-	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+
Werklocaties	+	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+
Land- en tuinbouw	+	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
Mobiliteit	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Energie	+	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+

+	grote kans op (groot) positief effect
+	kans op positief effect
+	kleine kans op positief effect
+	geen positief of negatief effect
-	klein risico op negatief effect
-	risico op negatief effect
-	groot risico op (groot) negatief effect

Figuur 9.8: Matrix van kansen en risico's (Zuid-Limburg)

10 Conclusies en aanbevelingen

10.1 Conclusies

In het voorgaande hoofdstuk zijn de belangrijkste kansen en risico's van het voorgenomen beleid opgenomen. Hierbij wordt de volgende kanttekening gemaakt.

Ten gevolge van het strategische (lange termijn) karakter van de ontwerp-Omgevingsvisie en het op hoofdlijnen geformuleerde voorgenomen beleid, is het niet mogelijk om een nauwkeurige en concrete beoordeling van omgevingseffecten uit te voeren. Immers, de effecten hangen in sterke mate af van de (toekomstige) maatregelen die worden genomen. De beoordeling van het voorgenomen beleid gaat daarom alleen over kansen en risico's. Voor de kansen en risico's is het van belang dat de feitelijke, uiteindelijke effecten worden veroorzaakt door grotere en kleine ontwikkelingen (of het achterwege blijven hiervan) en door genomen maatregelen. Welke ontwikkelingen waar zullen plaatsvinden is onzeker en afhankelijk van tal van factoren, zoals economische drijfveren enerzijds en regulering anderzijds. Maar ook van de maatregelen die in het kader van de ontwerp-Omgevingsvisie worden genomen, zoals de nadere uitwerking in uitvoeringsprogramma's en de vertaling van beleid in de Omgevingsverordening. Deze leveren immers de kaders waarbinnen ontwikkelingen moeten blijven. Of risico's en kansen zich uiteindelijk daadwerkelijk zullen manifesteren hangt dus deels ook af van de vraag of en op welke manier regels worden gesteld, maar ook van de vraag welke maatregelen feitelijk worden genomen. Dat zal voor de ontwerp-Omgevingsvisie echter nog verder worden uitgewerkt.

Conclusies voor het hoofdaspect People

De aspecten binnen het hoofdaspect People zijn grosso modo en gemiddeld genomen relatief gunstig beoordeeld. Het voorgenomen beleid (samen met bestaand, deels recent beleid) zal naar verwachting bijdragen aan de verdere verbetering van de situatie. Er zijn echter wel lokale aandachtspunten, zoals ten aanzien van de gezonde en veilige leefomgeving rond grote bedrijventerreinen, langs hoofdinfrastructuur en in gebieden met veel intensieve veeteelt. Ook de relatief grote verschillen (in leefomgeving, gezondheid, werk en inkomen) binnen en tussen stedelijke gebieden (zoals Parkstad en Sittard-Geleen) vragen om aandacht en een actieve benadering. Het voorgenomen beleid lijkt daarin te voorzien.

Conclusies voor het hoofdaspect Planet

Ten aanzien van de Planet-aspecten kan worden geconstateerd dat (met overigens verschillen tussen de regio's) de beoordeling relatief ongunstig is, met ook (in de referentielijnen) geen stijgende trends en met tevens risico's voor een verdere achteruitgang. Dat laatste geldt voor het Ecologisch kapitaal en voor Bodem, ondergrond en water. Binnen deze twee aspecten is er overigens wel sprake van verschillen. Bij het Ecologisch kapitaal gaat het daarbij niet zozeer om de kwaliteit van de beschermde natuurgebieden, maar meer generiek om de afname van biodiversiteit. Het beleid is gericht op het Natuurnetwerk (NNN) maar lijkt nog te weinig ambitieus en uitgewerkt voor de gebieden buiten het Natuurnetwerk.

Voor de Natura 2000-gebieden (vooral die in Noord- en Midden-Limburg) is er nog een groot gat tussen de actuele kwaliteit en de instandhoudingsdoelstellingen. Op basis van de analyse is de verwachting dat het voorgenomen beleid wel zal leiden tot een verbetering van de kwaliteit van de Natura 2000-gebieden. Dat komt onder andere door de aanpak van de emissie van stikstof en maatregelen voor buffers rond de natuurgebieden. Kanttekening hierbij is dat de transitie van de landbouw voldoende robuust en breed gedragen wordt doorgezet. Komt deze transitie te traag en/of te gering van de grond, dan bestaat het risico dat beleid en maatregelen voor natuur en

biodiversiteit onvoldoende resultaat hebben of hierdoor mogelijk zelfs deels teniet worden gedaan. Kortgezegd dienen beleid en maatregelen op het gebied van natuur en landbouw elkaar te versterken.

Ook bij het aspect Bodem, water en ondergrond is vooral meer aandacht nodig voor de problematiek van de achteruitgang in de kwaliteit van de bodem (verdichting, vermesting, bestrijdingsmiddelen, achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid).

Voor het aspect Energie en grondstoffen gaat het om energie (waar de uitwerking van de RES nog moet plaatsvinden, maar de ambitie in de ontwerp-Omgevingsvisie niet hoog is) en het terugdringen van het gebruik van (primaire) grondstoffen. Voor dit tweede aspect is de vraag of en in hoeverre de Provincie daadwerkelijk beschikt over instrumenten om de ambities waar te maken. Het bereiken van circulariteit is een forse opgave, waarbij voor de sectoren zelf (industrie, landbouw) aan zet zijn. De Provincie kan stimuleren en (door financieel te participeren) invloed uitoefenen. Ondanks dat zijn er onzekerheden over de mate waarin (provinciale) ambities kunnen worden waargemaakt. Voor de landbouw (die vooral in Noord- en Midden-Limburg veel geïmporteerde grondstoffen gebruikt) ligt hier een directe relatie met het vraagstuk van de emissie van stikstof, de productie van mest en de belasting van bodem en grondwater. De ontwerp-Omgevingsvisie is op dit punt weinig ambitieus.

De beleidsvoornemens van de ontwerp-Omgevingsvisie kunnen positief uitwerken voor het Historisch kapitaal, maar ook hier zijn risico's aanwezig, namelijk een (verdere) verschraling van de landschappelijke kwaliteit buiten de gebieden waarvoor de ontwerp-Omgevingsvisie beleid bevat. Het risico van de verschraling van het landschap is gerelateerd aan de gevolgen van (veel) kleine en (een kleiner aantal) ruimtelijke ontwikkelingen die kunnen optreden.

De drie matrixen met de kansen en risico's (zie hoofdstuk 9) laten zien dat de risico's voor de Planet-aspecten met name zijn gelinkt aan de beleidsthema's Economie, Land- en tuinbouw en Mobiliteit. Dit spanningsveld is ook aanwezig tussen People-aspecten en de meer economische beleidsthema's.

Conclusies voor het hoofdaspect Prosperity

Het algemene beeld is dat de Prosperity-aspecten voor de drie regio's tamelijk positief zijn en dat voor deze aspecten weinig risico's (als gevolg van het voorgenomen beleid) worden voorzien. De meer economische beleidsvoornemens (onderin de matrixen met de kansen en risico's) leveren wel de grootste risico's op voor de aspecten binnen de hoofdaspecten Planet en People.

10.2 Voortoets en Passende beoordeling

In het kader van de ontwerp-Omgevingsvisie moet worden nagegaan of het voorgenomen beleid significant negatieve gevolgen kan hebben voor de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden. Veel onderdelen van het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie zijn er mede op gericht effecten op Natura 2000 gebieden te beperken en de fysieke condities voor de gebieden te verbeteren (bijvoorbeeld de hydrologie en de belasting met nutriënten). Ook is de ontwerp-Omgevingsvisie geen kader voor grote ruimtelijke ontwikkelingen. De verwachting is daarom dat het voorgenomen beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie niet zal leiden tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen.

10.3 Aanbevelingen

Inzet en rolopvatting van de provincie

In dit MER is voor veel beleidsthema's geconstateerd dat de beleidsvoornemens nog strategisch en vooral richtinggevend zijn. Ook de rol die de Provincie kan en wil spelen is in veel gevallen strategisch, dat wil zeggen faciliterend, stimulerend en dergelijke. De Provincie is veelal niet de initiator en uitvoerder van concrete uitvoeringsplannen en maatregelen. Gezien het strategische karakter van de ontwerp-Omgevingsvisie is dat niet ongebruikelijk, en de visie zelf geeft in hoofdstuk 20 aan welke verdere mogelijkheden er zijn voor de uitwerking. Bij de verdere uitwerking van het beleid van de ontwerp-Omgevingsvisie is daarom aandacht nodig voor de rol(len) die de Provincie kan vervullen. Bij de verdere uitwerking kan, bijvoorbeeld in een m.e.r.-achtige aanpak, worden onderzocht welke rol(len) het beste perspectief biedt op het behalen van de doelstellingen.

Nadere keuzes

Op basis van de conclusies in paragraaf 9.1 kan bij de verdere uitwerking van de ontwerp-Omgevingsvisie of in de vertaling van de ontwerp- naar de definitieve Omgevingsvisie worden overwogen om nadere keuzes te maken en/of de ambities aan te scherpen en/of meer gerichte maatregelen te nemen. Zoals hiervoor aangegeven liggen de opgaves vooral bij de Planet-aspecten, en de risico's en dilemma's vooral bij de Prosperity-aspecten versus de aspecten van Planet en People. Uit de analyse van de kansen en risico's komt naar voren dat er daarbij regionale verschillen zijn.

Een belangrijk aandachtspunt blijft de relatie tussen economie en landbouw enerzijds en de kwaliteit van de natuur, landschap en leefomgeving anderzijds. Een ander belangrijk vraagstuk is de energietransitie en de risico's die daaraan zijn verbonden voor de landschap, leefomgeving en natuur.

Voor de uiteindelijke effecten van het beleid op de aspecten van het beoordelingskader is - zoals al beschreven - bepalend welke ruimtelijke ontwikkelingen (groot of klein) en ingrepen daadwerkelijk zullen plaatsvinden. De nadere uitwerking van de Omgevingsvisie in meer concrete programma's en de verdere doorvertaling van het beleid in de provinciale Omgevingsverordening vervullen hierin een belangrijke functie. Deze doorvertaling vraagt daarom veel aandacht en een goede nadere analyse van (vooral) risico's.

In goede banen leiden van ontwikkelingen en aanpakken van bestaande knelpunten

Zoals hiervoor al aangegeven is het zinvol bij de verdere uitwerking van het beleid van de Omgevingsvisie rekening te houden met het verschil tussen het in goede banen leiden van nieuwe ontwikkelingen en het aanpakken van bestaande problemen en knelpunten. De systematiek van uitvoeringsprogramma's leent zich hier goed voor. Ook hiervoor geldt dat bij een nadere uitwerking in een m.e.r.-achtige aanpak kan worden gekeken naar de kansen en risico's van verschillende rolopvattingen van de Provincie. Wat biedt de beste kans op succes?

Plannen en programma's

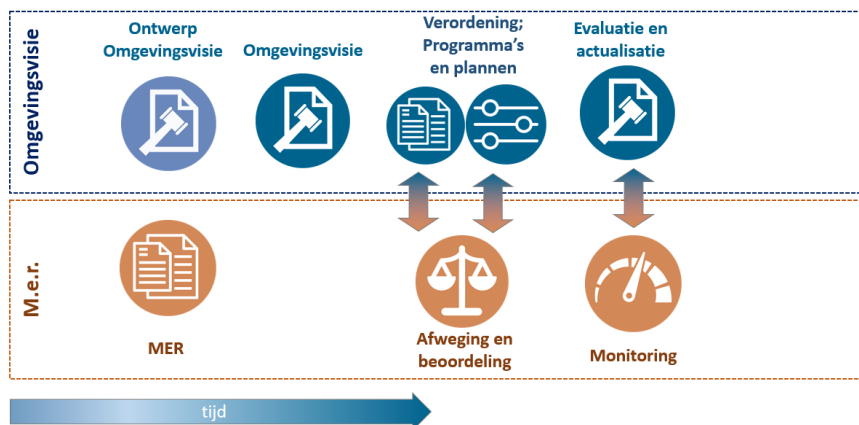
In dit vervolgproces van de Omgevingsvisie kan ook m.e.r. een rol spelen. Immers, bij nadere afwegingen in het kader van plannen of programma's spelen ook milieuoverwegingen een rol. Er zou zelfs kunnen worden gesteld dat een deel van het proces zoals dat is geschetst in het advies van de Commissie m.e.r. kan plaatsvinden op het niveau van de plannen of programma's. Dat kan dus ook inhouden het formuleren van verschillende opties, het beoordelen van die opties aan de hand van het beoordelingskader van dit MER waarna keuzes kunnen worden gemaakt.

De Omgevingsvisie is een visie voor de langere termijn. De ontwikkelingen gaan echter steeds sneller en zijn deels onvoorspelbaar. Veranderende omstandigheden kunnen het noodzakelijk maken om tussentijds bij te sturen.

Als onderdeel van de beleidscyclus is het daarom wenselijk afspraken te maken over monitoring en evaluatie. De monitoring kan in principe plaatsvinden aan de hand van het beoordelingskader van dit MER en de daaronder gerangschikte indicatoren en parameters. Het ligt voor de hand de aanpak van de monitoring af te stemmen met de monitoring die gaat plaatsvinden door het Rijk voor de NOVI.

De monitoring kan worden gebruikt om in beeld te brengen in hoeverre de doelen en ambities worden bereikt en of de ontwikkelingen nog in overeenstemming zijn met de gewenste richting. Het beoordelingskader moet daarbij niet als een statisch iets worden beschouwd, maar als een dynamisch kader dat kan worden gemodificeerd als daarvoor aanleiding is. De resultaten van de monitoring kunnen worden gebruikt voor de evaluatie van het beleid van de Omgevingsvisie. Dat kan de basis zijn om zo nodig bij te sturen en de inzet en rolopvatting van de Provincie aan te passen.

In de onderstaande figuur 10.1 is de samenhang tussen de vervolgstappen voor de Omgevingsvisie en de m.e.r. aangegeven.

Figuur 10.1: Samenhang tussen vervolgstappen voor de Omgevingsvisie en de m.e.r.

Bijlage 1 Portret van Limburg (apart document)

Over Antea Group

Van stad tot land, van water tot lucht; de adviseurs en ingenieurs van Antea Group dragen in Nederland sinds jaar en dag bij aan onze leefomgeving. We ontwerpen bruggen en wegen, realiseren woonwijken en waterwerken. Maar we zijn ook betrokken bij thema's zoals milieu, veiligheid, assetmanagement en energie. Onder de naam Oranjewoud groeiden we uit tot een allround en onafhankelijk partner voor bedrijfsleven en overheden. Als Antea Group zetten we deze expertise ook mondiaal in. Door hoogwaardige kennis te combineren met een pragmatische aanpak maken we oplossingen haalbaar én uitvoerbaar. Doelgericht, met oog voor duurzaamheid. Op deze manier anticiperen we op de vragen van vandaag en de oplossingen van de toekomst. Al meer dan 60 jaar.

Contactgegevens

Beneluxweg 125
4904 SJ OOSTERHOUT
Postbus 40
4900 AA OOSTERHOUT
T. 06 22976213
E. peter.verhoeven@anteagroup.com

www.anteagroup.nl

Copyright © 2020

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.